

Jan Harus – liberecký komunista

Diplomová práce

Studijní program:

Studijní obory:

Autor práce:

Vedoucí práce:

N7503 Učitelství pro základní školy

Učitelství zeměpisu pro 2. stupeň základní školy

Učitelství dějepisu pro 2. stupeň základní školy

Jan Koros

Mgr. Kateřina Portmann, Ph.D.

Katedra historie

Zadání diplomové práce

Jan Harus – liberecký komunista

Jméno a příjmení: **Jan Koros**
Osobní číslo: P19000938
Studijní program: N7503 Učitelství pro základní školy
Studijní obory: Učitelství zeměpisu pro 2. stupeň základní školy
Učitelství dějepisu pro 2. stupeň základní školy
Zadávací katedra: Katedra historie
Akademický rok: **2019/2020**

Zásady pro vypracování:

V Československu proběhl v prvních poválečných letech velice dynamický vnitropolitický vývoj, jehož nedílnou součástí se stala hluboká přeměna sociálních struktur společnosti, politických i správních orgánů. Tento celostátní vývoj samozřejmě ovlivňoval i dění ve městě Liberec. Podstatnou roli v tomto procesu sehrávala Komunistická strana Československa, v Liberci reprezentovaná především Janem Harusem. Cílem mé diplomové práce je na základě analýzy, komparace a syntézy pramenů zpracovat životní osud tohoto muže, který se z pozice řadového člena strany vypracoval až na post ministra Státní kontroly. Harus patřil mezi vůdčí politické síly Liberce v období tzv. třetí republiky a sehrál podstatnou roli v únorovém převzetí moci komunisty v roce 1948 a následném etablování socialismu.

Rozsah grafických prací:
Rozsah pracovní zprávy:
Forma zpracování práce:
Jazyk práce:

tištěná/elektronická
Čeština

Seznam odborné literatury:

Prameny:

- Archiv bezpečnostních složek
- Archiv Poslanecké sněmovny
- BRANALD, Adolf. Voják revoluce. Praha: Naše vojsko, 1962, 171 s.
- Národní archiv
- Státní okresní archiv Liberec
- Vojenský historický archiv
- Vítězný únor na Liberecku: (K příležitosti 30. výročí únorových událostí). Liberec: ONV, 1978, 63 s.
- Rozhovory s pamětníky: metoda orální historie

Literatura:

- ANEV, Petr a Matěj BÍLÝ, ed. *Biografický slovník vedoucích funkcionářů KSČ (1921-1989)*. Praha: Academia, 2018, 2 svazky. ISBN 978-80-200-2974-4.
- KAPLAN, Karel. Kronika komunistického Československa. Brno: Barrister & Principal, 2005, 768 s. ISBN 80-86598-98-5.
- KAPLAN, Karel a Pavel PALEČEK. Komunistický režim a politické procesy v Československu. Brno: Barrister & Principal, 2001, 253 s., xvi s. obr. příl. Poznávání komunistické minulosti. ISBN 80-85947-75-7.
- KOTÍK, Ota. Jan Harus: Životopis. Praha: Panorama, [1985], 60 s. Portréty.
- MELANOVÁ, Miloslava, ANDĚL, Rudolf, KVAČEK, Robert, LHOTOVÁ, Markéta, PORTMANN, Kateřina, SVOBODA, Milan. Liberec. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2017. ISBN 978-80-7422-484-3.
- NECHVÁTAL, Martin. 15.5.1921 – založení KSČ: ve službách Komitemy. Praha: Havran, 2002, 125 s. Dny, které tvořily české dějiny, sv. 3. ISBN 80-86515-13-3
- VEBER, Václav. Osudové únorové dny 1948. Praha: NLN, Nakladatelství Lidové noviny, 2008, 426 s. Česká historie, sv. 17. ISBN 978-80-7106-941-6.

Vedoucí práce:

Mgr. Kateřina Portmann, Ph.D.
Katedra historie

Datum zadání práce:

16. prosince 2019

Předpokládaný termín odevzdání:

16. prosince 2020

prof. RNDr. Jan Pícek, CSc.
děkan

L.S.

doc. PhDr. Jaroslav Pažout, Ph.D.
vedoucí katedry

V Liberci dne 16. prosince 2019

Prohlášení

Prohlašuji, že svou diplomovou práci jsem vypracoval samostatně jako původní dílo s použitím uvedené literatury a na základě konzultací s vedoucím mé diplomové práce a konzultantem.

Jsem si vědom toho, že na mou diplomovou práci se plně vztahuje zákon č. 121/2000 Sb., o právu autorském, zejména § 60 – školní dílo.

Beru na vědomí, že Technická univerzita v Liberci nezasahuje do mých autorských práv užitím mé diplomové práce pro vnitřní potřebu Technické univerzity v Liberci.

Užiji-li diplomovou práci nebo poskytnu-li licenci k jejímu využití, jsem si vědom povinnosti informovat o této skutečnosti Technickou univerzitu v Liberci; v tomto případě má Technická univerzita v Liberci právo ode mne požadovat úhradu nákladů, které vynaložila na vytvoření díla, až do jejich skutečné výše.

Současně čestně prohlašuji, že text elektronické podoby práce vložený do IS/STAG se shoduje s textem tištěné podoby práce.

Beru na vědomí, že má diplomová práce bude zveřejněna Technickou univerzitou v Liberci v souladu s § 47b zákona č. 111/1998 Sb., o vysokých školách a o změně a doplnění dalších zákonů (zákon o vysokých školách), ve znění pozdějších předpisů.

Jsem si vědom následků, které podle zákona o vysokých školách mohou vyplývat z porušení tohoto prohlášení.

5. května 2021

Jan Koros

Poděkování:

Rád bych zde poděkoval vedoucí mé diplomové práce Mgr. Kateřině Portmann Ph.D. za její cenné rady a především za čas, který mi při řešení dané problematiky věnovala.

Anotace: V Československu proběhl v prvních poválečných letech velice dynamický vnitropolitický vývoj, jehož nedílnou součástí se stala hluboká přeměna sociálních struktur společnosti, politických i správních orgánů. Tento celostátní vývoj samozřejmě ovlivňoval i dění ve městě Liberec. Podstatnou roli v tomto procesu sehrávala Komunistická strana Československa, v Liberci reprezentovaná především Janem Harusem. Cílem mé diplomové práce je na základě analýzy, komparace a syntézy pramenů zpracovat životní osud tohoto muže, který se z pozice řadového člena strany vypracoval až na post ministra Státní kontroly. Harus patřil mezi vůdčí politické síly Liberce v období tzv. třetí republiky a sehrál podstatnou roli v únorovém převzetí moci komunisty v roce 1948 a následném etablování socialismu.

Klíčová slova: Jan Harus, komunismus, Československo, Liberec.

Annotation: In the first post-war years, a very dynamic domestic political development took place in Czechoslovakia, an integral part of which was the profound transformation of the social structures of society, political and administrative authorities. This nationwide development also influenced events in the city of Liberec. The Communist Party of Czechoslovakia in Liberec, represented primarily by Jan Harus, played a significant role in this process. The aim of my diploma thesis is based on the analysis, comparison and synthesis of sources to process the life of this man, who developed from the position of an ordinary member of the party to the post of Minister of State Control. Harus was one of the leading political forces in Liberec during the so-called Third Republic and played a significant role in the February takeover of Communist power in 1948 and the subsequent establishment of socialism.

Key words: Jan Harus, communism, Czechoslovakia, Liberec.

Obsah

Úvod.....	10
Kritika pramenů a literatury.....	12
Mladý Jan Harus (1892 – 1918).....	14
Politické počátky a emigrace (1919 – 1938).....	20
Život ve válce a politický vzestup (1939 – 1947).....	39
Profesionálním politikem (1948 – 1967).....	53
Didaktický rozměr tématu.....	70
Závěr.....	74
Zdroje.....	76
Přílohy.....	87

Seznam obrázků:

- Obrázek 1: Vysvědčení Haruse z osmé třídy.
- Obrázek 2: Fotografie z Národních listů při informování o násilnostech v Poslanecké sněmovně.
- Obrázek 3: Harus jako delegát v SSSR.
- Obrázek 4: Harus spolu s Václavem Kopeckým a generálmajorem Andrejevem.
- Obrázek 5: Harus ke konci svého života.
- Obrázek 6: Harus v roce 1950 v Liberci při oslavách Dne československé armády.
- Obrázek 7: Rudolf Harus a Alena Harusová
- Obrázek 8: Hromadný hrob komunistických funkcionářů včetně Haruse na Olšanských hřbitovech.

Seznam zkratk:

- ČSNS - Česká strana národně socialistická
- ČSSD - Česká strana sociálně demokratická
- ČSSR - Československá socialistická republika
- DS - Demokratická strana
- DTJ - Dělnická tělovýchovná jednota
- KSČ - Komunistická strana Československa
- Kominternu - Komunistická internacionála
- KSS - Komunistická strana Slovenska
- KSSS - Komunistická strana Sovětského svazu
- NDR - Německá demokratická republika
- ONV - Okresní národní výbor
- OV - Okresní výbor
- RAF - Reichenberger Automobil Fabrik
- ROH - Revoluční odborové hnutí
- RSHA - Reichssicherheitshauptamt
- SNR - Slovenská národní rada
- SSSR - Svaz sovětských socialistických republik
- StB - Státní bezpečnost
- SVAZARM - Svaz pro spolupráci s armádou
- ÚV - Ústřední výbor
- VV - Výkonný výbor

Úvod

Jan Harus patřil bezesporu mezi trvalé a stabilní opory komunistického režimu. Ve straně působil aktivně de facto od jejího vzniku až do své smrti v roce 1967. Nejednalo se pouze o řadového člena KSČ, ale funkcionáře, který se podílel na rozhodnutích, jež podstatně formovala život československé společnosti.

V Československu proběhl v prvních poválečných letech velice dynamický vnitropolitický vývoj, jehož nedílnou součástí se stala hluboká přeměna sociálních struktur společnosti, politických i správních orgánů. Tento celostátní vývoj samozřejmě ovlivňoval i dění ve městě Liberec. Podstatnou roli v tomto procesu sehrávala Komunistická strana Československa, která byla v Liberci reprezentovaná především Janem Harusem.

Cílem mé diplomové práce je na základě analýzy, komparace a syntézy pramenů zpracovat životní osud tohoto muže, který se z pozice řadového člena strany vypracoval až na post ministra státní kontroly. Touto diplomovou prací navazuji na Studentskou vědeckou a uměleckou činnost, ve které jsem již část života Jana Haruse zpracoval.

Harus patřil mezi vůdčí politické síly Liberce v období tzv. třetí republiky a sehrál podstatnou roli v únorovém převzetí moci komunisty v roce 1948 a následném etablování socialismu. V roce 1973 natočil Karel Kachyňa, autor řady úspěšných snímků, film *Horká zima*,¹ který popisuje část Harusova válečného života. Konkrétně zobrazuje dobu Slovenského národního povstání, kterého se účastnil. Film ukazuje propagandistický obraz “ideálního” komunisty během druhé světové války. Podobně propagandisticky je stavěná i práce o Harusovi od Adolfa Branalda, který v roce 1962 shrnul jeho život do publikace *Voják revoluce*,² která staví Haruse do role “nadpozemského” hrdiny. O významu Haruse svědčí i skutečnost, že byl zařazen do Bibliografického slovníku vedoucích funkcionářů KSČ (1921 - 1989),³ který vyšel v roce 2018. Text, jenž má podobu hesla, přináší o Harusovi základní a objektivní informace. Už z názvu vyplývá, že autorům nešlo podat ucelený obraz Harusovy osobnosti. V rámci mé diplomové práce bych tento deficit rád napravil a přispěl tak k

¹ Film *Horká zima*, 1973, režie: Karel Kachyňa.

² BRANALD, Adolf. *Voják revoluce*. Praha: NV, 1962. s. 180.

³ ANEV, Petr. *HARUS Jan*. In: ANEV Petr, BÍLÝ, Matěj, eds. *Bibliografický slovník vedoucích funkcionářů KSČ (1921 – 1989). 1 díl (A-K)*. Praha: Academia, 2018. ISBN 978-80-200-2960-7. s. 409 – 411.

hlubšímu poznání osobnosti, která patřila mezi výrazné hybatele komunistického hnutí v Československu od jeho počátku. Tato diplomová práce vznikla v rámci projektu SGS TUL “Místa paměti” - po stopách bývalých libereckých spoluobčanů (2019 - 2021).

Kritika pramenů a literatury

Při zpracování diplomové práce jsem se metodologicky opíral o základní postupy v práci historika. V textu založeném na analýze, syntéze a komparaci pramenů s poznatky z odborné literatury, byla využita celá řada zdrojů.

Prameny

Vzhledem k tomu, že se tematicky v mnohém jednalo o téma nové, kterému se v dosavadní historiografii zatím příliš nevěnovala pozornost, bylo zpracování z velké míry založeno na studiu pramenů. Za stěžejní prameny lze označit materiály uložené v Archivu Poslanecké sněmovny⁴ či dokumenty z Národního archivu.⁵ Tematické doplnění Harusova života zase nalezneme v dokumentech Vojenského historického archivu,⁶ kde je dobře popsáno Harusovo válečné zapojení v obou světových válkách. Další informace se nacházely v dokumentech Archivu bezpečnostních složek,⁷ které zahrnují Harusovy trestní spisy z doby první republiky. Regionální informace jsem čerpal především ze Státního okresního archivu v Liberci,⁸ Jablonci nad Nisou⁹ a Žďáru nad Sázavou.¹⁰

Před rokem 1989 vznikly dvě oslavné knihy, které se zabývaly životem Jana Haruse. Z obou děl jasně vyplývá, že publikace měly sloužit politické propagandě Komunistické strany Československa.¹¹ Harus byl čtenáři představován jako ikonická postava komunistického hnutí, která má někdy až nadpřirozené schopnosti. I z toho důvodu bylo nutné pracovat s tímto pramenem značně kriticky. Jedním z dalších zdrojů se staly rozhovory s pamětníky, které jsem vedl za pomoci metody orální historie.¹²

⁴ Archiv Poslanecké sněmovny, fond Poslanci a senátoři Národního a Federálního shromáždění, inv.j. 702, spis poslance Jana Haruse.

⁵ Národní archiv, fond Ministerstvo státní kontroly (1453), Praha (1951 – 1961).

⁶ Vojenský historický archiv: 11/10: 2 – 80/08 sv. 540, archivní osobní spis 808202 – spis Jana Haruse.

⁷ Archiv bezpečnostních složek, fond S-2-25 – spis Jana Haruse.

⁸ Zde jsem žádný dokument nevyužil, ale narazil jsem na publikaci *Voják revoluce* od Adolfa Branalda.

⁹ Státní okresní archiv Jablonec nad Nisou, NAD: 72, č. pom. 541, inv. č. 128.

¹⁰ Státní okresní archiv Žďár nad Sázavou, fond Měšťanská škola Polnička, inv. č. 87 – Výkaz o docházce a prospěchu III. třídy trojtřídní Obecné školy v Polničce 1905/1906

¹¹ SOMMER, Vítězslav. *Angažované dějepiscectví: stranická historiografie mezi stalinismem a reformním komunismem (1950-1970)*. V Praze: NLN, Nakladatelství Lidové noviny, 2011. ISBN 978-80-7308-378-6. s. 508.

¹² Základní pravidla o metodě orální historie viz např.: VANĚK, Miroslav, MÜCKE, Pavel. *Třetí strana trojúhelníku: teorie a praxe orální historie*. Praha: Fakulta humanitních studií UK v Praze, 2011. ISBN 978-80-87398-22-7. s. 293.

Literatura

Základní práce, která mi umožnila snazší orientaci v dobovém kontextu, je monografie Jana Rychlíka *Československo v období socialismu*.¹³ Informace o dějinách KSČ a jejich představitelích jsem čerpal od J. Rupníka,¹⁴ J. Pernese,¹⁵ M. Nechvátala,¹⁶ K. Kaplana¹⁷ a z několika sborníků *Bolševismus, komunismus a radikální socialismus v Československu*.¹⁸ Poznátky k regionálním libereckým dějinám jsem čerpal z monografií *Liberec*,¹⁹ *A potom přijely tanky*²⁰ a *Liberecká radnice*.²¹ Další poznátky z Liberecka jsem čerpal z dílčích studií zveřejněných především v regionálním sborníku *Fontes Nissae*.²² Osobnost Jana Haruse byla vzhledem ke své významnosti zařazena do edice: *Biografický slovník vedoucích funkcionářů KSČ (1921 - 1989)*.²³ Jedná se o encyklopedické heslo, které přináší základní informace o jeho osobním i politickém životě. Autorem Harusova medailonu byl P. Anev.

Stručné informace k jeho osobě se objevily i v práci *Gottwaldovi muži*²⁴ od K. Kaplana a P. Kosatíka a ve studii J. Pernese,²⁵ který se zabýval volbami v roce 1946. Celkový seznam použitých pramenů a literatury je uveden na konci této práce.

¹³ RYCHLÍK, Jan. *Československo v období socialismu: 1945-1989*. V Praze: Vyšehrad, 2020. ISBN 978-80-7601-334-6. s. 415.

¹⁴ RUPNIK, Jacques. *Dějiny Komunistické strany Československa: od počátků do převzetí moci*. Praha: Academia, 2002. ISBN 80-200-0957-4. s. 284.

¹⁵ PERNES, Jiří. *Takoví nám vládli: komunističtí prezidenti Československa a doba, v níž žili*. Praha: Brána, 2010. ISBN 978-80-7243-437-4. s. 326.

¹⁶ NECHVÁTAL, Martin. *15. 5. 1921 - založení KSČ: ve službách Kominterny*. Praha: Havran, 2002, ISBN 80-86515-13-3. s. 128.

¹⁷ Např: KAPLAN, Karel. *Kronika komunistického Československa*. Brno: Barrister & Principal, 2005, Vybrané spisy Karla Kaplana. ISBN 80-86598-98-5. s. 380.

¹⁸ Např: KÁRNÍK, Zdeněk, KOPEČEK, Michal. *Bolševismus, komunismus a radikální socialismus v Československu, svazek IV*. Praha: Ústav pro soudobé dějiny AV ČR, 2005. ISBN: 80-7285-058-X. s. 34 - 54.

¹⁹ MELANOVÁ, Miloslava, ANDĚL, Rudolf, KVAČEK, Robert, LHOTOVÁ, Markéta, PORTMANN, Kateřina, SVOBODA, Milan. *Liberec*. Praha: NLN, Nakladatelství Lidové noviny, 2017. ISBN 978-80-7422-484-3. s. 151 - 431.

²⁰ PŘÍHODA, Luboš. *A potom přijely tanky: repetitorium událostí roku 1968 v Liberci*. Liberec: Kruh autorů Liberecka, 2009. ISBN 978-80-254-6248-5. s. 17 – 18.

²¹ BÍLKOVÁ, Libuše, CHOCHOLOUŠKOVÁ, Hana, MELANOVÁ, Miloslava, MOHR, Jan. *Liberecká radnice*. Liberec: město Liberec, 1993. ISBN 80-85194-77-5. s. 86 - 87.

²² Např: KOČOVÁ, Kateřina. *Emilie Veverková: Znovu bych mu ruku nepodala!* In: *Fontes Nissae*. Liberec: Technická univerzita v Liberci, 2004. roč. 4, č. 1. ISSN 1213-5097. s. 345 – 346.

²³ ANEV, Petr. *HARUS Jan*. In: ANEV Petr, BÍLÝ, Matěj, eds. *Bibliografický slovník vedoucích funkcionářů KSČ (1921 – 1989). 1 díl (A-K)*. Praha: Academia, 2018. ISBN 978-80-200-2960-7. s. 409 - 411

²⁴ KAPLAN, Karel, KOSATÍK, Pavel. *Gottwaldovi muži*. Praha: Paseka, 2004. ISBN 80-7185-616-9. s. 310.

²⁵ PERNES, Jiří. *Komunistická strana Československa ve volbách roku 1946*. In: *Acta historica Universitatis Silesianae Opaviensis*. Opava: Slezská univerzita v Opavě, Filozoficko-přírodovědecká fakulta, Ústav historických věd, 2017. ISSN 1803-411X. s. 265 – 290

Mladý Jan Harus (1892 – 1918).

O dětství Jana Haruse nemáme příliš mnoho informací. Primárních pramenů se dochovalo málo a informace z životopisných publikací o Harusovi, které vznikly před listopadem 1989, je nutné brát s rezervou.²⁶

Jan Harus se narodil 12. července roku 1892 v Polničce do dělnické rodiny.²⁷ Žil s matkou Annou Šmardovou, která se živila jako zemědělská dělnice, a s otcem, jenž se jmenoval také Jan Harus a pracoval jako tkadlec.²⁸ Měl tři bratry – Františka, Emanuela a Gustava.²⁹ Bratr Gustav později pracoval jako kovodělník v národním podniku v Ostašově, kousek od Liberce.³⁰ Právě Liberec bude s Harusem v budoucnu spojen především politicky. Bratři později působili také jako členové KSČ, ale nikdo z nich neudělal takovou kariéru jako Jan Harus. Bydleli společně v rodinném domě v Polničce.³¹ V současnosti v něm žije rodina pana Wimmera, která objekt i s pozemkem získala dědictvím po svém dědovi, který ho po druhé světové válce koupil.³² Není jasné, zda Harus dům vlastnil, pravděpodobně o dům přišel během druhé světové války nebo ho zdědil jeden z jeho bratrů a následně ho prodal.

Jako mladý chodil do národní školy ve Stržanově.³³ Podle známek na vysvědčení nebyl nejpilnějším a nejbystřejším studentem. Paradoxně měl samé jedničky pouze z hodin náboženství.³⁴

V jedenácti letech Harus pracoval jako pasáček dobytka u podnikatele Materny, který byl mimo to také vesnickým školním inspektorem. O Maternovi bohužel nemáme více informací, ale pozdější komunistická propaganda ho vylíčila v negativním pohledu. Harus

²⁶ O Harusově dětství se tak nejvíce můžeme dočíst v propagandistických pracích Adolfa Branalda a Oty Kotíka. Více o historiografii v době komunistické vlády: SOMMER, Vítězslav. *Angažované dějepiscectví: stranická historiografie mezi stalinismem a reformním komunismem (1950-1970)*. V Praze: NLN, Nakladatelství Lidové noviny, 2011. ISBN 978-80-7308-378-6. s. 508.

²⁷ ANEV, Petr. *HARUS Jan*. In: ANEV Petr, BÍLÝ, Matěj, eds. *Bibliografický slovník vedoucích funkcionářů KSČ (1921 – 1989). 1 díl (A-K)*. Praha: Academia, 2018. ISBN 978-80-200-2960-7. s. 409 - 411

²⁸ Archiv Poslanecké sněmovny, fond Poslanci a senátoři Národního a Federálního shromáždění, inv.j. 702, spis poslance Jana Haruse.

²⁹ Archiv bezpečnostních složek, fond S-2-25 – spis Jana Haruse.

³⁰ Vojenský historický archiv: 11/10: 2 – 80/08 sv. 540, archivní osobní spis 808202 – spis Jana Haruse.

³¹ BRANALD, Adolf. *Voják revoluce*. Praha: NV, 1962. s. 180.

³² Osobní komunikace autora s Miroslavem Wimmerem - 5. 5. 2018.

³³ Archiv Poslanecké sněmovny, fond Poslanci a senátoři Národního a Federálního shromáždění, inv.j. 702, spis poslance Jana Haruse.

³⁴ Státní okresní archiv Žďár nad Sázavou, fond Měšťanská škola Polnička, inv. č. 87 – Výkaz o docházce a prospěchu III. třídy trojtřídní Obecné školy v Polničce 1905/1906.

následně začal pracovat jako sklář u podnikatele Jungwirtha, člena tehdejší sociální demokracie.³⁵ Harus chtěl být původně řezníkem. Toto řemeslo se mu líbilo ze všech nejvíce, jenže řezník chtěl údajně 4 zlatky za učení, což bylo pro Harusova otce moc. Tak se vyučil sklářem. Jeho sociální původ sehrál bezesporu zásadní roli v jeho příklonu k radikálnímu levicovému vnímání světa.³⁶ Později pracoval například ve sklárně Grosman v Českém Herálci,³⁷ kde se údajně poprvé setkal s Bohumírem Šmeralem.³⁸

Šmeral byl politicky aktivní již v době Rakousko-Uherska jakožto člen sociální demokracie.³⁹ V této době Šmeral dominoval české politice spolu s Antonínem Švehlou.⁴⁰ Sociální demokracie se pod Šmeralovým vedením stala stranou otevřenou k ostatním stranám. Zároveň se stala loajální vůči habsburské monarchii. Po první světové válce došlo k Harusově výraznější radikalizaci, a to právě díky Šmeralovi. Ten se setkal s Vladimírem Iljičem Leninem⁴¹ a inspirovaný ruskými bolševiky se stal představitelem marxistické levice. Hned při vzniku KSC byla Šmeral jednou z jejích nejvýraznějších postav. Zažil však pád po bolševizaci strany v roce 1929, kdy se od něj odvrátilo nové Gottwaldovo vedení. Zemřel v emigraci v Sovětském svazu v roce 1941.⁴²

Harus se po skončení ve sklárně v Českém Herálci přestěhoval na sever Čech, kde pracoval například ve sklárně v Kytlici, Falknově nebo v Mistrovicích.⁴³ V severočeských

³⁵ KOTÍK, Ota. *Jan Harus: Životopis*. Praha: Panorama, 1985. s. 60.

³⁶ Sociální původ hrál při přijímání komunistických myšlenek zásadní roli, více např.: KAPLAN, Karel, KOSATÍK, Pavel. *Gottwaldovi muži*. Praha: Paseka, 2004. ISBN 80-7185-616-9. s. 310.

³⁷ BRANALD, Adolf. *Voják revoluce*. Praha: NV, 1962. s. 180.

³⁸ SOMMER, Vítězslav. *Šmeral Bohumír*. In: ANEV Petr, BÍLÝ, Matěj, eds. *Bibliografický slovník vedoucích funkcionářů KSC (1921 – 1989). 2 díl (L - Z)*. Praha: Academia, 2018. ISBN 978-80-200-2960-7. s. 391 – 395.

³⁹ KÁRNÍK, Zdeněk. *Na úsvitu dějin české sociální demokracie: od prvopočátků hnutí k základům moderní politické strany (1844-1893)*. Praha: Zdeněk Kárník ml., 2019. ISBN 978-80-7363-857-3. s. 702.

⁴⁰ Antonín Švehla byl významný politik, již za Rakouska-Uherska. Vrchol jeho kariéry nastal však po vzniku Československa, kde se stal předsedou agrárníků. V roce 1922 se stal předsedou vlády, kterým byl až do roku 1929. V roce 1926 přivedl do vlády německé strany. Zemřel v roce 1933. Více zde: MILLER, Daniel. *Antonín Švehla - mistr politických kompromisů*. Praha: Argo, 2001. ISBN 80-7203-366-2. s. 364.

⁴¹ Více o Leninovi: SLAVÍK, Jan, VEBER, Václav. *Leninova vláda: (1917-1924)*. Praha: NLN, Nakladatelství Lidové noviny, 2009. ISBN 978-80-7106-978-2. s. 371.

⁴² SOMMER, Vítězslav. *Šmeral Bohumír*. In: ANEV Petr, BÍLÝ, Matěj, eds. *Bibliografický slovník vedoucích funkcionářů KSC (1921 – 1989). 2 díl (L - Z)*. Praha: Academia, 2018. ISBN 978-80-200-2960-7. s. 391 - 395.

⁴³ BRANALD, Adolf. *Voják revoluce*. Praha: NV, 1962. s. 180.

sklárnách měl údajně už tehdy organizovat stávkou učňů.⁴⁴ Podle Branalda byl 22. února 1908 členem centrálního svazu sklářského dělnictva, o čemž lze pochybovat, protože Harusovi tehdy bylo teprve šestnáct let.⁴⁵ Byl také členem Sokola⁴⁶ a sociálně demokratické mládeže, do které (opět podle Branalda) vstoupil v roce 1909.⁴⁷ Od mala se často soustředil na tělovýchovu, o které napsal už v osmnácti novinový článek.⁴⁸ Jeho postoj ke sportu se uplatnil i za války. Po odchodu ze zaměstnání v Českém Herálci a Kytlici šel pracovat do Inwaldových skláren v Praze na Zlíchově, kam se na čas přestěhoval. V těchto sklárnách poprvé zažil stávkou a boj s odbory.⁴⁹ V roce 1913 byl jako každý zdravý mladý muž odveden na vojnu, kde sloužil u dělostřelectva v Hradci Králové. Tam ho zastihla mobilizace při počátku první světové války.⁵⁰

V roce 1914 byla situace mezi mocnostmi napjatá. Jako záminka vyvolání války byl atentát na následníka trůnu Františka Ferdinanda d'Este⁵¹ v Sarajevu. Atentátníci byli členové teroristické organizace *Mladá Bosna* usilující o osvobození Bosny a Hercegoviny od rakousko-uherské nadvlády. Dne 23. července 1914 Rakousko-Uhersko předalo Srbsku ultimátum. Srbsku hrozila ztráta suverenity, pokud by přijalo ultimátum, což nemohlo v žádném případě dopustit. Následně rakousko-uherská monarchie vyhlásila Srbsku válku. První boje se tak uskutečnily na Srbské frontě,⁵² kam byl spolu s dalšími vojáky nasazen i dělostřelec Jan Harus,⁵³ který už měl za sebou povinnou vojenskou službu v Milovicích.⁵⁴

⁴⁴ ANEV, Petr. *HARUS Jan*. In: ANEV Petr, BÍLÝ, Matěj, eds. *Bibliografický slovník vedoucích funkcionářů KSČ (1921 – 1989). 1 díl (A-K)*. Praha: Academia, 2018. ISBN 978-80-200-2960-7. s. 409 – 411.

⁴⁵ BRANALD, Adolf. *Voják revoluce*. Praha: NV, 1962. s. 180.

⁴⁶ Vojenský historický archiv: 11/10: 2 – 80/08 sv. 540, archivní osobní spis 808202 – spis Jana Haruse.

⁴⁷ BRANALD, Adolf. *Voják revoluce*. Praha: NV, 1962, s. 180.

⁴⁸ BRANALD, Adolf. *Voják revoluce*. Praha: NV, 1962, s. 180.

⁴⁹ ANEV, Petr. *HARUS Jan*. In: ANEV Petr, BÍLÝ, Matěj, eds. *Bibliografický slovník vedoucích funkcionářů KSČ (1921 – 1989). 1 díl (A-K)*. Praha: Academia, 2018. ISBN 978-80-200-2960-7. s. 409 – 411.

⁵⁰ Archiv Poslanecké sněmovny, fond Poslanci a senátoři Národního a Federálního shromáždění, inv.j. 702, spis poslance Jana Haruse.

⁵¹ O arcivévodovi Františku Ferdinandovi d'Este více: GALANDAUER, Jan, BRUNER-DVOŘÁK, Jaroslav. *František Ferdinand d'Este*. Havlíčkův Brod: Nakladatelství Fragment, 1994. ISBN 80-85768-41-0. s. 80.

⁵² O první světové válce více: GILBERT, Martin. *První světová válka: úplná historie*. Praha: BB art, 2005. ISBN 80-7341-563-1. s. 760.

⁵³ RYCHLÍK, Jan, PENČEV, Vladimír. *Od minulosti k dnešku. Dějiny českých zemí*. Praha: Vyšehrad, 2013. ISBN: 978-80-7429-387-0. s. 382 – 383.

⁵⁴ BRANALD, Adolf. *Voják revoluce*. Praha: NV, 1962, s. 180.

Hned na začátku války byl v Srbsku Harus zraněn střepinou z granátu a odvezen do nemocnice ve Vídni.⁵⁵ O zranění a smrti vojáků byla veřejnost běžně informována tiskovinami s podrobnými seznamy. Harus se dokonce jako příslušník jízdního dělostřelectva díky svému zranění střepinou z granátu objevil dne 5. září v ranním vydání Národních listů.⁵⁶ Zranění léčil ve vídeňském špitálu.⁵⁷ Rakousko-uherské armádě se obecně v Srbsku nedařilo. Vínu na tom nesl generál Oskar Potiorek. Rakušané se dostali do Bělehradu, ale v prosinci hlavní město Srbska kvůli neschopnému velení ztratili.⁵⁸

Po vyléčení byl Harus poslán na ruskou frontu. Byl účasten při tom, když v květnu roku 1915 zaútočila na Dunajci Mackensenova⁵⁹ armáda na třetí armádu Radko-Dimitrejeva. Probíhala zde zákopová a poziční válka, která skončila v červnu 1916, kdy zahájilo ruské dělostřelectvo palbu. Ta vojáky spolku vyhnala ze zákopů a ruská armáda mohla postoupit k městu Lvov. Na východní frontě zažil ještě obsazení Bukoviny a část Haliče ruskou armádou.⁶⁰ Zda ovšem v těchto bojích sám Harus bojoval, není jisté. Na východní frontě měl ještě zažít uvěznění na 14 dnů.⁶¹ Toto vězení dostal z prostého důvodu. Rakousko-uherská armáda vyhlásila k Vánocům 1916 sbírku na zakoupení ponorky pro rakouské námořnictvo. Harus měl z recese naproti tomu organizovat u svého 27. dělostřeleckého pluku kontra-sbírku pro Komenského matici školskou ve Vídni.⁶²

Únorová revoluce⁶³ v roce 1917 v Rusku způsobila ústup ruské armády a protiofenzívu německé a rakousko-uherské armády. Státy ústředních mocností⁶⁴ se snažily vytlačit ruskou armádu z Bukoviny a východního Haliče. To se jim povedlo a díky ruské

⁵⁵ KOTÍK Ota – Jan Harus, životopis; 1985, s. 60.

⁵⁶ Národní digitální knihovna Kramerius. Výkazy ztrát. *Národní listy* [online]. 1914, roč. 54, č. 247, s. 3. [vid. 8. 11. 2020]. ISSN 1214-1240. Dostupné také z: <https://kramerius5.nkp.cz/uuid/uuid:cd2ed840-3130-11e7-a38c-005056827e51>.

⁵⁷ BRANALD, Adolf. *Voják revoluce*. Praha: NV, 1962. s. 180.

⁵⁸ RYCHLÍK, Jan, PENČEV, Vladimír. *Od minulosti k dnešku. Dějiny českých zemí*. Praha: Vyšehrad, 2013. ISBN: 978-80-7429-387-0. s. 382 – 383.

⁵⁹ August von Mackensen byl německý generál, jenž velel spojeným silám Ústředních mocností. Dostupné z: GILBERT, Martin. *První světová válka: úplná historie*. Praha: BB art, 2005. ISBN 80-7341-563-1. s. 218.

⁶⁰ BRANALD, Adolf. *Voják revoluce*. Praha: NV, 1962. s. 180.

⁶¹ ANEV, Petr. *HARUS Jan*. In: ANEV Petr, BÍLÝ, Matěj, eds. *Bibliografický slovník vedoucích funkcionářů KSČ (1921 – 1989). 1 díl (A-K)*. Praha: Academia, 2018. ISBN 978-80-200-2960-7. s. 409 – 411.

⁶² Podle informací ze spisu: Archivu Poslanecké sněmovny, fond Poslanci a senátoři Národního a Federálního shromáždění, inv.j. 702, spis poslance Jana Haruse.

⁶³ Revoluce byla únorová jen podle juliánského kalendáře, podle gregoriánského kalendáře byl březen.

⁶⁴ Ústřední mocnosti byly mocnosti zabírající geografický střed Evropy. Jedná se zde především o Německo a Rakousko-Uhersko. Více: GILBERT, Martin. *První světová válka: úplná historie*. Praha: BB art, 2005. ISBN 80-7341-563-1. s. 760.

dezorientaci a vnitřním problémům se mohla vojska obrátit proti Itálii. V říjnu 1917 utrpěla italská armáda drtivou porážku v bitvě u Caporetta a rakousko-uherská armáda se dokázala probít až k řece Tagliamento.⁶⁵ Právě Jan Harus byl přeložen na italskou frontu, kde byl uvězněn v Sallarate-Vareze. Zde se měl údajně provalit jeho styk s klubem sociálně demokratických poslanců v říšské radě. Na italské frontě byla situace pravděpodobně klidnější než na ruské frontě. V Itálii se také dozvěděl o proběhnutí Velké říjnové socialistické revoluce,⁶⁶ kdy se k moci v Rusku dostali komunisté. Revoluce ho velmi inspirovala pro jeho další politickou kariéru.⁶⁷ Válka mu dala i jazykové znalosti. Dokázal se údajně dorozumět s Italy, Maďary a Němci. Kvůli tomu byl na italské frontě jmenován pomocníkem správy zajateckého tábora.⁶⁸

V roce 1917 se Harus oženil se svojí první manželkou Annou.⁶⁹ Harus ve dvacátých a třicátých letech dával pravděpodobně přednost politické kariéře na úkor své manželky. I tak manželství trvalo patnáct let. Bylo však bezdětné, což mohl být mimo politiku jeden z důvodů rozvodu manželského páru ve třicátých letech.⁷⁰ Po skončení války se vrátil z Itálie do nově vzniklého státu – Československa.⁷¹ Z Itálie údajně cestoval vlakem až do Břeclavi.⁷² Po ustanovení nového československého státu, který vznikl v důsledku rozpadu Rakouska-Uherska, se objevilo mnoho problémů. Jde především o problémy národnostní, které se nesou po celou dobu první republiky. Harus byl po válce svědkem národnostních problémů s polskou menšinou. Mezi Československem a Polskem vypukla otevřená válka o oblast Těšínska,⁷³ které předcházelo několik ostrých reakcí. Například prezident Masaryk ve svém novoročním projevu prohlásil: „*Není přece možné, aby nějaká část Poláků si nárokovala naše*

⁶⁵ RYCHLÍK, Jan, PENČEV, Vladimír. *Od minulosti k dnešku. Dějiny českých zemí*. Praha: Vyšehrad, 2013. ISBN: 978-80-7429-387-0. s. 388.

⁶⁶ Více informací v: FITZPATRICK, Sheila. *Ruská revoluce*. Brno: CPress, 2017. ISBN 978-80-264-1687-6. s. 279.

⁶⁷ BRANALD, Adolf. *Voják revoluce*. Praha: NV, 1962. s. 180.

⁶⁸ KOTÍK, Ota. *Jan Harus: Životopis*. Praha: Panorama, 1985. s. 60.

⁶⁹ Za svobodna Zichová - Archiv bezpečnostních složek, fond S-2-25 – spis Jana Haruse.

⁷⁰ ANEV, Petr. *HARUS Jan*. In: ANEV Petr, BÍLÝ, Matěj, eds. *Bibliografický slovník vedoucích funkcionářů KSČ (1921 – 1989). 1 díl (A-K)*. Praha: Academia, 2018. ISBN 978-80-200-2960-7. s. 409 – 411.

⁷¹ Více o vzniku Československa: MCNAMARA, Kevin. *Velký sen dvou malých národů: československé legie v Rusku a vznik první republiky*. Praha: Slovart, 2020. ISBN 978-80-7529-774-7. s. 391.

⁷² BRANALD, Adolf. *Voják revoluce*. Praha: NV, 1962. s. 180.

⁷³ O oblasti Těšínska více: TOMOLOVÁ, Věra, STOLARÍK, Ivo, ŠTIKA, Jaroslav. *Těšínsko. : Přírodní prostředí, dějiny, obyvatelstvo, nářečí, zaměstnání*. Tilia, 1997. ISBN 80-86101-00-2. s. 61 – 72.

*kraje, které nám přiznali i Spojenci, je to okupace anonymní, neoprávněná.*⁷⁴ Po vygradování sporu došlo k otevřeným bojům, do kterých se Harus zapojil, ovšem více informací o jeho nasazení ve Slezsku nemáme.⁷⁵

Po druhé světové válce si Harus podával přihlášku do Sdružení československých zahraničních vojáků II. odboje, kteří byli organizováni v rámci Československé obce legionářské. V členské přihlášce Harus uváděl, že sloužil u československých zahraničních jednotek od roku 1917.⁷⁶ To by znamenalo, že by byl součástí legií,⁷⁷ o kterých se nikde jinde v literatuře či dostupných pramenech nezmiňuje. Pokud zvážíme jeho pohyb na frontách a v bojích, je velmi nepravděpodobné, že byl Harus součástí legií, pravděpodobně si tuto informaci do dotazníku vymyslel. Svoji účast v legiích odmítl i v prohlášení, když po druhé světové válce žádal o ponechání titulu generálmajora.⁷⁸ Jako legionáře Haruse neneviduje ani databáze legionářů - Legie 100.⁷⁹

⁷⁴ BÍLEK, Jirí. *Kyselá těšínská jablčka: československo-polské konflikty o Těšínsko 1919, 1939, 1945*. Praha: Epoque, 2011. ISBN 978-80-7425-097-2. s. 40.

⁷⁵ BRANĀLD, Adolf. *Voják revoluce*. Praha: NV, 1962. s. 180.

⁷⁶ Vojenský historický archiv: 11/10: 2 – 80/08 sv. 540, archivní osobní spis 808202 – spis Jana Haruse.

⁷⁷ Československé legie a jejich působení v Rusku popisuje: MCNAMARA, Kevin. *Velký sen dvou malých národů: československé legie v Rusku a vznik první republiky*. Praha: Slovart, 2020. ISBN 978-80-7529-774-7. s. 391.

⁷⁸ Vojenský historický archiv: 11/10: 2 – 80/08 sv. 540, archivní osobní spis 808202 – spis Jana Haruse.

⁷⁹ LEGIO 100, seznam legionářů. Dostupné z: <http://legie100.com/krev-legionare/?firstname=Jan&lastname=Harus&birthday=&birthplace=&unit=>

Politické počátky a emigrace (1919 – 1938)

Harus patřil mezi sociální demokraty, kteří si dlouhodobě přáli výrazně radikálnější směřování sociálně demokratické strany. Ještě před rozdělením ČSSD se Harus účastnil jako zlíchovský delegát XIII. sjezdu sociální demokracie v roce 1920, kde se pomalu začal vyostřovat spor umírněného křídla s tím radikálním.⁸⁰ Není tedy překvapující, že se během vnitrostranické krize jasně postavil na stranu těch, kteří iniciovali následný vznik Komunistické strany Československa (KSČ). Ustavující schůze této strany, jež se záhy stala stranou parlamentní, proběhla v květnu 1921 v Karlíně. KSČ tedy vznikla de facto odštěpením od Československé sociální demokracie v důsledku krize, která se už řadu let stupňovala. KSČ se stala součástí Komunistické internacionály⁸¹, jejichž 21 podmínek musela splnit. Strana si záhy získala výraznou podporu obyvatelstva, o čemž svědčily i její volební úspěchy v letech následujících.⁸²

KSČ se od ostatních stran lišila mimo jiné nenárodnostní povahou. Byla to jediná strana v Československu, která sdružovala občany bez rozdílu národností (ostatní strany se obvykle dělily dle národností, které se na území Československa nacházely, to znamená - na české, německé, slovenské, maďarské, rusínské a polské). Ke sloučení všech komunistických stran v Československu došlo na podzim 1921, kdy se konal slučovací sjezd národních komunistických stran v Československu, které se spojily v Komunistickou stranu Československa.⁸³ Komunisté tak vyhověli podmínkám III. internacionály, podle které mohla být v jednom státě pouze jedna komunistická strana. Hned od jejího etablování se KSČ potýkala s existenciální otázkou, jelikož se objevovala řada návrhů na její zakázání. Vláda premiéra Jana Černého se rozhodla umožnit komunistům legální existenci. Za to se přimlouval například i prezident Tomáš Garrigue Masaryk⁸⁴, jenž legální existenci obhajoval

⁸⁰ Archiv Poslanecké sněmovny, fond Poslanci a senátoři Národního a Federálního shromáždění, inv.j. 702, spis poslance Jana Haruse.

⁸¹ MCDERMOTT, Kevin, AGNEW, Jeremy. *Kominterny: dějiny mezinárodního komunismu za Leninovy a Stalinovy éry*. Praha: NLN, Nakladatelství Lidové noviny, 2011. ISBN 978-80-7422-046-3. s. 327.

⁸² Ke vzniku KSČ podrobněji: NECHVÁTAL, Martin. *15. 5. 1921 - založení KSČ: ve službách Kominterny*. Praha: Havran, 2002, ISBN 80-86515-13-3. s. 128.

⁸³ Tamtéž.

⁸⁴ Více o T. G. Masarykovi: HÁJKOVÁ, Dagmar, HORÁK, Pavel, ROUS, Lukáš. *T.G.M. v kostce*. Praha: Masarykův ústav a Archiv AV ČR. ISBN 978-80-88304-23-4. s. 106.

lepší kontrolovaností strany, než kdyby působila ilegálně jako v některých jiných státech. KSC se tedy stala ihned záhy stranou masovou⁸⁵, ale též výrazně sledovanou státními orgány, včetně policie podobně jako některé nacionalistické strany⁸⁶, které se v Československu začínaly postupem času objevovat.⁸⁷

Harus patřil mezi první komunisty a členství si udržel až do své smrti v roce 1967. Přežil bez problémů nejrůznější otřesy a krize, kterými KSC během své existence prošla, což se o řadě jeho soukmenovců říci nedá. Stačí si vzpomenout na výrazné stranické čistky v 50. letech 20. století.⁸⁸ Mezi oběti patřili bezesporu i ti, které Harus dobře znal a pravděpodobně v určitém životním období považoval za blízké přátele.⁸⁹ Ještě před etablováním KSC jako samostatné politické strany, byl Harus členem Dělnické tělovýchovné jednoty (DTJ), jež soustřeďovala mladé levicové aktivisty. V DTJ se Harus dostal do kontrolní komise.⁹⁰ Jakoby se tím předurčil celý jeho život, protože po válce byl předsedou komise stranické kontroly a v roce 1953 se stal ministrem státní kontroly.⁹¹

Ještě jako sociální demokrat se podílel na velké prosincové stávce v roce 1920, na kterou dorazil i se svými spolupracovníky z Inwaldových skláren ze Smíchova. Za organizaci stávky byl Harus propuštěn.⁹² Pomáhal také organizovat první spartakiádu v Československu v roce 1921 v pražských Maninách.⁹³

Věnujme nyní stručnou pozornost Harusově vztahu k náboženství. Harus se jako většina obyvatel českých zemí narodil do rodiny vyznávající katolické náboženství. Byl

⁸⁵ RUPNIK, Jacques. *Dějiny Komunistické strany Československa: od počátků do převzetí moci*. Praha: Academia, 2002. ISBN 80-200-0957-4. s. 284.

⁸⁶ RATAJ, Jan, DLOUHÝ, Miloš, HÁKA, Antonín. *Proti systému!: český radikální konzervativismus, fašismus a nacionální socialismus 20. a 21. století*. Praha: Auditorium, 2020. ISBN 978-80-87284-84-1. s. 334.

⁸⁷ RYCHLÍK, Jan, PENČEV, Vladimír. *Od minulosti k dnešku. Dějiny českých zemí*. Praha: Vyšehrad, 2013. ISBN: 978-80-7429-387-0. s. 421.

⁸⁸ KAPLAN, Karel, PALEČEK, Pavel. *Komunistický režim a politické procesy v Československu*. Brno: Barrister & Principal, 2001. ISBN 80-85947-75-7. s. 255.

⁸⁹ K politickým procesům podrobněji např.: KAPLAN, Karel, PALEČEK, Pavel. *Komunistický režim a politické procesy v Československu*. Brno: Barrister & Principal, 2001. ISBN 80-85947-75-7.

⁹⁰ BRANALD, Adolf. *Voják revoluce*. Praha: Naše vojsko, 1962, s. 50 - 51.

⁹¹ ANEV, Petr. *HARUS Jan*. In: ANEV Petr, BÍLÝ, Matěj, eds. *Bibliografický slovník vedoucích funkcionářů KSC (1921 – 1989). 1 díl (A-K)*. Praha: Academia, 2018. ISBN 978-80-200-2960-7. s. 409 - 411.

⁹² Národní digitální knihovna Kramerius. *Soudruh poslanec J. Harus vypráví o sjezdech. Stráž severu* [online]. 1949, roč. 5 č. 122, s. 3. [vid. 16. 1. 2021] ISSN 2336-419X. Dostupné také z: <https://kramerius.kvkli.cz/view/uuid:6a69df3c-57f7-43af-bab0-96c45eebff19?page=uuid:532b1f4e-ca99-11e5-a54b-001b21d0d3a4&fulltext=harus>

⁹³ ANEV, Petr. *HARUS Jan*. In: ANEV Petr, BÍLÝ, Matěj, eds. *Bibliografický slovník vedoucích funkcionářů KSC (1921 – 1989). 1 díl (A-K)*. Praha: Academia, 2018. ISBN 978-80-200-2960-7. s. 409 – 411.

pokřtěn a pravděpodobně se jako dítě a dospívající mladík účastnil i řady dalších aktů a obřadů, které patří do katolické liturgie. Postupem doby se jeho vztah výrazně změnil. Jan Harus vystoupil z církve, což údajně zklamalo velice jeho matku. Branald ve své propagandistické práci o Harusovi celou záležitost uvedl následovně. Harus měl z katolické církve odejít v devatenácti letech tak, že své rozhodnutí ohlásil na děčínském hejtmanství. Reakce faráře v jeho rodné Polničce byla prý výrazně emotivní. Dotyčný farář podle Branalda nazval Haruse „prašivou ovcí“. Následně měla maminka varovat syna Jana dopisem, v němž mu mimo jiné doporučila, aby do Polničky raději nejezdil, jinak ho prý sedláci zabijí. Podle Branalda věřila Harusova matka v boha, nikoliv však v církev.⁹⁴

Zda můžeme uvedenému příběhu věřit, zůstává otázkou. Zatím se nepodařilo dohledat žádné další dokumenty, které by to potvrdily. Pravdou zůstává, že vztah Haruse k náboženství a především ke katolické církvi byl výrazně negativní, o čemž vypovídají i jeho prohlášení z pozice poslance. Například jeho projev v Poslanecké sněmovně v červnu 1926 – „*Církvim a zbožným nadacím patří jen v Čechách 150.395 ha, tedy právě třikrát tolik jako 400.000 malých držitelů půdy. Duchovní řády ovládají jen v Čechách o 6.000 ha půdy více, než 370.000 nejmenších zemědělců. Postavte proti sobě zájem 18 kněžských řádů a zájem 380.000 lidí.*“⁹⁵ Z toho můžeme usuzovat, že Harus byl velmi nespokojen s pozemkovou reformou z roku 1919, která probíhala až do roku 1926. Tato reforma se dotkla i církevního majetku, ovšem jako náhrada se státní výdaje promítly do platu církevních hodnostářů.⁹⁶ Pro Haruse byla pozemková reforma neuspokojující a v malém rozsahu.

Faktem také zůstává, že vystoupení z řad katolické církve bylo v daném období (a ostatně v některých případech i dnes) vnímáno především na venkově nejen faráři, ale i obyvateli jako něco nevhodného. Ostatně dlouhá desetiletí nebylo jako protimluv vnímáno současně členství v komunistické straně a příslušnost k některé z církví (především katolické). Řada mladých komunistů se stejně jako Harus narodila do věřících rodin a nebylo ani výjimečné, že sami byli oddáni v kostele a nechávali své děti pokřtít. O tom vypovídají i údaje ze sčítání obyvatel z roku 1921, kdy se z počtu 13 006 604 lidí, 9 287 655 přihlásilo k

⁹⁴ Podle Branalda Harusova matka v Boha věřila, ale nevěřila v církev. BRANALD, Adolf. Voják revoluce. Praha: Naše vojsko, 1962, s. 180.

⁹⁵ Stenoprotokol - Praha, 23. 6. 1926. In: PSP ČR – digitální repozitář – dostupné z: <https://www.psp.cz/eknih/1925ns/ps/stenprot/038schuz/s038001.htm>

⁹⁶ Ministerstvo kultury České republiky: *Rozsah původního církevního majetku*. Dostupné z: https://www.google.com/url?sa=t&rct=j&q=&esrc=s&source=web&cd=&cad=rja&uact=8&ved=2ahUKewjc1Kubh7jvAhVBmIsKHRtlBskQFjAAegQIARAD&url=https%3A%2F%2Fwww.mkcr.cz%2Fdoc%2Fcms_library%2Frozsah-p-8230_vodnvhovho-cvrkevnvhovho-majetku_1-1330.doc&usg=AOvVaw1DaIYkP1-4ZooT98Gfges9

některému z náboženství.⁹⁷ Obdobná situace platila i pro první poválečná léta. K radikální změně došlo postupně během tzv. zakladatelského období komunistického režimu, to znamená v první polovině 50. let 20. století.⁹⁸ Harusův postoj byl v tomto ohledu výrazně radikálnější a minimálně již od roku 1925 se prohlašoval za ateistu.⁹⁹ Negativní vztah k církvím je zřetelný i z již výše zmíněných projevů v době jeho poslaneckého mandátu. Kritizoval mimo jiné rozsáhlý majetek, který církve (ale i šlechtické rody) vlastnily.¹⁰⁰

V době vzniku KSČ žil Jan Harus v Liberci, ale politicky kandidoval za Jablonec, kde se stal jedním z hlavních představitelů nově se etablující politické strany.¹⁰¹ Komunistická strana spolu se sociálními demokraty patřila na Liberecku mezi oblíbená politická uskupení, a to jak u česky mluvícího, tak německy mluvícího obyvatelstva. Mezi jeho spolustraníky patřil i liberecký rodák Ludvík Frejka (původním jménem Ludwig Freund). O jejich vzájemném vztahu toho zatím mnoho nevíme. Faktem zůstává, že oba vyrůstali v naprosto odlišném prostředí. Frejka se narodil v roce 1904 do německy mluvící rodiny lékaře, která patřila mezi intelektuální elitu předválečného Liberce. Získal kvalitní vzdělání nejen v Československu, ale i v zahraničí. Studoval například na prestižní London School of Economics. Jako 17letý vstoupil v roce 1919 do německé sociální demokracie. V roce 1923 se stal členem, tehdy jediné „nenárodní“ strany - KSČ. Slibnou kariéru zastavila až okupace v roce 1938. Rodině Frejky se nevyhnula rasová perzekuce, podle tzv. Norimberských zákonů¹⁰² byla označena za rodinu židovskou. Sám Frejka měl štěstí a válku přežil v britském exilu. Po návratu do osvobozeného Československa si změnil oficiálně jméno z Ludwig Freund na Ludvík Frejka. Následně se stal přednostou národohospodářského odboru Kanceláře prezidenta republiky a tajemníkem Ústřední plánovací komise. Poté následoval strmý pád. Frejka byl zatčen a v roce 1952 odsouzen k trestu smrti v největším poválečném monstrprocesu s komunisty

⁹⁷ ČSÚ: Obyvatelstvo podle náboženské víry v letech 1921 - 2011 [online]. 2014 [cit. 2018-09-09]. Dostupné z: <https://www.czso.cz/documents/10180/20551795/1702201401.pdf/68758640-22b5-4eba-9733-95c75a479d42?version=1.0>

⁹⁸ Více o tomto období: KAPLAN, Karel. *Kronika komunistického Československa*. Brno: Barrister & Principal, 2005. ISBN 80-86598-98-5. s. 380.

⁹⁹ Životopis Jana Haruse z roku 1925, dostupný v: Archiv Poslanecké sněmovny, fond Poslanci a senátoři Národního a Federálního shromáždění, inv.j. 702, spis poslance Jana Haruse.

¹⁰⁰ Stenoprotokol - Praha, 23. 6. 1926. In: PSP ČR – digitální repozitář – dostupné z: <https://www.psp.cz/eknih/1925ns/ps/stenprot/038schuz/s038001.htm>

¹⁰¹ Archiv Poslanecké sněmovny, fond Poslanci a senátoři Národního a Federálního shromáždění, inv.j. 702, spis poslance Jana Haruse.

¹⁰² Norimberské zákony určovaly mimo jiné i židovské vyznání. Více: *NORIMBERSKÉ ZÁKONY. Hitlerovy zákony XIII*. Žďár nad Sázavou: Bodyart Press, 2014. s. 103.

samotnými¹⁰³, který vešel ve známost jako „Slánský a spol.“¹⁰⁴ Jak již bylo řečeno, Haruse se tyto čistky nedotkly. V roce 1925 se Harus z Liberce přestěhoval do hlavního města Prahy, už jako poslanec. Žil konkrétně na Zličově a to až do své emigrace v roce 1932.¹⁰⁵

Na Liberecku si začal budovat i svou politickou kariéru. Patřil bezesporu mezi nadšené komunisty, kteří stranické práci věnovali spoustu svého času. Vzhledem k jeho tehdejšímu postojům a názorům ho můžeme označit za „věřícího“ komunistu, výrazného idealistu, jenž stranou, její ideologií a prací v jejím duchu žil. Harus objížděl celý kraj, zajížděl i do malých vesnic, kde agitoval a seznamoval posluchače se stranickými cíli. Úspěšný byl i ve vlastní rodině - matka, otec i bratři do KSČ vstoupili.¹⁰⁶ Jako agitační prostory byly v této době tradičně komunisty využívány hospodská zařízení. Jeho entuziasmus a neúnavná práce byly odměněny - Harus se postupně stal profesionálním politikem. Jako jedna z jeho prvních významných funkcí byla funkce v městském zastupitelstvu Prahy XVI a následně poslanecký mandát.¹⁰⁷

Harus byl už na II. sjezdu KSČ, který se konal v roce 1924 zvolen do výkonného výboru KSČ, kde v tu dobu například ještě nebyl ani Klement Gottwald. Mezi další členy VV KSČ patřil odborář Antonín Zápotocký¹⁰⁸ nebo Čeněk Hruška¹⁰⁹, se kterými se hlouběji

¹⁰³ MELANOVÁ, Miloslava, ANDĚL, Rudolf, KVAČEK, Robert, LHOTOVÁ, Markéta, PORTMANN, Kateřina, SVOBODA, Milan. *Liberec*. Praha: NLN, Nakladatelství Lidové noviny, 2017. ISBN 978-80-7422-484-3. s. 151 - 431.

¹⁰⁴ Politický proces se Slánským např: KAPLAN, Karel. *Zpráva o zavraždění generálního tajemníka*. Praha: Mladá fronta, 1992. Archiv. ISBN 80-204-0269-1. s. 303.

¹⁰⁵ Archiv bezpečnostních složek, fond S-2-25 – spis Jana Haruse.

¹⁰⁶ Matka Haruse zemřela v roce 1939 a otec v roce 1946. Vojenský historický archiv: 11/10: 2 – 80/08 sv. 540, archivní osobní spis 808202 – spis Jana Haruse.

¹⁰⁷ ANEV, Petr. *HARUS Jan*. In: ANEV Petr, BÍLÝ, Matěj, eds. *Bibliografický slovník vedoucích funkcionářů KSČ (1921 – 1989). 1 díl (A-K)*. Praha: Academia, 2018. ISBN 978-80-200-2960-7. s. 409 – 411.

¹⁰⁸ Zápotocký byl aktivní především v odborovém hnutí. Byl už výraznou postavou sociální demokracie za Rakouska-Uherska. Údajně se měl jako jeden z mála budoucích komunistických funkcionářů setkat s Leninem. Po válce byl hlavní postavou ROH, která podpořila únorový nástup komunistů. Gottwald ho v roce 1948 jmenoval předsedou vlády a po jeho úmrtí se stal dalším československým prezidentem. Více zde: PERNES, Jiří. *Zápotocký Antonín*. In: ANEV Petr, BÍLÝ, Matěj, eds. *Bibliografický slovník vedoucích funkcionářů KSČ (1921 – 1989). 2 díl (L - Z)*. Praha: Academia, 2018. ISBN 978-80-200-2960-7. s. 547 – 552.

¹⁰⁹ Čeněk Hruška stejně jako Harus bojoval za první světové války na východní frontě. Odmítl vstoupit k legionářům. V roce 1918 vstoupil do Rudé armády a bojoval proti bělogvardějcům. Do KSČ vstoupil hned v roce 1921 a byl součástí radikálního křídla, ze kterého často kritizoval Bohumila Jílka. Před vypuknutím druhé světové války emigroval do Moskvy, kde byl aktivní jako politický pracovník v armádě. Po válce byl ve vysokých funkcích na ministerstvu obrany. Byl též předsedou SVAZARM a poslancem. Zemřel dva roky před smrtí Jana Haruse v roce 1965. Více zde: VYHLÍDAL, Milan. *HRUŠKA Čeněk*. In: ANEV Petr, BÍLÝ, Matěj, eds. *Bibliografický slovník vedoucích funkcionářů KSČ (1921 – 1989). 1. díl (A - K)*. Praha: Academia, 2018. ISBN 978-80-200-2960-7. s. 482 - 485.

seznámil.¹¹⁰ V roce 1925 vstoupil tedy jako zástupce KSČ do Poslanecké sněmovny, kde se stal členem vyšetřovacího a rozpočtového výboru.¹¹¹ Původně by se Jan Harus do Poslanecké sněmovny nedostal, kdyby se v jeho prospěch kandidatury nevzdala komunistická politička ze Semil a později vedoucí ústřední komise žen KSČ - Julie Prokopová.¹¹² Harus patřil mezi výrazné poslance s občas neotřelými a kontroverzními metodami práce. Například během jedné ze schůzí byl přistižen, jak se z lože diplomatů pokusil odmontovat kovové ampliony ze stěny, což se mu naštěstí nepodařilo. V případě „úspěchu“ by totiž ampliony spadly ze stěny a zranily dole sedící poslance. V současném světě by byl tento akt pravděpodobně označen za atentát na příslušníky „nepřátelských“ politických stran.¹¹³ Harus byl pravděpodobně směřován vedením KSČ do těchto ostrých konfrontací, jelikož se to stalo jeho symbolikou a i v propagandistických pracích o Harusovi, často čteme rozsáhlé popisy jeho boje proti tehdejšímu politickému a systémovému aparátu. Fyzické násilí v politice bylo navíc v tomto období četnější než dnes, včetně násilí konaného členy komunistické strany.¹¹⁴

Harus byl několikrát za své politické a často hrubé vystupování konfrontován z československými soudy. Ovšem zavírání a trestní stíhání členů KSČ nebylo ojedinělé a poměrně značná část komunistických poslanců a představitelů byla stíhána. Především pak ve třicátých letech, kdy se situace zradikalizuje - jak zprava, tak zleva, kvůli světové hospodářské krizi. V tomto období půjde o nejčastější střety politiků se zákonem v Československé historii.¹¹⁵ Mezi stíhané komunisty patřil například Klement Gottwald, Václav Kopecký¹¹⁶, Eduard Urx¹¹⁷, Antonín Zápotocký a mnozí další. Politika v této době

¹¹⁰ ŠTVERÁK, František. *Schematismus k dějinám Komunistické strany Československa (1921-1992): základní informace o ústředních orgánech a biografické údaje o vedoucích představitelích strany*. 2. aktual. a dopl. vyd. Praha: Národní archiv, 2018. ISBN 978-80-7469-060-0. s. 39 – 40.

¹¹¹ Archiv Poslanecké sněmovny, fond Poslanci a senátoři Národního a Federálního shromáždění, inv.j. 702, spis poslance Jana Haruse.

¹¹² CHMELOVÁ, Hana. *PROKOPOVÁ JULIE*. In: ANEV Petr, BÍLÝ, Matěj, eds. *Bibliografický slovník vedoucích funkcionářů KSČ (1921 – 1989)*. 2 díl (L - Z). Praha: Academia, 2018. ISBN 978-80-200-2973-7. s. 213 - 215.

¹¹³ BRANALD, Adolf. *Voják revoluce*. Praha: NV, 1962. s. 180.

¹¹⁴ O směřování KSČ v době první republiky více: POPÁLENÝ, Peter. *Vznik a profilace KSČ v období první republiky v českých zemích*. Praha: Togga, 2020. ISBN 978-80-7638-011-0. s. 350.

¹¹⁵ Tamtéž.

¹¹⁶ Václav Kopecký byl stejně jako Harus členem KSČ od roku 1921. Kopecký byl ve dvacátých letech příznivec radikalizace KSČ v čele s Klementem Gottwaldem. Při vypuknutí druhé světové války emigroval do Moskvy, kde se stal členem moskevského vedení KSČ. Od roku 1945 byl opět poslancem a členem ÚV KSČ. Kopecký byl po válce ministrem informací a v roce 1953 se stal ministrem kultury. V roce 1960 byl jmenován místopředsedou vlády, kterým byl až do své smrti v roce 1961. Po celou dobu socialismu byl jedním z největších symbolů a příznivců Stalinovy vlády. Více zde: KYKALOVÁ, Jana. *KOPECKÝ Václav*. In: ANEV Petr, BÍLÝ, Matěj, eds. *Bibliografický*

byla různá, ale rozhodně nebyla klidná.¹¹⁸ Harus se tedy příliš neodlišoval od ostatních (nejen) stranických kolegů trestním stíháním. Lišil se však od ostatních vysokým počtem trestných činů, které spáchal.¹¹⁹ Můžeme se domnívat, že symbolika “rváče” měla být jeho stranickým úkolem a měl KSČ reprezentovat tímto agresivním způsobem.

Harus patřil mezi „vyvolené“, kteří se v březnu 1925 zúčastnili zasedání Komunistické internacionály, kde se údajně setkal osobně s Josifem Vissarionovičem Stalinem.¹²⁰ Toto setkání mělo jeho přesvědčení a víru v ideologii marxismu-leninismu ještě více utužit.¹²¹ Na zasedání navázal zároveň i trvalý kontakt s bulharským komunistou Georgi Dimitrovem.¹²² Harus spolu s Čňkem Hruškou informoval Stalina o situaci v KSČ.¹²³ V roce 1925 prošla československá komunistická strana několika změnami, které výrazným způsobem připravily půdu pro následnou tvrdou a nekompromisní bolševizaci strany, mezi jejíž stoupence Harus bezesporu patřil.¹²⁴ Při zasedání kominterny v Moskvě se také objevily neshody. Především mezi ním a budoucím československým prezidentem, v této době odborovým předákem a poslancem Antonínem Zápotockým. Harus tvrdil, že přestavba organizací strany nejde tak příznivě, jak tvrdil ve svém úvodním referátu Zápotocký.¹²⁵ I přes tento drobný spor spolu tito dva komunisté odcestovali na Kavkaz, kde spolu navštívili dnešní hlavní město Gruzie –

slovník vedoucích funkcionářů KSČ (1921 – 1989). 1 díl (A-K). Praha: Academia, 2018. ISBN 978-80-200-2960-7. s. 623 - 627.

¹¹⁷ Eduard Urx byl původem literární kritik, spisovatel a novinář. Do KSČ vstoupil v roce 1924 a začal psát řadu levicových článků. Byl několikrát krátce vězněn jednak za porušení zákona na ochranu republiky, ale také za přestupky proti tiskovému zákonu. Před válkou se stal zástupcem šéfredaktora Rudého práva. Byl součástí ilegální sítě komunistické strany za Protektorátu Čechy a Morava. Následkem toho byl dopaden gestapem a zemřel v roce 1942 v koncentračním táboře Mauthausen. Více zde: KOKOŠKA, Stanislav. *URX Eduard*. In: ANEV Petr, BÍLÝ, Matěj, eds. *Bibliografický slovník vedoucích funkcionářů KSČ (1921 – 1989). 2 díl (L - Z)*. Praha: Academia, 2018. ISBN 978-80-200-2973-7. s. 486 - 488.

¹¹⁸ Nejen o vztahu KSČ a státu: RUPNIK, Jacques. *Dějiny komunistické strany Československa. Od počátku do převzetí moci*. Praha: Academia, 2002. ISBN: 80-200-0957-4. s. 284.

¹¹⁹ Archiv bezpečnostních složek, fond S-2-25 – spis Jana Haruse.

¹²⁰ O Stalinovi více: MARIE, Jean-Jacques. *Stalin*. Naše Vojsko, 2011. ISBN: 978-80-206-1211-3. s. 487.

¹²¹ KOTÍK, Ota. *Jan Harus: Životopis*. Praha: Panorama, 1985. s. 60.

¹²² Georgi Dimitrov - byl bulharský komunistický politik. Vešel ve známost především jako obviněný v aféře požáru Říšského sněmu v Berlíně. Ještě před zrušením Komunistické internacionály Stalinem, byl Dimitrov zvolen generálním tajemníkem kominterny. Podílel se na budování komunistického režimu v Bulharsku. Více zde: STANO, Jiří. *Georgi Dimitrov*. Říčany u Prahy: Orego, 2007. ISBN 80-86741-67-2. s. 191.

¹²³ BRANALD, Adolf. *Voják revoluce*. Praha: NV, 1962. s. 180.

¹²⁴ RUPNIK, Jacques. *Dějiny Komunistické strany Československa: od počátků do převzetí moci*. Praha: Academia, 2002. ISBN 80-200-0957-4. s. 284.

¹²⁵ Národní digitální knihovna Kramerius. Také v Moskvě neshody. *Národní listy* [online]. 1925, roč. 65 č. 80, s. 4. [vid. 8. 11. 2020] ISSN 1214-1240. Dostupné také z: <https://kramerius5.nkp.cz/uuid/uuid:a9ff09c0-782b-11e7-8b50-001018b5eb5c>

Tbilisi.¹²⁶ Na této cestě po Kavkaze navštívili také továrnu na mangan, fabriku na naftové syndikáty nebo sušírnu čaje.¹²⁷ Pro SSSR šlo především o propagandistický obraz „dokonalé země“.¹²⁸ Na zasedání Komunistické internacionály referoval také komunista z Liberce Ladislav Lindner, který informoval o bolševizaci v kraji libereckém.¹²⁹ S Lindnerem se Harus pravděpodobně znal už dříve, protože Liberec je spojený s Harusovou kariérou. Ovšem v dobách první republiky tam netrval Harus tolik času, jako v době po druhé světové válce. Žil až do své emigrace v Praze na Zličíně a politické úkoly měl například na Královéhradecku – konkrétně například v Náchodě, Úpě nebo ve Dvoře Králové, kde k jeho úkolům, patřila podpora dělníků v textilním průmyslu.¹³⁰

Ještě v roce 1925 byl v září na III. sjezdu KSČ zvolen do ÚV Komunistické strany Československa. Spolu s ním tam byli zvoleni například Klement Gottwald, Bohumil Jílek¹³¹, Karel Kreibich¹³², Bohumír Šmeral nebo Antonín Zápotocký. Byl zvolen též do vedení politbyra KSČ spolu s Klementem Gottwaldem, Arno Haisem, Josefem Hakenem, Bohumilem Jílkem, Aloisem Neurathem, Viktorem Sternem, Bohumírem Šmeralem či

¹²⁶ KOTÍK, Ota. *Jan Harus: Životopis*. Praha: Panorama, 1985. s. 60.

¹²⁷ BRANALD, Adolf. *Voják revoluce*. Praha: NV, 1962. s. 180.

¹²⁸ Více o propagandě a vlivu propagandy na KSČ a Československo: LOMÍČEK, Jan. *Světlem sovětů - k vlivu sovětské propagandy na utváření obrazu Sovětského svazu v meziválečném Československu ve dvacátých a třicátých letech 20. století*. in: KÁRNÍK, Zdeněk. *Bolševismus, komunismus a radikální socialismus v Československu, svazek VI*. Praha: Ústav pro soudobé dějiny AV ČR, 2009. ISBN: 978-80-7285-142-3. s. 46 - 71.

¹²⁹ Národní digitální knihovna Kramerius. Také v Moskvě neshody. *Národní listy* [online]. 1925, roč. 65 č. 80, s. 4. [vid. 8. 11. 2020] ISSN 1214-1240. Dostupné také z:

<https://kramerius5.nkp.cz/uuid/uuid:a9ff09c0-782b-11e7-8b50-001018b5eb5c>

¹³⁰ BRANALD, Adolf. *Voják revoluce*. Praha: NV, 1962. s. 180.

¹³¹ Bohumil Jílek spolu s Bohumírem Šmeralem byl výraznou postavou sociální demokracie. Jílek se stal generálním tajemníkem KSČ, tuto funkci však složil, když KSČ prohrála v roce 1922 boj se sociální demokracií o Odborové sdružení československé. Od roku 1925 však stranu fakticky znovu vedl. V roce 1929 po V. sjezdu KSČ, kde se předsedou KSČ stal Klement Gottwald, byl Jílek vyloučen ze strany. Po uplynutí jeho poslaneckého mandátu byl souzen za protistátní činnost, které se dopouštěl ještě jako funkcionář KSČ. Později se přidal k agrárikům a stal se tajemníkem agrárních odborů. Po únoru 1948 emigroval do Paříže a později do USA, kde pracoval v sekretariátu Zelené internacionály, což byla mezinárodní organizace agrárních stran. Více zde: ANEV, Petr. *JÍLEK Bohumil*. In: ANEV Petr, BÍLÝ, Matěj, eds. *Bibliografický slovník vedoucích funkcionářů KSČ (1921 – 1989). 1 díl (A-K)*. Praha: Academia, 2018. ISBN 978-80-200-2960-7. s. 543 - 546.

¹³² Karel Kreibich byl aktivní komunistický politik na Liberecku. Někdy se o něm mluví jako o levicovém předákovi z Liberecka. V KSČ to neměl jednoduché, byl několikrát označen jako oportunista. Za války jako komunista neemigroval do Sovětského svazu, ale do Velké Británie, kdy byl jako jediný Němec členem Státní rady Československé. Po únoru 1948 vyučoval dějiny dělnického hnutí. V roce 1950 zažil svojí poslední vrcholnou funkci - stal se velvyslancem Československa v Sovětském svazu. Při vypuknutí politických procesů psal protestní rezoluce na sekretariát KSČ, kde nesouhlasil s antisionistickým charakterem. Pozitivního hodnocení se dočkal až v 60. letech při uvolňování politických poměrů. Více zde: SOMMER, Vítězslav. *KREIBICH Karel*. In: ANEV Petr, BÍLÝ, Matěj, eds. *Bibliografický slovník vedoucích funkcionářů KSČ (1921 – 1989). 1 díl (A-K)*. Praha: Academia, 2018. ISBN 978-80-200-2960-7. s. 664 - 668.

Antonínem Zápotockým.¹³³ S tímto postavením byla spojena řada výhod a benefitů, o které mohl jedinec zcela nečekaně přijít.

Velmi výrazně kritizoval v roce 1926 premiéra Antonína Švehlu v Poslanecké sněmovně, která měla projednávat rozpočtové otázky. Z řad agrárníků¹³⁴ se objevily návrhy jako zvýšení daně z lihu nebo cukru. Zároveň se právě na této schůzi řešily problémy způsobené povodněmi. Mezi návrhy jak pomoci obchodníkům se objevovalo snížení daní v lázních, hotelích nebo turistických areálech. Právě to byl důvod Harusova poměrně ostrého projevu proti vládě z 23. června 1926 - *“Když v prosinci minulého roku z tohoto místa p. ministerský předseda Švehla přednášel vládní program jménem koalice šesti politických stran, slíbil, že ta vláda bude pracovati pro zlepšení blaha všech občanů, zejména sociálně slabých a chudých - nesmí prý býti zapomenuto na přestárlé dělníky, kteří vypadli ze sociálního pojištění - pro podporu nezaměstnaných, vdov, sirotků po padlých vojínech a legionářích, pro spravedlivé daně a národnostní spravedlnost, zkrátka pro zachování míru a zabezpečení chleba. A zatím již pánové měli připravenou předlohu celní, která tak těžce postihne domácnosti nejchudší, a ani vás nenapadlo položit si otázku, kde vezmou tito chudí lidé úhradu? Tuto otázku měla povinnost položit si vláda, když tak neučinily strany měšťácké, které cla navrhovaly. Vláda měla povinnost, zastati se většiny obyvatelstva proti hrstce sobců, a to tím spíše, že převzala program bývalé vlády, která slíbila zabezpečiti chleba chudobným. Ale vláda mlčí, protože mlčeti musí. Nařídili jí to agrárníci. Ale nevyhne se odpovědnosti spolu s vámi. Povoláme vás všechny na soud chudého lidu.”*¹³⁵

V Brně v roce 1926 měl kritizovat - bílý teror v Maďarsku, kdy odsoudil brutální průběh tohoto procesu s významnými maďarskými komunisty v Budapešti. Údajně na jeho popud poslali komunisté do Maďarska protestní rezoluci.¹³⁶ Tento teror začal už v roce 1919, kdy došlo k největším popravám. Teror měl nastat po rozpadu Maďarské republiky rad. Po rozpadu byli komunisté pronásledováni a popravováni. Hlavní postava Maďarské republiky rad Béla Kun si zachránil život svým útekem do Sovětského svazu. V roce 1938 byl však

¹³³ ŠTVERÁK, František. *Schematismus k dějinám Komunistické strany Československa (1921-1992): základní informace o ústředních orgánech a biografické údaje o vedoucích představitelích strany*. 2. aktual. a dopl. vyd. Praha: Národní archiv, 2018. ISBN 978-80-7469-060-0. s. 42.

¹³⁴ Více o agrární straně: BROKLOVÁ, Eva, TOMEŠ, Josef, PEHR, Michal. *Agrárníci, národní demokraté a lidovci ve druhém poločase první Československé republiky*. Praha: Masarykův ústav, 2008. ISBN 978-80-86495-47-7. s. 267.

¹³⁵ Stenoprotokol - Praha, 23. 6. 1926. In: PSP ČR – digitální repozitář – dostupné z: <https://www.psp.cz/eknih/1925ns/ps/stenprot/038schuz/s038001.htm>

¹³⁶ KOTÍK Ota – *Jan Harus, životopis*; 1985, s. 60.

popraven v rámci stalinských čistek v SSSR.¹³⁷ Harus tedy nezůstával pozadu v zahraniční spolupráci jednotlivých komunistických stran v Evropě.

Harusovy kontroverzní metody práce ho několikrát přivedly do konfliktu se zákonem, který občas končil i soudním jednáním.¹³⁸ Například v červnu 1927 měl Harus podle stanoviska krajského soudu v Uherském Hradišti podněcovat ve svém projevu posluchače, především dělníky, ke zločinu vojenské vzpoury: „*Jenom revoluční dělníci jsou s to hájit proti válce socialistickou vlast. Až vás komunistická internacionála zavolá, postavte se v boji proti buržoasii vedle nás!*“¹³⁹ Jeho názory na justici a konkrétně na policejní ředitelství v Praze byly výrazně negativní, v roce 1929 měl podle Branalda pronést „*Pro zloděje a lupiče je místo ve službách policejního ředitelství v Praze.*“¹⁴⁰ Takovou větu jsem ovšem ve stenoprotokolech Poslanecké sněmovny nenalezl, ovšem na účet policejního ředitelství v Praze se vyjadřoval Jan Harus velmi podobně. Avšak slovo mu předsedajícím vzato v Poslanecké sněmovně při této příležitosti nebylo, to tak Branald propagandisticky nadsadil.¹⁴¹

Ovšem asi nejviditelnější konflikt, který byl v tehdejších mediích rozebírán byl z roku 1927, kdy byl spolu s komunistickými poslanci – Karlem Kreibichem, Bohumilem Jílkem, Emanuelem Safránkem a národně-socialistickým poslancem Josefem Knejzlíkem vydán trestnímu stíhání v Poslanecké sněmovně, za násilný pokus o zmaření schválení zákona. Lze se domnívat, že tato akce byla pravděpodobně předem mezi komunistickými poslanci naplánována. Například Národní listy o této události píšou: „*Byly to scény vrcholně odporové, jakých náš parlament dosud neviděl. Čeští socialisté a česko-německo-maďarští komunisté podnikli dokonce útok i na sněmovní presidium. Obstruující zuřivci vrhli se na zpravodaje dra Noska a drželi ho za ruce, aby nemohl dáti pokyn k hlasování. (...) Ohrožovali nejen parlamentní presidium a pořadatele, ale i poslance, kteří seděli klidně v lavicích. Slovenskému ludovci Hanckovi byl klackem rozbit ret, takže musel být odvezen na kliniku. Německému křesť. sociálovi Bertlovi byla kusem dřeva rozbita hlava...*“¹⁴² Za tyto násilnosti

¹³⁷ KONTLER, László, PRAŽÁK, Richard. *Dějiny Maďarska*. Praha: NLN, 2011. ISBN 978-80-7106-616-3. s. 605.

¹³⁸ Archiv bezpečnostních složek, fond S-2-25 – spis Jana Haruse.

¹³⁹ BRANALD, Adolf. *Voják revoluce*. Praha: NV, 1962. s. 86.

¹⁴⁰ BRANALD, Adolf. *Voják revoluce*. Praha: NV, 1962. s. 91.

¹⁴¹ Stenoprotokol – Praha. 13. 6. 1929. In: PSP ČR – digitální repozitář – dostupné z: <https://www.psp.cz/eknih/1925ns/ps/stenprot/205schuz/s205007.htm>

¹⁴² Národní digitální knihovna Kramerius. Proces s pachateli teroristické obstrukce v naší sněmovně. Komunističtí poslanci Harus, Jílek, Kreibich, Safránko a nár. socialistický posl. Knejzlík na lavici obžalovaných. *Národní listy* [online]. 1927, roč. 67 č. 17, s. 1. [vid. 8. 11. 2020] ISSN 1214-1240. Dostupné také z: <https://kramerius5.nkp.cz/uuid/uuid:4bcd8a20-8b77-11e7-befd-005056827e51>

bylo Harusovi a Jílkovi (kterým oběma v tu dobu bylo 35 let) udělen nepodmíněný trest odnětí svobody čtyř měsíců. Slovenský komunista Safranko dostal trest odnětí svobody na tři měsíce a komunista Kreibich a národní socialista Knejzlík byli soudem osvobozeni.¹⁴³

Dále je také znám jeho exces po skončení manifestace tábora lidu na Havlíčkově náměstí. Po této akci se i přes zákaz policie vydali demonstranti na Václavské náměstí. Vedení policie dalo rozkaz, aby demonstranty zastavilo a pokusilo se je rozptýlit. V čele demonstrace stál poslanec Harus, jenž jednomu nadstrážníkovi udělal tak silnou ránu, až mu spadla přilba na zem. Harus byl vinný přestupkem „urážky strážce“ a byl soudem odsouzen na čtrnáct dní vězení.¹⁴⁴ Nadstrážník, kterého Harus fyzicky napadl a zničil mu služební helmici se jmenoval František Musil. Při zatýkání se dostal ještě do konfliktu se strážníkem Cyrilem Šestákem, kterému zničil služební kalhoty a blůzu. V obou případech policejní ředitelství úředně požadovalo po Harusovi zaplatit škodu.¹⁴⁵

Velice často byl Harus trestán v souvislosti s nějakou manifestací či demonstrací. Aby toho v roce 1927 nebylo málo, tak byl odsouzen na odnětí svobody ve výši osmi dní, za organizaci neohlášeného a nepovoleného shromáždění, které uskutečnil v továrně Meva, kde mluvil přibližně ke 130 lidem a vyzýval k vytvoření jednotné socialistické fronty.¹⁴⁶ K vytvoření určité jednotné socialistické fronty nikdy nedošlo a ani nemohlo. Jednotlivé politické strany byly, jak už bylo zmíněno, rozděleny národnostně (v tom byla KSČ jedinou výjimkou). Navíc i když za první republiky bylo mnoho levicových stran, tak programové shody bychom někdy hledaly velmi těžce (KSČ byla navíc stále vázána Podmínkami pro přijetí do Komunistické internacionály, které se zavázala dodržovat. Právě těchto 21 podmínek bylo primárním důvodem rozštěpení České strany sociálně demokratické na ČSSD a KSČ¹⁴⁷). Proto je pravděpodobné, že Harusovou „jednotnou socialistickou frontou“ byla myšlena jednota lidí, pod vedení Komunistické strany Československa. I tak v některých případech spolu poslanci KSČ a jiných stran spolupracovali. Například se zdá být ve 20. letech poměrně úzký vztah mezi komunisty a národními socialisty. Je to trochu paradoxní

¹⁴³ Národní digitální knihovna Kramerius. Rozsudek v procesu s komunistickými násilníky v poslanecké sněmovně. *Národní listy* [online]. 1927, roč. 67 č. 26, s. 1. [vid. 8. 11. 2020] ISSN 1214-1240. Dostupné také z: <https://kramerius5.nkp.cz/uuid/uuid:a97ca3e0-8b72-11e7-befd-005056827e51>

¹⁴⁴ Národní digitální knihovna Kramerius. Ze soudní síně. *Národní listy* [online]. 1927, roč. 67 č. 313, s. 5. [vid. 8. 11. 2020] ISSN 1214-1240. Dostupné také z:

<https://kramerius5.nkp.cz/uuid/uuid:0b6da250-8b48-11e7-b4a5-005056825209>

¹⁴⁵ Archiv bezpečnostních složek, fond S-2-25 – spis Jana Haruse.

¹⁴⁶ Národní digitální knihovna Kramerius. Komunistický poslanec Harus opět odsouzen. *Národní listy* [online]. 1927, roč. 67 č. 31, s. 2 [vid. 8. 11. 2020]. ISSN 1214-1240. Dostupné také z:

<https://kramerius5.nkp.cz/uuid/uuid:7e816a80-8b73-11e7-b4a5-005056825209>

¹⁴⁷ NECHVÁTAL, Martin. *15. 5. 1921 - založení KSČ: ve službách Kominterny*. Praha: Havran, 2002, ISBN 80-86515-13-3. s. 80.

situace, protože tyto dvě strany, budou po druhé světové válce největšími rivaly v politickém prostředí. O určité spolupráci mluví některé novinové články z té doby, kdy byli komunisté a národní socialisté osočováni společně. Ukázkou je například jeden článek z roku 1928, který informuje o táborech lidu, který organizovaly obě zmíněné politické strany. Článek z *Národních listů*¹⁴⁸, které byly pod přímým vlivem Československé národní demokracie obě strany nesmírně kritizuje a otevřeně mluví o „socialisticko-bolševickém hyenismu“ či o „agitačním tanci bolševiků a národních¹⁴⁹ socialistů nad mrtvolami“.¹⁵⁰

V březnu 1927 se Harus pouštěl do mobilizace za voliči i na Mezinárodní den žen. Před výrobnou sladkostí *Orion* uspořádal nepovolené shromáždění, na kterém mluvil o významu „žen v boji proti kapitalismu“. Ovšem neměl jen politické starosti, ale i lidské. Ve stejném roce například v České Kamenici ztratil poslaneckou a železniční legitimaci, když jel do Nového Boru.¹⁵¹

Mezi další jeho excesy patří například jeho přistižení při pokusu odšroubovat maticku z mikrofonu v Poslanecké sněmovně. Tento akt musel Harus vysvětlit tehdejšímu předsedovi Poslanecké sněmovny Janu Malypetrovi. Ten mu pohrozil obviněním a soudem a Harus se mu měl omluvit s tím, že čin nebyl myšlen špatně, jen ho zajímalo „jak je aparát upevněn“.¹⁵²

Jan Harus byl delegátem známého V. sjezdu KSČ v roce 1929, kde se moci chopil Klement Gottwald. Po tomto sjezdu byly zahájeny stranické čistky – tzv. bolševizace strany.¹⁵³ S bolševizací strany souvisela i bolševizace dalších organizací jako odborů, kterých byl Harus součástí.¹⁵⁴ Na počátku 30. let se dokonce Harus dostal do širšího vedení VV KSČ, kam od IV. sjezdu KSČ zvolen nebyl.¹⁵⁵ Na V. sjezdu KSČ údajně mluvil nejhlasitěji, až ho ostatní komunističtí delegáti museli upozorňovat, aby ztišil hlas, kvůli tomu, že byl slyšet až

¹⁴⁸ OSVALDOVÁ, Barbora, ČEŇKOVÁ, Jana. *Česká publicistika mezi dvěma světovými válkami*. Praha: Academia, 2017. ISBN 978-80-200-2754-2. s. 19.

¹⁴⁹ Slovo – „národních“ je v textu v uvozovkách.

¹⁵⁰ Národní digitální knihovna Kramerius. Socialisticko-bolševický hyenismus. *Národní listy* [online]. 1928, roč. 68 č. 281, s. 2 [vid. 8. 11. 2020]. ISSN 1214-1240. Dostupné také z: <https://kramerius5.nkp.cz/uuid/uuid:dedfd4b0-8b8d-11e7-ab45-5ef3fc9bb22f>

¹⁵¹ Archiv bezpečnostních složek, fond S-2-25 – spis Jana Haruse.

¹⁵² Archiv Poslanecké sněmovny, fond Poslanci a senátoři Národního a Federálního shromáždění, inv.j. 702, spis poslance Jana Haruse.

¹⁵³ ŠTVERÁK, František. *Schematismus k dějinám Komunistické strany Československa (1921-1992): základní informace o ústředních orgánech a biografické údaje o vedoucích představitelích strany*. 2. aktual. a dopl. vyd. Praha: Národní archiv, 2018. ISBN 978-80-7469-060-0. s. 45 – 48.

¹⁵⁴ RÁKOSNÍK, Jakub. *Bolševizace odborů v roce 1929 očima „poražených“*. in: KÁRNÍK, Zdeněk. *Bolševismus, komunismus a radikální socialismus v Československu, svazek IV*. Praha: Ústav pro soudobé dějiny AV ČR, 2005. ISBN: 80-7285-058-X. s. 34 - 54.

¹⁵⁵ ŠTVERÁK, František. *Schematismus k dějinám Komunistické strany Československa (1921-1992): základní informace o ústředních orgánech a biografické údaje o vedoucích představitelích strany*. 2. aktual. a dopl. vyd. Praha: Národní archiv, 2018. ISBN 978-80-7469-060-0. s. 45 – 48.

ven.¹⁵⁶ Harus sice svojí pozici posílil, ale V. sjezd KSČ, pro něj byl poněkud krušnou zkušeností a poprvé a naposledy zde hrozilo jeho reálné vyloučení z KSČ. Novému komunistickému vedení se totiž nelíbil jeho blízký pracovní poměr k bývalému generálnímu tajemníkovi KSČ Bohumilu Jílkovi, který byl po V. sjezdu KSČ vyloučen jako oportunista. Gottwaldovo vedení však Haruse nakonec vzalo na milost a označilo ho za dezorientovaného, ale i tak poctivého jedince. Po dvou měsících od V. sjezdu KSČ byl Jan Harus opět přibrán do ÚV KSČ a jeho pozice tak byla opět stabilní i za nového vedení.¹⁵⁷

Harus byl v hledáčku policie často. Vyšetřován byl opakovaně, justiční orgány podle jeho oslavného životopisce Kotíka žádaly Poslaneckou sněmovnu o jeho vydání v letech 1925 – 1929 celkem sedmatřicetkrát.¹⁵⁸ Jedním z trestů se měla stát i jeho degradace v roce 1929 z četaře v aktivní záloze na prostého vojína v záloze.¹⁵⁹ V roce 1929 měl být odsouzen za napadení policejního úředníka, který mu bránil odejít z nelegální konference KSČ ve vysočanském Lidovém domě v červenci 1929, ke třem letům odnětí svobody.¹⁶⁰ Na této konferenci se Harus choval obzvlášť brutálně. Policista, který ho chtěl zadržet obuškem dostal od Haruse ránu kamenem. Po dalších strážnících se rozmáchl několikrát železnou zahradní židlí. Svůj trest si za tento incident odpykával v Plzni, ve věznici na Borech.¹⁶¹ Harus byl zbaven imunity a trestu se nevyhnul. Jak se zdá, neměly ale tyto problémy vliv na jeho politickou oblíbenost. Možná spíše naopak. Ve stejném roce 1929 byl Harus opět zvolen poslancem. Vzhledem k tomu, že se nacházel ve výkonu trestu a volební soud odmítl jeho volbu potvrdit, zastoupil ho ve sněmovně budoucí poválečný ministr Václav Kopecký. Ten Haruse velmi často navštěvoval spolu s Antonínem Zápotockým, Josefem Štětka¹⁶² či Eduardem Urxem ve věznici na Borech. Na Haruse padaly další nezákonná obvinění, proto ho ve věznici velmi často navštěvoval jeho advokát - doktor Bartošek.¹⁶³ Václav Kopecký se

¹⁵⁶ HOLÁ, Věra, VYSKOČILOVÁ, Božena, VYSKOČOVÁ, Růžena. *Zápasy KSČ očima pamětníků*. Praha: Svoboda, 1971. s. 159.

¹⁵⁷ ANEV, Petr. *HARUS Jan*. In: ANEV Petr, BÍLÝ, Matěj, eds. *Bibliografický slovník vedoucích funkcionářů KSČ (1921 – 1989). I díl (A-K)*. Praha: Academia, 2018. ISBN 978-80-200-2960-7. s. 409 – 411.

¹⁵⁸ KOTÍK, Ota. *Jan Harus: Životopis*. Praha: Panorama, 1985. s. 60.

¹⁵⁹ Vojenský historický archiv: 11/10: 2 – 80/08 sv. 540, archivní osobní spis 808202 – spis Jana Haruse.

¹⁶⁰ KOTÍK, Ota. *Jan Harus: Životopis*. Praha: Panorama, 1985. s. 60.

¹⁶¹ Archiv bezpečnostních složek, fond S-2-25 – spis Jana Haruse.

¹⁶² Josef Štětka byl starosta Choduně (okr. Beroun), který byl aktivním komunistou až do roku 1963, kdy zemřel. V roce 1946 se stal předsedou ústřední revizní komise KSČ. VYHLÍDAL, Milan. *ŠTĚTKA Josef*. In: ANEV Petr, BÍLÝ, Matěj, eds. *Bibliografický slovník vedoucích funkcionářů KSČ (1921 – 1989). II. díl (L-Z)*. Praha: Academia, 2018. ISBN 978-80-200-2973-7. s. 420 - 422.

¹⁶³ BRANALD, Adolf. *Voják revoluce*. Praha: NV, 1962. s. 180.

zároveň plamenně chopil Harusovy obhajoby v Poslanecké sněmovně a neváhal zkritizovat téměř všechny vrcholné orgány státu, s tím, že Harusovi byla údajně ve vězení odírána práva politického vězně.¹⁶⁴ Ve vězení měl Harus možnost vykonávat pracovní činnost, z budoucího ministra státní kontroly se stal na okamžik výrobce papírových pytlíků.¹⁶⁵

Po propuštění z vězení se Harus opět zapojil do stranického života, zároveň získal možnost se výrazněji angažovat v odborovém hnutí, které mu bylo vždy blízké. Stal se vedoucím tajemníkem krajské všeodborové rady revolučních odborů v Praze a předsedou československé pobočky Mezinárodní rudé pomoci, komunistické organizace, která měla poskytovat materiální a morální pomoc vězněným spolustraníkům.¹⁶⁶ Harus opět kandidoval v roce 1931 do zastupitelstva Prahy a po jeho zvolení mu byl mandát soudem odebrán, kvůli jeho trestné činnosti. Podobně dopadl i Radola Gajda¹⁶⁷ - československý fašistický politik.¹⁶⁸

O Harusově bojovnosti a temperamentu, psal například ve svých pamětech politik a představitel pražského jara Čestmír Císař¹⁶⁹, který vzpomínal: „Často jsem tenkrát navštívoval Liberec, abych se zúčastňoval krajského vedení KSČ, v jehož čele stáli předváleční komunisté Jan Harus jako předseda a Rudolf Vetiška jako vedoucí tajemník. Harus byl znám svou politickou bojovností až levičácky vyostřenou, jejíž původ netkvěl ani tak ve stalinské ideologii, jako v nezkrtném temperamentu¹⁷⁰.“

1. srpna 1931 byl Harus z vězení opět propuštěn. Za jeho propuštění Komunistická strana Československa bojovala například formou petice. Podle Branaldovi propagandistické práce podepsalo petici za Harusovo propuštění přes 300 tisíc lidí.¹⁷¹ Toto číslo je dost možná

¹⁶⁴ KAPLAN, Karel, KOSATÍK, Pavel. *Gottwaldovi muži*. Praha: Paseka, 2004. ISBN 80-7185-616-9. s. 220 – 221.

¹⁶⁵ BRANALD, Adolf. *Voják revoluce*. Praha: NV, 1962. s. 180.

¹⁶⁶ Jednalo se organizaci založenou Komunistickou internacionálou v roce 1922.

¹⁶⁷ Radola Gajda byl český fašistický politik. V roce 1927 se stal předsedou Národní obce fašistické. Gajda byl generálem a zároveň legionářem. Za svou politiku byl několikrát obviněn, známá je například Sázavská aféra. Více zde: PLACHÝ, Jiří, PEJČOCH, Ivo. *Velké kriminální případy*. Praha: Academia, 2016. ISBN: 978-80-200-2554-8. s. 83 - 87.

¹⁶⁸ Národní digitální knihovna Kramerius. Gajda a Harus zbavení mandátů do Ústřed. zastupitelstva pražsk. *Čech: politický týdeník katolický* [online]. 1931, roč. 56 č. 246, s. 6 [vid. 10. 11. 2020]. Dostupné také z: <https://kramerius5.nkp.cz/uuid/uuid:21b9e570-121e-11e8-ba86-005056822549>

¹⁶⁹ Čestmír Císař byl politik pražského jara. Studoval humanitní obory na filosofické fakultě UK. V padesátých letech byl však oddán Stalinovi a jeho ideologii. Od 60. let své postoje umírnil a stal se členem ÚV KSČ. V Lenártově vládě byl ministrem školství, mládeže a tělovýchovy. Po srpnové invazi v roce 1968 byl vyloučen z KSČ. Po roce 1989 se stal velvyslancem ČSFR v Radě Evropy. Zemřel v roce 2013. Více zde: MERVART, Jan. *CÍSAŘ Čestmír*. In: ANEV Petr, BÍLÝ, Matěj, eds. *Bibliografický slovník vedoucích funkcionářů KSČ (1921 – 1989). 1 díl (A-K)*. Praha: Academia, 2018. ISBN 978-80-200-2960-7. s. 219 - 223.

¹⁷⁰ CÍSAŘ, Čestmír. *Paměti: nejen o zákulisí Pražského jara*. Praha: SinCon, 2005. ISBN 80-86718-53-0. s. 313.

¹⁷¹ BRANALD, Adolf. *Voják revoluce*. Praha: NV, 1962. s. 180.

nadsazeno, ale rozhodně nemusí být mimo realitu, jelikož KSČ patřila k nejpočetnějším stranám v Československu.¹⁷² Když budeme číst o Harusovi v literatuře z let 1948 – 1989, vždy se o této petici dočteme. Pro Harusovy oslavné historiky je to významná událost, protože se zde v době komunistické vlády tvořily kultury osobnosti, založené na těžkém životním osudu v době první republiky. Petice a hesla komunistů a příznivců KSČ v sobě neslo toto základní motto: „*Propusťte Haruse! zavřete Meissnera!*“ Alfréd Meissner byl ministr spravedlnosti za ČSSD právě v době, kdy si Harus odpykával svůj nepodmíněný trest. Například komunistický historik Štětka¹⁷³ psal, že se Meissner demonstrací a petice zalekl a z tohoto důvodu zavolal obhájci Haruse - doktoru Bartůškovi a nabídl mu, že si může po uplynutí 2/3 trestu podat žádost o milost.¹⁷⁴

Ve třicátých letech vyvrcholila v Československu ekonomická krize. Ekonomika se de facto zhroutila po pádu New Yorkské burzy ve Spojených státech v roce 1929. V roce 1930 se krize, díky intenzivně propojené ekonomice přelila do celé Evropy a nevyhnula se ani Československu. Hospodářská krize měla velmi výrazné sociální dopady na obyvatele po celém světě. Tyto sociální dopady velmi výrazně ovlivnily i politickou situaci po celém světě.¹⁷⁵ Ve Spojených státech volby vyhrál kandidát Demokratické strany Franklin D. Roosevelt a v Německu se k moci dostala demokraticky zvolená nacistická strana NSDAP v čele s Adolfem Hitlerem. I situace v Československu se velmi zradikalizovala. Komunistická strana Československa zaujala mnohem více lidí, především z řad Čechů a Slováků. Německá menšina v Československu se v tuto dobu zradikalizovala směrem doprava k nacionalistickým stranám, které chtěly následovat Hitlera a připojit se k Německu.¹⁷⁶ Ekonomická krize tedy hrála do noty komunistům jako kritikům kapitalistického tržního hospodářství. Proto komunisté pořádali intenzivněji časté stávky, antikapitalistické manifestace či hladové bouře.¹⁷⁷

¹⁷² POPÁLENÝ, Peter. *Vznik a profilace KSČ v období první republiky v českých zemích*. Praha: Togga, 2020. ISBN 978-80-7638-011-0. s. 350.

¹⁷³ Nejedná se o stejnou osobu, která Haruse navštěvovala ve věznici na Borech - viz: VYHLÍDAL, Milan. *ŠTĚTKA Josef*. In: ANEV Petr, BÍLÝ, Matěj, eds. *Bibliografický slovník vedoucích funkcionářů KSČ (1921 – 1989). II. díl (L-Z)*. Praha: Academia, 2018. ISBN 978-80-200-2973-7. s. 420 - 422.

¹⁷⁴ ŠTĚTKA, Josef. *Obžalován z velezrady: podle vyprávění Josefa Štětky a podle archívních materiálů zaznamenal Zbyněk Kožnar*. Praha: Mladá fronta, 1961. s. 93.

¹⁷⁵ RÁKOSNÍK, Jakub, NOHA, Jiří. *Kapitalismus na kolenou: dopad velké hospodářské krize na evropskou společnost v letech 1929-1934*. Praha: Auditorium, 2012. ISBN 978-80-87284-29-2. s. 332.

¹⁷⁶ KLIMEK, Antonín. *30.1.1933 - nástup Hitlera k moci: začátek konce Československa*. Praha: Havran, 2003. ISBN 80-86515-28-1. s. 95.

¹⁷⁷ RÁKOSNÍK, Jakub, NOHA, Jiří. *Kapitalismus na kolenou: dopad velké hospodářské krize na evropskou společnost v letech 1929-1934*. Praha: Auditorium, 2012. ISBN 978-80-87284-29-2. s. 332.

Takovým známým příkladem je Velká mostecká stávka, která vypukla v severních Čechách a měla velmi výrazné dopady na KSČ. Podle Branalda se Harus během této stávky výrazně angažoval.¹⁷⁸ Stávka vypukla v březnu 1932 a trvala necelý měsíc. Jednalo se o protest zaměstnanců mosteckých dolů, který vznikl v reakci na tíživou situaci způsobenou hospodářskou krizí. Tzv. velká mostecká stávka byla podpořena i menšími protesty v dalších městech na Kladensku a Ostravsku. Dělníci požadovali zastavení snižování mezd a jistotu zachování práce. Jejich požadavkům bylo částečně vyhověno, což znamenalo nečekaný úspěch.¹⁷⁹ Nakolik intenzivní bylo Harusovo zapojení do stávky, zůstává předmětem budoucího výzkumu. Tvrzení Branalda o Harusovi jako jedné z ústředních postav konfliktu musíme brát s rezervou. Ostatně tzv. velká mostecká stávka byla propagandisticky využívána již v dané době radikálními stranami, které z ní bezesporu politicky těžily. Vedle KSČ se jednalo především o DNSAP. Po převzetí moci komunistickou stranou v únoru 1948 se výklad tzv. velké mostecké stávky, stal jedním z vděčných témat komunistické propagandy. Stávka byla prezentována jako boj horníků pod statečným vedením KSČ proti buržoazii. V této souvislosti došlo pravděpodobně k etablování obrazu Haruse jako jednoho z ústředních vůdců stávky.

Ze soukromého života Jana Haruse, toho moc nevíme. Jeho manželství s Annou nebylo šťastné, proto se manželský pár v roce 1932 nechal rozvést.¹⁸⁰ Harus se v roce 1932 opět dostal do konfliktu se zákonem a mělo dojít k zahájení trestního řízení. Pravděpodobně i z tohoto důvodu Harus ilegálně odešel do emigrace do Sovětského svazu. Do Československa se vrátil až po konci druhé světové války.¹⁸¹

Vycestovat do Sovětského svazu bylo v tomto období velice složité a ve srovnání s řadou dalších zemí velice komplikované. Vydávání pasů k cestám do SSSR bylo omezeno interními směrnicemi ministerstva vnitra, podle nichž neměly být povolovány cesty, které by mohly sloužit k propagaci Sovětského režimu v Československu. Členům KSČ nebo sympatizantům nebyly zpravidla cestovní pasy vydávány, o to těžší to Jan Harus s emigrací měl. Omezení platnosti pasů pro SSSR bylo postupně rušeno teprve po navázání diplomatických styků v roce 1934. Počet cest do SSSR tím ovšem příliš nevzrostl, protože

¹⁷⁸ BRANALD, Adolf. *Voják revoluce*. Praha: NV, 1962. s. 180.

¹⁷⁹ Více o mostecké stávce: SEKANINA, Milan. *Kdy nám bylo nejhůře?: hospodářská krize 30. let 20. století v Československu a některá její východiska*. Praha: Libri, 2004. ISBN 80-7277-213-9. s. 113 - 114.

¹⁸⁰ ANEV, Petr. *HARUS Jan*. In: ANEV Petr, BÍLÝ, Matěj, eds. *Bibliografický slovník vedoucích funkcionářů KSČ (1921 – 1989). 1 díl (A-K)*. Praha: Academia, 2018. ISBN 978-80-200-2960-7. s. 409 – 411.

¹⁸¹ BRANALD, Adolf. *Voják revoluce*. Praha: NV, 1962. s. 180.

získat sovětské vízum bylo i tak obtížné.¹⁸² Jak již bylo uvedeno výše, Harus odešel z Československa ilegálně. Cesta do Sovětského svazu je jeho životopisem Otou Kotíkem v 80. letech popisována jako adrenalinová cesta, kterou doprovázela řada dobrodružství a mezinárodní soudružské pomoci.¹⁸³ Údajně byl do Sovětského svazu poslán Gottwaldem a to na první sjezd Mezinárodní rudé pomoci, jenž měl sjednocovat komunistické strany ve světě a pomáhat jednotlivým organizacím v jejich problémech.¹⁸⁴ Toto vyslání do Sovětského svazu, které po únoru 1948 bylo vysvětlováno jako výzkumná a učební cesta¹⁸⁵, mohlo být také vyslání na „převýchovu“, jelikož byl i po třech letech od V. sjezdu spojován s Jílkovým vedením v KSČ.¹⁸⁶ Harus procházel přes Německo, do Drážďan, kde mu údajně němečtí komunisté pomohli s cestou do Kielu. Tam se Jan Harus nalodil na sovětskou loď, která se jmenovala Lenin a která plula z Velké Británie přes Baltské moře do Leningradu.¹⁸⁷

V Sovětském svazu pokračoval Harus ve své stranické práci, aktivně se zapojil do aktivit mezinárodního komunistického hnutí. Mimo jiné navštěvoval stranickou školu a zdokonalil se v ruském jazyce.¹⁸⁸ Vedle toho se jeho život změnil i po osobní stránce. Harus se zde setkal s Alexandrou Michajlovnou Nikitinou (narozenu 14. září 1914¹⁸⁹ - tedy chvíli po Harusově zranění během první světové války¹⁹⁰), kterou si vzal za manželku. Z manželství se v roce 1936 narodil syn Rudolf.¹⁹¹ Rodina se nejprve usadila v oblasti Kaliningradska. Harus zde ovšem onemocněl a údajně prodělal malárii, což po jeho uzdravení vedlo k

¹⁸² RYCHLÍK, Jan. *Cestování do ciziny v habsburské monarchii a v Československu: pasová, vízová a vystěhovalecká politika 1848-1989*. Praha: Ústav pro soudobé dějiny AV ČR, 2007. ISBN: 978-80-7285-081-5. s. 12 - 26.

¹⁸³ KOTÍK, Ota. *Jan Harus: Životopis*. Praha: Panorama, 1985. s. 60.

¹⁸⁴ BRANALD, Adolf. *Voják revoluce*. Praha: NV, 1962. s. 180.

¹⁸⁵ Více informací z dobové propagandy o Harusovi: BRANALD, Adolf. *Voják revoluce*. Praha: NV, 1962, s. 5 - 180.; nebo KOTÍK, Ota. *Jan Harus: Životopis*. Praha: Panorama, 1985. s. 60.

¹⁸⁶ ANEV, Petr. *HARUS Jan*. In: ANEV Petr, BÍLÝ, Matěj, eds. *Bibliografický slovník vedoucích funkcionářů KSČ (1921 – 1989). 1 díl (A-K)*. Praha: Academia, 2018. ISBN 978-80-200-2960-7. s. 409 - 411.

¹⁸⁷ BRANALD, Adolf. *Voják revoluce*. Praha: NV, 1962. s. 180.

¹⁸⁸ Vedle ruštiny ovládal Harus částečně i němčinu, což vzhledem k jeho předválečným aktivitám v pohraničí není překvapující: Archiv Poslanecké sněmovny, fond Poslanci a senátoři Národního a Federálního shromáždění, inv.j. 702 , spis poslance Jana Haruse.

¹⁸⁹ Archiv Poslanecké sněmovny, fond Poslanci a senátoři Národního a Federálního shromáždění, inv.j. 702 , spis poslance Jana Haruse.

¹⁹⁰ Národní digitální knihovna Kramerius. *Výkazy ztrát. Národní listy* [online]. 1914, roč. 54, č. 247, s. 3. [vid. 8. 11. 2020] . ISSN 1214-1240. Dostupné také z: <https://kramerius5.nkp.cz/uuid/uuid:cd2ed840-3130-11e7-a38c-005056827e51>

¹⁹¹ Jméno Rudolf bylo pravděpodobně vybráno symbolicky. Jan Harus totiž v exilu používal jméno Rudolf Dubský. Více informací: ANEV, Petr. *HARUS Jan*. In: ANEV Petr, BÍLÝ, Matěj, eds. *Bibliografický slovník vedoucích funkcionářů KSČ (1921 – 1989). 1 díl (A-K)*. Praha: Academia, 2018. ISBN 978-80-88292-14-2. s. 409 – 411.

rozhodnutí vrátit se do Moskvy. V Moskvě byl zaměstnán v družstevním oddělení Komunistické internacionály jako referent pro střední Evropu a ve sklářské fabrice.¹⁹² Jako referent pro střední Evropu mu údajně byl přímo nadřízeným Dimitrov – bulharský komunista, se kterým se Harus dle Branalda setkal už v roce 1925 při své cestě do SSSR.¹⁹³ Doposud nevíme, proč skončil jako referent, ale pravděpodobně to bylo z důvodu jeho kritiky SSSR, o které bude ještě řeč.

V SSSR se údajně setkal i s Juliem Fučíkem,¹⁹⁴ se kterým zřejmě navázal kontakt.¹⁹⁵ V Sovětském svazu začal používat jméno Rudolf Dubský.¹⁹⁶ Pozice Haruse neboli Dubského v rámci moskevského exilového centra KSČ není zatím detailně zmapována. Pravdou zůstává, že zkušenost ze Sovětského svazu se pozitivně podepsala na jeho dalším kariérním růstu v rámci strany samotné. Zároveň můžeme předpokládat, že Harus se ze Sovětského svazu vracel i se zkušeností odvrácené strany hnutí. Konfrontaci s masivními a brutálními čistkami v rámci Komunistické strany Sovětského svazu třicátých let se vzhledem k jejich rozsahu nemohl vyhnout.¹⁹⁷ Stalinova paranoidní obava ze spiknutí způsobila tzv. velký teror. Šlo především o to, zbavit se starších bolševiků a jeho rivalů, kteří působili ve straně od říjnové revoluce (např. Lev Kaměnev, Grigorij Zinověv, Nikolaj Bucharin atd.). Současně s velkými monstrprocesy proběhly i menší procesy s řadovými členy na základě doručených udání. Jen na vrcholu teroru v letech 1937 – 1938 bylo zlikvidováno kolem 700 000 lidí. Zároveň v SSSR proběhla i čistka v armádě, kvůli níž bylo popraveno 45 000 důstojníků.¹⁹⁸ Jan Harus měl v tomto směru velké štěstí, že tzv. velký teror určitým způsobem přežil.

O jeho názoru na SSSR před druhou světovou válkou nemáme příliš informací a můžeme si ho představit jen hrubě. Nebyl ovšem tak idylický, jak by se na první pohled mohlo zdát. Podle dobových zdrojů nebyl Harus z poměrů v Sovětském svazu tolik nadchnutý.

¹⁹² KOTÍK, Ota. *Jan Harus: Životopis*. Praha: Panorama, 1985., s. 60.

¹⁹³ BRANALD, Adolf. *Voják revoluce*. Praha: NV, 1962. s. 180.

¹⁹⁴ Julius Fučík byl komunistický novinář, literární a divadelní kritik a překladatel. Známý je především jako člen ilegálního vedení KSČ v Protektorátu Čechy a Morava. V roce 1941 byl zatčen gestapem a krutě vyslýchán v Petschkově paláci a ve věznicí na Pankráci. V roce 1943 byl nacistickými úřady popraven. Po roce 1948 se objevil velký kult Julia Fučíka jako vzor komunisty. Více zde: NEDVĚD, Jiří. *FUČÍK Julius*. In: ANEV Petr, BÍLÝ, Matěj, eds. *Bibliografický slovník vedoucích funkcionářů KSČ (1921 – 1989). 1 díl (A-K)*. Praha: Academia, 2018. ISBN 978-80-200-2960-7. s. 347 - 350.

¹⁹⁵ BRANALD, Adolf. *Voják revoluce*. Praha: NV, 1962. s. 180.

¹⁹⁶ ANEV, Petr. *HARUS Jan*. In: ANEV Petr, BÍLÝ, Matěj, eds. *Bibliografický slovník vedoucích funkcionářů KSČ (1921 – 1989). 1 díl (A-K)*. Praha: Academia, 2018. ISBN 978-80-200-2960-7. s. 409 – 411.

¹⁹⁷ CUHRA, Jaroslav. *České země v evropských dějinách, díl čtvrtý - od roku 1918*. Praha: Paseka, 2006, ISBN 80-7185-794-7. s. 76.

¹⁹⁸ O Stalinských zločinech více zde: MARIE, Jean-Jacques. *Stalin. Naše Vojsko*, 2011. ISBN: 978-80-206-1211-3. s. 180 - 487.

Údajně se netajil svými názory a ostře kritizoval byrokratismus sovětských úřadů a nedostatky, které viděl. Dozvídáme se, že Harus byl s čistkami konfrontován. Kvůli své kritice sovětského systému nemohl najít práci.¹⁹⁹ Časopis *Proletář*²⁰⁰ informoval v roce 1937 o tom, že Harus byl v Sovětském svazu zatčen a uvězněn.²⁰¹ Harus po 19 letech Stalina odsoudí na jednání ÚV KSČ po XX. sjezdu KSSS, který se uskuteční v roce 1956. Neměl důvod nedůvěřovat Nikitu Chruščovovi po jeho projevu, kdy odsoudil Stalina a jeho kult osobnosti.²⁰² Určitě zde u Haruse hrály zásadní význam právě vzpomínky na 30. léta v Sovětském svazu. I po negativních zkušenostech ze Sovětského svazu zůstal komunistickým ideálům věrný zbytek svého života. Jan Harus v SSSR nakonec pracoval ve sklářské fabrice, která vyráběla sklenice, lustry, vázy nebo signální sklo pro lodě a železnice. Sklárna, která se jmenovala *Krasnyj Maj*, ležela uprostřed rašeliniště, kde právě bývalý poslanec za KSČ onemocněl malárií.²⁰³

¹⁹⁹ WALTER, Harus, Barša, Dvořák. *Přítomnost* [online]. 1937, roč. 14, č. 43, s. 676 - 677. [vid. 10. 11. 2020]. ISSN 1805-2924. Dostupné také z: <https://kramerius5.nkp.cz/uuid/uuid:07c0ba50-daf3-11e9-b075-5ef3fc9bb22f>.

²⁰⁰ Časopis *Proletář* byl list anarchistů a anarchokomunistů. Více informací: Historie českého anarchismu (1880 - 1939). *Proletář*. Dostupné z: <https://ahistorie.451.cz/proletar/>

²⁰¹ Národní digitální knihovna Kramerius. Trpký osud posl. Haruse. *Hlas lidu* [online]. 1937, roč. 52 č. 62, s. 1 [vid. 8. 11. 2020]. ISSN 1803-9901. Dostupné také z: <https://kramerius5.nkp.cz/uuid/uuid:1cac9090-9e6b-11e7-8394-5ef3fc9ae867>

²⁰² KAPLAN, Karel, KOSATÍK, Pavel. *Gottwaldovi muži*. Praha: Paseka, 2004. ISBN 80-7185-616-9. s. 271 – 272.

²⁰³ BRANALD, Adolf. *Voják revoluce*. Praha: NV, 1962. s. 180.

Život ve válce a politický vzestup (1939 – 1947)

1. září 1939 začala útokem nacistického Německa na Polsko²⁰⁴ druhá světová válka. Harus, který začátek války prožil v Sovětském svazu bojovat nemohl, protože Německo a Sovětský svaz podepsali pakt Ribbentrop – Molotov a rozdělili si sféry vlivu v Polsku.²⁰⁵ Pro komunistický odboj se tato smlouva ukázala jako nesmírně komplikovaná záležitost. Pakt Ribbentrop-Molotov rozdělil sféry vlivu Německa a Sovětského svazu v Evropě. Kominternu tedy jasně řekla, že jde o válku imperialistickou a že SSSR se jí nehodlá účastnit. V okupovaných zemích (včetně Protektorátu Čechy a Morava²⁰⁶) měli komunisté dbát o to, aby dělnická třída nepropadla německému šovinismu. Tento postoj byl pro většinu českých komunistů nepřijatelný vůči reálné situaci. Například slovenský komunistický právník Vladimír Clementis, jenž byl v emigraci ve Francii, vyjádřil nesouhlas s německo-sovětským paktem. Tento nesouhlas mu zajistil okamžité vyloučení z KSČ a později i problémy v 50. letech, které skončily jeho popravou.²⁰⁷

Emigrovat se rozhodla řada politiků po podepsání mnichovské dohody²⁰⁸, kdy byly pohraniční oblasti předány bez boje nacistickému Německu. Většina z komunistického vedení se rozhodla k emigraci do Sovětském svazu.²⁰⁹ Harus se tam setkal s některými bývalými politickými kolegy z Československa, například s Klementem Gottwaldem, Bohumírem Šmeralem²¹⁰, Václavem Kopeckým, Čeněkem Hruškou nebo Janem Švermou.²¹¹ Emigrace v Sovětském svazu ho velmi pravděpodobně zachránila od zatčení, jelikož po něm

²⁰⁴ Více informací: ZALOGA, Steve. *Polsko 1939: zrození bleskové války*. Praha: Grada, 2007. ISBN 978-80-247-1897-2. s. 96.

²⁰⁵ Sovětský svaz si jinou cestou mír zachovat pravděpodobně nemohl, protože jak o tom píše Overy, SSSR neměl podporu západních států. O tom podrobněji: OVERY, Richard. *Rusové ve válce*. Praha: Beta-Dobrovský, 2004. ISBN 80-7306-130-9. s. 472.

²⁰⁶ Více o Protektorátu Čechy a Morava: BRANDES, Detlef. *Češi pod německým protektorátem: okupační politika, kolaborace a odboj 1939-1945*. Praha: Prostor, 2019. ISBN 978-80-7260-409-8. s. 764.

²⁰⁷ RYCHLÍK, Jan, PENČEV, Vladimír. *Od minulosti k dnešku. Dějiny českých zemí*. Praha: Vyšehrad, 2013. ISBN: 978-80-7429-387-0. s. 468.

²⁰⁸ O mnichovské dohodě více: KVAČEK, Robert, HEYDUK, Miloš. *Československý rok 1938*. Praha: Polák Jaroslav - POLART, 2011. ISBN 978-80-87286-11-1. s. 200.

²⁰⁹ Emigrovat musely známé tváře komunistické strany, většina řadových členů v Protektorátu Čechy a Morava zůstala. Menší část komunistů - jako již zmíněný Clementis, emigrovala na západ do Paříže a po jejím dobytí Německem v Londýně.

²¹⁰ Bohumír Šmeral v Sovětském svazu i zemřel. Více informací: SLÁNSKÁ, Josefa. *Zpráva o mém muži*. Praha: Nakladatelství Svoboda, 1990. ISBN 80-205-0165-7. s. 103.

²¹¹ BRANALD, Adolf. *Voják revoluce*. Praha: NV, 1962. s. 180.

v Protektorátu neustále pátralo gestapo a policejní ředitelství.²¹²

Mezinárodní válečná situace se změnila až 22. června 1941, kdy nacistické Německo zaútočilo na Sovětský svaz.²¹³ K útoku se připojily i ostatní „německé satelity“ jako Maďarsko nebo Rumunsko. Došlo k obratu Sovětského svazu ve válečném postoji a s tím i k obratu souvisejícím s komunistickým odbojem. SSSR se jasně vyjádřil pro obnovení Československa v předmnichovských hranicích a komunisté v Protektorátu učinili též zásadní obrat jako založení několika ilegálních výborů, které byly povětšinou odhaleny a účastníci popraveni gestapem²¹⁴. Mnohem častěji se v Československu objevovaly sabotáže, kvůli čemuž Adolf Hitler na místo Konstantina von Neuratha nasadil do okupovaného Protektorátu Reinharda Heydricha, který už v tu dobu vedl policejní složky a Hlavní říšský bezpečnostní úřad (RSHA).²¹⁵

Po útoku nacistického Německa na komunistický Sovětský svaz se Harus přihlásil do Rudé armády.²¹⁶ Tam znovu prodělal dělostřelecký výcvik a měl se stát osvětovým důstojníkem záložní baterie. Pozici osvětového důstojníka můžeme chápat asi jako politruka, který měl armádě dodávat ideologický rámec. Prodělal také parašutistický výcvik v Buzuluku (kde se v roce 1942 rekrutovala celá československá armáda²¹⁷), který ještě v době války aktivně uplatnil.²¹⁸ Působil potom jako instruktor seskoku padákem.²¹⁹ Jako voják byl Harus do války aktivně nasazen až k jejímu konci. Na frontě plnil roli nejen vojáka, ale i politika, který hájil zájmy strany. Jeho válečné výkony byly následně životopisci Branaldem a Kotíkem výrazně heroizovány a pravděpodobně jen částečně mohou odpovídat realitě.²²⁰

²¹² Archiv bezpečnostních složek, fond S-2-25 – spis Jana Haruse.

²¹³ Více o útoku nacistického Německa na Sovětský svaz: KIRCHUBEL, Robert. *Operace Barbarossa 1941: skupina armád Jih*. Praha: Grada, 2008. ISBN 978-80-247-2383-9. s. 96.

²¹⁴ Asi nejznámějším případem byl již zmíněný Julius Fučík. NEDVĚD, Jiří. *FUČÍK Julius*. In: ANEV Petr, BÍLÝ, Matěj, eds. *Bibliografický slovník vedoucích funkcionářů KSČ (1921 – 1989). 1 díl (A-K)*. Praha: Academia, 2018. ISBN 978-80-200-2960-7. s. 347 - 350.

²¹⁵ RYCHLÍK, Jan, PENČEV, Vladimír. *Od minulosti k dnešku. Dějiny českých zemí*. Praha: Vyšehrad, 2013. ISBN: 978-80-7429-387-0. s. 471.

²¹⁶ ANEV, Petr. *HARUS Jan*. In: ANEV Petr, BÍLÝ, Matěj, eds. *Bibliografický slovník vedoucích funkcionářů KSČ (1921 – 1989). 1 díl (A-K)*. Praha: Academia, 2018. ISBN 978-80-200-2960-7. s. 409 – 411.

²¹⁷ RYCHLÍK, Jan, PENČEV, Vladimír. *Od minulosti k dnešku. Dějiny českých zemí*. Praha: Vyšehrad, 2013. ISBN: 978-80-7429-387-0. s. 479.

²¹⁸ BRANALD, Adolf. *Voják revoluce*. Praha: NV, 1962. s. 180.

²¹⁹ ANEV, Petr. *HARUS Jan*. In: ANEV Petr, BÍLÝ, Matěj, eds. *Bibliografický slovník vedoucích funkcionářů KSČ (1921 – 1989). 1 díl (A-K)*. Praha: Academia, 2018. ISBN 978-80-200-2960-7. s. 409 - 411.

²²⁰ Jako příklad: BRANALD, Adolf. *Voják revoluce*. Praha: NV, 1962. s. 180.

Harus se tedy stal součástí československého vojenského odboje v Sovětském svazu, byť přímo bojoval až v roce 1944. Právě v tomto roce byl vysazen letecky na Slovensko, kde se připravovalo Slovenské národní povstání. Údajně to byl první důstojník, který vzlétl s děly v letadle a přeletěl Karpaty.²²¹ Zúčastnil se Slovenského národního povstání²²² jako podporučík 2. Československé paradesantní brigády.²²³ Někteří slovenští komunisté do napadení Sovětského svazu Německem, navrhovali nereálnou myšlenku – spojení Slovenska se SSSR, to zkomplikovalo spolupráci komunistického a nekomunistického odboje. Ovšem po napadení SSSR Německem, bylo od této myšlenky rychle opuštěno. Rezoluce Komunistické internacionály z ledna 1943 stanovila jasnou směrnicí o obnově Československa jako federace, což bylo i pro slovenské komunisty závazné. Toho se drželi i členové Komunistické strany Slovenska (KSS) jako Karol Šmidke,²²⁴ právník Gustáv Husák²²⁵ a básník Ladislav Novomeský,²²⁶ kteří spolu s agrárníky Jozefem Lettrichem a Jánem Ursínym, spolu s národním socialistou Matejem Joskou, utvořili Slovenskou národní radu (SNR). Tato šestice politiků se dohodla na obnovení Československa s federativním základem. Slovenská národní rada se chystala na převzetí moci a podařilo se jí úspěšně proniknout do slovenské armády. Začal se vymýšlet plán, ve kterém by se Slovensko odtrhlo od německého „vazalství“. Tento plán počítal s tím, že Rudá armáda musí dosáhnout pás Karpat. V roce 1944 nastala vhodná situace a Vojenské ústředí, které spadalo pod přímé

²²¹ Archiv Poslanecké sněmovny, fond Poslanci a senátoři Národního a Federálního shromáždění, inv.j. 702, spis poslance Jana Haruse.

²²² O Slovenském národním povstání více: RICHTER, Karel. *Apokalypsa v Karpatech: čs. východní odboj bez cenzury a legend*. V Brně: Jota, 2017. ISBN 978-80-7565-243-0. s. 495.

²²³ ANEV, Petr. *HARUS Jan*. In: ANEV Petr, BÍLÝ, Matěj, eds. *Bibliografický slovník vedoucích funkcionářů KSČ (1921 – 1989). 1 díl (A-K)*. Praha: Academia, 2018. ISBN 978-80-200-2960-7. s. 409 – 411.

²²⁴ Spolu s Karolem Bacílkem byl vyslán z emigrace v SSSR na Slovensko, s úkolem organizovat protifašistický odboj. Po osvobození Rudou armádou se stal předsedou KSS, kterého ani ne o rok později nahradil Viliam Široký. Šmidke byl stejně jako například Gustáv Husák obviněn z „buržoazního nacionalismu“ a zbaven všech funkcí. Vězení se vyhnul a zemřel v roce 1952. Více informací: PEŠEK, Jan. *ŠMIDKE Karol*. In: ANEV Petr, BÍLÝ, Matěj, eds. *Bibliografický slovník vedoucích funkcionářů KSČ (1921 – 1989). 2 díl (L-Z)*. Praha: Academia, 2018. ISBN 978-80-200-2973-7. s. 396 - 399.

²²⁵ Více informací o Gustávu Husákovi: MACHÁČEK, Michal. *Gustáv Husák*. Praha: Vyšehrad, 2017. ISBN 978-80-7429-388-7. s. 632.

²²⁶ Významný slovenský básník, který v roce 1925 vstoupil do KSČ. Celou válku prožil na Slovensku, kde se s Gustávem Husákem stal členem V. ilegálního vedení KSS. Aktivně se účastnil Slovenského národního povstání a byl vyslán do Londýna vyjednávat s Edvardem Benešem jako prostředník SNR. Byl též obviněn z „buržoazního nacionalismu“ a odsouzen na deset let ve vězení. V 60. letech byl rehabilitován. Po srpnu 1968 odmítl tzv. normalizaci a odešel ze všech veřejných funkcí. Více zde: LONDÁKOVÁ, Elena. *NOVOMESKÝ Ladislav*. In: ANEV Petr, BÍLÝ, Matěj, eds. *Bibliografický slovník vedoucích funkcionářů KSČ (1921 – 1989). 2 díl (L-Z)*. Praha: Academia, 2018. ISBN 978-80-200-2973-7. s. 120 – 124.

vedení SNR, se zmocnilo velitelství v Bánské Bystřici a zahájilo vojenskou akci, která je dnes známá jako Slovenské národní povstání. To se nevyvíjelo příliš úspěšně, především kvůli špatné koordinaci. Slovensko tak bylo ze tří stran obklíčeno Němci (z Československa, Polska a Maďarska).²²⁷

Po potlačení povstání unikl Harus do Nízkých Tater. Podle komunistického autora padesátých let Rybáka působil v pluku Jana Švermy²²⁸ (který při bojích na Slovensku zemřel) a stal se instruktorem pro partyzánský výcvik. Měl se především věnovat budování a obnovení Komunistické strany Československa. To byl pravděpodobně jeho hlavní úkol. Harus na Slovensku bojoval a čekal na osvobození Rudou armádou.²²⁹ Při bojích na Liptovském Mikuláši – 8. listopadu 1944 byl Harus údajně střelen v boji a to konkrétně do nohy. Chvilí po zranění se skrýval se sádrou v bunkru.²³⁰ Při sestupu z Chabence mu údajně pomohli dva doktoři (jeden z nich měl být dokonce gynekologem).²³¹ Po vyléčení dělal v armádě politruka. Na jedné besedě s vojáky dokonce prohlásil: *Svobodný člověk se mlátit nesmí.*²³² Pokud si vzpomeneme na Harusovy prvorepublikové excesy, kdy uhodil dokonce příslušníka policie (a to opakovaně), je to buď velmi zajímavý názorový obrat nebo důmyslná zapomnětlivost na jeho „mládí“.

Ke konci války – 2. února 1945 byl Harus jmenován nadporučíkem. V dubnu se zase měl konat první oficiální ústřední výbor obnovené KSČ v Košicích, kterého se měl Harus zúčastnit. Bylo to první jednání Komunistické strany Československa na území bývalého Československého státu po šesti letech. V Brně se ke konci války údajně přidal do úseku Malinovského armády, kde měl za úkol pomoci vytisknout letáky, s výzvou pro německé vojáky, kteří se měli vzdát Rudé armádě. Jako mnozí další měl i Harus citelnou ztrátu z války – zemřela mu matka a gestapo ho údajně mělo hledat v rodné Polničce.²³³ Jako předák KSČ se podílel na postupu Rudé armády směrem na západ, a cestou organizoval a ustanovoval

²²⁷ RYCHLÍK, Jan, PENČEV, Vladimír. *Od minulosti k dnešku. Dějiny českých zemí*. Praha: Vyšehrad, 2013. ISBN: 978-80-7429-387-0. s. 468.

²²⁸ KRÁČMAROVÁ, Hana. *Národní hrdina Jan Šverma*. Praha: Orego, 2014. ISBN: 978-80-87528-28-0. s. 51.

²²⁹ RYBÁK, Josef. *S orlími křídly*. Praha: Mladá fronta, 1954. s. 40.

²³⁰ ANEV, Petr. *HARUS Jan*. In: ANEV Petr, BÍLÝ, Matěj, eds. *Bibliografický slovník vedoucích funkcionářů KSČ (1921 – 1989). 1 díl (A-K)*. Praha: Academia, 2018. ISBN 978-80-200-2960-7. s. 409 – 411.

²³¹ BRANALD, Adolf. *Voják revoluce*. Praha: NV, 1962. s. 180.

²³² BRANALD, Adolf. *Voják revoluce*. Praha: NV, 1962. s. 148.

²³³ BRANALD, Adolf. *Voják revoluce*. Praha: NV, 1962. s. 180.

národní výbory a orgány komunistické strany.²³⁴ Myšlenka národních výborů byla úplně nová a pro komunisty důležitá, z hlediska upevnění moci v jednotlivých regionech.²³⁵ Boje v Československu vyvrcholily v květnu při tzv. květnovém (pražském) povstání.²³⁶ Celé povstání vzniklo díky postupujícím spojeneckým armádám do Československa a povstání mělo pomoci snadnějšímu a rychlejšímu dobývání. V dubnu 1945 se sovětská armáda objevila na Moravě a 18. dubna 1945 zase americká armáda překročila na západě u Aše předválečné hranice Československa. V Praze povstání dosáhlo masového charakteru. Dle spojeneckých dohod se americká armáda měla zastavit u Plzně, komunisté si totiž uvědomovali symbolický význam osvobození Prahy, proto se sovětská armáda snažila dostat do Prahy jako první. Povstalci dokázali řadu německých vojáků zpacifikovat sami, řada jich prchla směrem k americké armádě (ze strachu ze zajetí Rudou armádou), ovšem několik radikálních fanatiků z řad příslušníků SS, stále v Praze zůstávalo a bojovalo. Rudá armáda 9. května 1945 dorazila do Prahy a ta byla tak osvobozena od nacistické okupace, která trvala dlouhých šest let. Tento den se stal jedním z nejvýznamnějších svátků za vlády komunistické strany v Československé republice.²³⁷

Po druhé světové válce se celá Evropa včetně Československa posunula velkým krokem doleva. Otevřeně se mluvílo o sociálním státu,²³⁸ který musí občanovi pomoci v případě, že se dostane do sociálních potíží. Proto po celé Evropě vyhrávají levicové strany, včetně komunistických. Například ve Velké Británii volby vyhraje Clement Atlee s Labour party. Ve Francii a Itálii jsou například v tamních parlamentech silně zastoupeni komunisté.²³⁹ Pravdou zůstává, že do poválečného Československa se Harus vrátil s puncem bojovníka proti nacismu, čehož bylo využíváno i v politické propagandě. Harus, který byl už v dobách první republiky zapálen do komunistické ideologie, v poválečné době častokrát řečnil na veřejných

²³⁴ ANEV, Petr. *HARUS Jan*. In: ANEV Petr, BÍLÝ, Matěj, eds. *Bibliografický slovník vedoucích funkcionářů KSČ (1921 – 1989). 1 díl (A-K)*. Praha: Academia, 2018. ISBN 978-80-200-2960-7. s. 409 – 411.

²³⁵ MELANOVÁ, Miloslava, ANDĚL, Rudolf, KVAČEK, Robert, LHOTOVÁ, Markéta, PORTMANN, Kateřina, SVOBODA, Milan. *Liberec*. Praha: NLN, Nakladatelství Lidové noviny, 2017. ISBN 978-80-7422-484-3. s. 151 - 431.

²³⁶ Více o povstání v roce 1945 a osvobození Československa: MACHOTKA, Pavel, TOMEŠ, Josef. *Pražské povstání 1945: svědectví protagonistů*. Praha: Ústav T.G. Masaryka, 2015. ISBN 978-80-86142-53-1. s. 213.

²³⁷ RYCHLÍK, Jan, PENČEV, Vladimír. *Od minulosti k dnešku. Dějiny českých zemí*. Praha: Vyšehrad, 2013. ISBN: 978-80-7429-387-0. s. 494 - 496.

²³⁸ Více o sociální státu (welfarestate): HEYWOOD, Andrew. *Politické ideologie*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2008. ISBN 978-80-7380-137-3. s. 117 - 158.

²³⁹ CUHRA, Jaroslav. *České země v evropských dějinách, díl čtvrtý - od roku 1918*. Praha: Paseka, 2006, ISBN 80-7185-794-7. s. 155 - 187.

prostranstvích a jak píše Marie Švermová (manželka v této době už zesnulého Jana Švermy²⁴⁰), ne vždy to bylo k užitku: „*Jedním z těch, který nám komplikoval práci, byl i člen naší skupiny Jan Harus. Ten na velikém shromáždění na brněnském náměstí si po svém vyložil Gottwaldův výklad z Košic, a řekl tak, jakoby před námi nebyla etapa národně demokratické revoluce, ale jako bychom se z války vrhli rovnou do socialismu.*“²⁴¹ Po jeho projevu v Brně byla většina z komunistické delegace na Haruse našťvaná. Marie Švermová sama uvádí, že si přála, aby mu „*na hlavu spadl květináč a přestal žvanit*“.²⁴²

Jak již bylo zmíněno, podílel se na sestavení a tvorbě národních výborů. Asi nejznámější sestavení národního výboru, na kterém se Harus osobně podílel, byl národní výbor v Brně.²⁴³ Tam vystupoval jako košický delegát, který měl informovat ostatní politické strany o dalším vývoji. Harus se zde spíše snažil o trochu předčasnou a lokální tvorbu monopolu moci KSČ, která by zaštitila obnovu národního výboru. Sdělil ostatním politickým zástupcům, že komunisté mají mít jednu tolik zástupců, co jiné politické strany, včetně předsedy, kterým se stal komunist Vladimír Matula. Jako „vládnímu“ delegátovi se mu ostatní členové politických stran neodvažovali odporovat.²⁴⁴ Z toho lze vidět, že už v této době začal boj o moc, který vyvrcholil v roce 1948.

Od 13. července 1945 byl zplnomocněncem ÚV KSČ pro libereckou oblast.²⁴⁵ Sám v Liberci žil v Husově ulici při čísle popisném 68, později se přestěhoval do Alšovi ulice s číslem popisným 9. Později však Harus uváděl trvalé bydliště v Praze ve Wiclifově ulici na Žižkově²⁴⁶ – je pravděpodobné, že měl bydlení jak v Liberci, tak pracovní (přechodné) bydlení v Praze. Návrat do Liberce byl spojený s poválečným uznáním a téměř okamžitým zapojením do politického a správního života města. Na konci roku 1945 byl Harus jmenován do čela nově etablovaného libereckého místního národního výboru.²⁴⁷

V pohraničí měly důležitou úlohu okresní správní komise, které fungovaly do doby,

²⁴⁰ Více o Janu Švermovi: KRÁČMAROVÁ, Hana. *Národní hrdina Jan Šverma*. Praha: Orego, 2014. ISBN: 978-80-87528-28-0. s. 51.

²⁴¹ ŠVERMOVÁ, Marie. *Vzpomínky*. Praha: Futura, 2008. ISBN 978-80-86844-33-6. s. 200 – 201.

²⁴² ŠVERMOVÁ, Marie. *Vzpomínky*. Praha: Futura, 2008. ISBN 978-80-86844-33-6. s. 200 – 201.

²⁴³ BRANALD, Adolf. *Voják revoluce*. Praha: NV, 1962. s. 180.

²⁴⁴ LOUBAL, František. *Věrní jsme zůstali*. Mír, 1947. s. 40.

²⁴⁵ BRANALD, Adolf. *Voják revoluce*. Praha: NV, 1962. s. 180.

²⁴⁶ Archiv Poslanecké sněmovny, fond Poslanci a senátoři Národního a Federálního shromáždění, inv.j. 702, spis poslance Jana Haruse.

²⁴⁷ BÍLKOVÁ, Libuše, CHOCHOLOUŠKOVÁ, Hana, MELANOVÁ, Miloslava, MOHR, Jan. *Liberecká radnice*. Liberec: město Liberec, 1993. ISBN 80-85194-77-5. s. 86 - 87.

než pohraničí osídlila většina československého obyvatelstva.²⁴⁸ Styk se složkami Národní fronty měl v Liberci za úkol pověřenec ministerstva vnitra František Svoboda. Ten se sešel v té době s libereckými politickými špičkami – za sociální demokracii s Josefem Veverkou, za národní socialisty Janem Köglerem a za komunistickou stranu s Josefem Drázkým. Harus v této době ještě pravděpodobně vyslán do Liberce nebyl. Tito muži se stali náměstký Františka Svobody, který byl dosazen do čela okresní správní komise.²⁴⁹ Harus byl později dosazen jako předseda Okresního národního výboru (ONV) za KSČ, jenž tak vystřídal ve vedení města odbojáře Josefa Čapka. Předsedou ONV byl jmenován 5. prosince 1945 a ve funkci setrval do 19. července 1946.²⁵⁰ Harusovými náměstký byli jmenováni národní socialista Jan Kögler a sociální demokrat Antonín Urban. Zatímco Haruse čekala výrazná politická kariéra, stali se oba jmenovaní po únoru 1948 oběťmi politických perzekucí.²⁵¹ Ve funkci předsedy ONV ho vystřídal komunista Miloš Nykendaj.²⁵² Proč odešel ze své funkce nevíme, ovšem v prosinci 1946 ministr Hora žádal město Liberec o přeposlání veškerých „osobních spisů, tj. prezidiálních a kurentních spisů“.²⁵³ Zároveň Harus současně vykonával funkci prozatímního poslance.²⁵⁴

Volby v květnu 1946 v Liberci provázely vyhrcoené spory především mezi národními socialisty a komunisty. Národní socialisté uspořádali lampiónový průvod, během něhož skandovali před sekretariátem KSČ protikomunistická hesla, jejich obsahem se staly i přímé útoky na Haruse: „*Harus, komunisté z radnice ven, hej rup!*“ Komunisté se nedali a odpověděli mimo jiné pokřikem „*Ať žije rudý Liberec!*“ Konflikt vyvrcholil fyzickou potyčkou a stal se předzvěstí následujících událostí. Účast ve volbách byla vysoká a komunisté volby v Liberci i okrese vyhráli. Volební vítězství KSČ v libereckém okrese patřilo vedle Ústí nad Labem, Kladna a Karlových Varů k nejvýraznějším, což bezesporu souviselo i s pohraniční polohou města. Poslanecké mandáty za Liberecko byly potvrzeny pro Jana

²⁴⁸ MELANOVÁ, Miloslava, ANDĚL, Rudolf, KVAČEK, Robert, LHOTOVÁ, Markéta, PORTMANN, Kateřina, SVOBODA, Milan. *Liberec*. Praha: NLN, Nakladatelství Lidové noviny, 2017. ISBN 978-80-7422-484-3. s. 151 - 431.

²⁴⁹ FILIP, Robert. *Okresní národní výbor Liberec v letech 1945 - 1960!* In: *Fontes Nissae*. Liberec: Technická univerzita v Liberci, 2005. roč. 6, č. 1, s. 156 - 180. ISSN 1213-5097.

²⁵⁰ BÍLKOVÁ, Libuše, CHOCHOLOUŠKOVÁ, Hana, MELANOVÁ, Miloslava, MOHR, Jan. *Liberecká radnice*. Liberec: město Liberec, 1993. ISBN 80-85194-77-5. s. 86 - 87.

²⁵¹ MELANOVÁ, Miloslava, ANDĚL, Rudolf, KVAČEK, Robert, LHOTOVÁ, Markéta, PORTMANN, Kateřina, SVOBODA, Milan. *Liberec*. Praha: NLN, Nakladatelství Lidové noviny, 2017. ISBN 978-80-7422-484-3. s. 151 - 431.

²⁵² BÍLKOVÁ, Libuše, CHOCHOLOUŠKOVÁ, Hana, MELANOVÁ, Miloslava, MOHR, Jan. *Liberecká radnice*. Liberec: město Liberec, 1993. ISBN 80-85194-77-5. s. 86 - 87.

²⁵³ Archiv bezpečnostních složek, fond S-2-25 – spis Jana Haruse.

²⁵⁴ Archiv Poslanecké sněmovny, fond Poslanci a senátoři Národního a Federálního shromáždění, inv.j. 702 , spis poslance Jana Haruse.

Haruse, národního socialistu Emila Weilanda i sociálního demokrata Josefa Veverku. Weiland i Veverka byli záhy po únorovém převzetí moci komunisty zbaveni svých funkcí a následně odsouzeni ve vykonstruovaných politických procesech k mnohaletému odnětí svobody.²⁵⁵ Konkrétně Josef Veverka byl významným představitelem sociálních demokratů, který se po válce se svou ženou vrátil do Liberce (podobně jako Harus), aby se aktivně podílel na obnově pohraničí, které bylo poznamenáno nacistickou okupací. Veverka byl významným demokratem a bojoval proti totalitě už za nacistického režimu, za kterého byl vězněn. Po osvobození byl vězněn komunistickým režimem.²⁵⁶

Doba třetí republiky,²⁵⁷ o které mluvíme, od roku 1945 až po komunistické převzetí moci v roce 1948, by se také dala charakterizovat neustálým bojem stran Národní fronty, ve které mohly být pouze “zasloužené” strany, které za Protektorátu vedly určitý druh odboje. Právě volby v roce 1946 toto vnitřní pnutí stran Národní fronty potvrzovaly. Mezi tyto strany Národní fronty patřily levicové strany jako Komunistická strana Československa, Československá národně socialistická strana, Československá sociálně demokratická strana a jedna středová politická strana - Československá strana lidová.²⁵⁸ Sestavování komunistické kandidátní listiny do voleb v roce 1946 nebylo pravděpodobně tak jednoduché. Podle původního návrhu krajského výboru KSČ v Liberci, doporučoval krajský výbor sestavení kandidátní listiny s Václavem Kopeckým na prvním místě. Za ním měl být právě Jan Harus na druhém místě a Jaroslav Kokeš na třetím místě. Ovšem předsednictvo ÚV KSČ do tvorby kandidátní listiny zasáhlo a Harus s Kokešem byli posunuti o příčku níže. Na druhé místo byl posunut spisovatel Ivan Olbracht,²⁵⁹ který byl kvůli umělecké činnosti známější.²⁶⁰

Komunisté ve volbách, které se konaly 26. května 1946 na severu Čech, s poměrně

²⁵⁵ K poválečnému vývoji Liberce podrobněji např. MELANOVÁ, Miloslava, ANDĚL, Rudolf, KVAČEK, Robert, LHOTOVÁ, Markéta, PORTMANN, Kateřina, SVOBODA, Milan. *Liberec*. Praha: NLN, Nakladatelství Lidové noviny, 2017. ISBN 978-80-7422-484-3. s. 151 - 431.

²⁵⁶ KOČOVÁ, Kateřina. *Emilie Veverková: Znovu bych mu ruku nepodala!* In: *Fontes Nissae*. Liberec: Technická univerzita v Liberci, 2004. roč. 4, č. 1, s. 345 – 346. ISSN 1213-5097.

²⁵⁷ Více o třetí republice: JANOCH, Petr. *Třetí republika: příběh mezi dvěma světy*. Praha: Jalna, 2018. ISBN 978-80-86396-91-0. s. 221.

²⁵⁸ RYCHLÍK, Jan, PENČEV, Vladimír. *Od minulosti k dnešku. Dějiny českých zemí*. Praha: Vyšehrad, 2013. ISBN: 978-80-7429-387-0. s. 494 - 496.

²⁵⁹ O Olbrachtově politické kariéře více: PLACHTA, Miloš. *Olbrachtovo politické klopýtání. Ivan Olbracht*. Semily: Gymnázium Ivana Olbrachta, 2003. s. 51 - 56.

²⁶⁰ PERNES, Jiří. Komunistická strana Československa ve volbách roku 1946. In: *Acta historica Universitatis Silesianae Opaviensis*. Opava: Slezská univerzita v Opavě, Filozoficko-přírodovědecká fakulta, Ústav historických věd, 2017, s. 265 – 290. ISSN 1803-411X.

velkým odstupem vyhráli.²⁶¹ KSČ celostátně zvítězila s celkovými 40,17 % hlasy, zatímco národní socialisté měli “pouze” 23,66 % hlasů, lidovci 20,24 % hlasů a poslední skončili sociální demokraté s 15,58 % hlasy. Odlišně však dopadly volby na Slovensku, kde Demokratická strana získala 62 % hlasů a Komunistická strana Slovenska získala 30,37 %. Demokratická strana na Slovensku vyhrála díky politické taktice tamních představitelů – DS se totiž dohodla s představiteli slovenských katolíků, a tím si získala voliče, jež dávali hlas bývalé Hlinkově slovenské ľudové straně.²⁶²

Za toto vítězství KSČ vděčila několika faktorům. Mezi nejvýznamnější faktory patřily poměrně velké zásluhy za osvobození a odboj proti nacistické okupaci nejen v Protektorátu Čechy a Morava. Dále za vítězstvím stála i poměrně schopná taktika a řízení Československa. Ta byla deklarována komunistickými ministry, kteří ovládli díky Košickému vládnímu programu nejdůležitější a nejtaktičtější ministerstva v té době. Velmi významné bylo ministerstvo zemědělství, které ovládal slovenský komunistička Julius Ďuriš. To bylo taktické především kvůli převádění zemědělských usedlostí (jež patřily německému obyvatelstvu, které bylo z velké části odsunuto na základě Postupimské konference²⁶³) na nové majitele.²⁶⁴

Po velkém vítězství komunistů v Liberci dorazil do města i tehdejší předseda vlády Klement Gottwald, na tzv. dny radosti osvobození československého pohraničí. Na projev Gottwalda se údajně sjelo až 17 000 lidí. Tuto návštěvu komunisté připomínali velice často v novinových článcích i různých výročích jako například na Gottwaldovo narození.²⁶⁵ Za Liberecký kraj byli do Národního shromáždění zvoleni spolu s Harusem – prokurátor z České Lípy Jaroslav Kokeš, ministr informací Václav Kopecký a spisovatel Ivan Olbracht. Za lidovce byl zvolen Alois Petr a za národní socialisty Vladimír Tichota a Emil Weiland. Sociální demokraté měli jediného poslance a to byl již zmiňovaný Josef Veverka, šéfredaktor

²⁶¹ *Vítězný únor na Liberecku: (K příležitosti 30. výročí únorových událostí)*. Liberec: ONV, 1978. s. 63.

²⁶² RYCHLÍK, Jan, PENČEV, Vladimír. *Od minulosti k dnešku. Dějiny českých zemí*. Praha: Vyšehrad, 2013. ISBN: 978-80-7429-387-0. s. 509.

²⁶³ O odsunu německého obyvatelstva podrobněji: PORTMANN, Kateřina. „*Jednou Němec vždycky Němec*“. *Německy mluvící obyvatelstvo v Československu po druhé světové válce*. In: PAŽOUT, Jaroslav, PORTMANN, Kateřina, eds. Liberec: Technická univerzita v Liberci, 2018. ISBN: 978-80-7494-421-5. s. 28 – 43.

²⁶⁴ Více o osídlování pohraničí a osídlování zemědělské půdy: WIEDEMANN, Andreas. „*Pojď s námi budovat pohraničí!*“: *osídlování a proměna obyvatelstva bývalých Sudet 1945-1952*. Praha: Prostor, 2016. ISBN 978-80-7260-337-4. s. 472.

²⁶⁵ Národní digitální knihovna Kramerius. Soudruh Klement Gottwald v Liberci. *Stráž severu* [online]. 1948, roč. 4, č. 273, s. 1. [vid. 16. 1. 2021]. ISSN 2336-419X. Dostupné také z: <https://kramerius.kvkl.cz/view/uuid:12e50d61-604b-4422-ac4b-3030d270ed3a?page=uuid:f0012fae-ca97-11e5-a54b-001b21d0d3a4&fulltext=harus>

*Strážce severu.*²⁶⁶

Mezi vnitřní stranické funkce, které Harus získal bylo nejvýznamnější jeho zvolení 8. dubna 1945 do prozatímního ÚV KSČ,²⁶⁷ kde od emigrace do SSSR nebyl. Pokud se koukneme na sestavu tohoto ústředního výboru KSČ, tak tam jsou ti nejvýznamnější komunističtí politici jednak z prvorepublikové éry (například Gottwald, Slánský, Kopecký...), tak dále komunisté, kteří byli významní především z protinacistického odboje (například Husák, Novomeský, Švermová²⁶⁸...)²⁶⁹ Tato sestava byla v této době naprosto logickou volební strategií KSČ v poválečném období. Harus post člena ÚV KSČ zastával až do své smrti, která přišla v roce 1967.²⁷⁰ Zároveň byl zvolen jako předseda krajského výboru KSČ v Liberci. Mezi jeho stranické úkoly, patřila například organizace průmyslu. Údajně měl velké problémy s Jabloncem nad Nisou, protože průmysl Jablonce byl velmi vázaný na skleněnou bižutérii a to znamenalo velké množství podnikatelů a soukromníků.²⁷¹ Právě toto byl velký “problém” u těchto okresů s historickou podnikatelskou tradicí, jelikož tyto tradice a zvyky odporovaly sovětskému typu socialismu, podle kterého se KSČ v těchto letech inspirovala. Proto Harus s celou KSČ vynaložil velkou snahu o restrukturalizaci průmyslu a obchodu. Vznikaly tudíž nové továrny nejen na bižutérii, ale i na textil či autobrzdy.²⁷²

V Liberci Harus začal spolupracovat s Rudolfem Vetiškou, který později pracoval jako tajemník KSČ na Liberecku a stejně jako Harus měl zkušenosti z druhé světové války, kdy seskočil na Slovenské území a hledal síť s ilegálním odbojem.²⁷³ Rudolf Vetiška se původně narodil v Praze v Hloubětíně, stejně jako Harus bojoval v první světové válce na východní

²⁶⁶ RUDA, Vladimír. *Liberecká cesta k únoru 1948*. Národní digitální knihovna Kramerius. *Vpřed* [online]. 1983, roč. 24, č. 13. [vid. 16. 1. 2021]. ISSN 2533-4115. Dostupné také z: <https://kramerius.kvkl.cz/view/uuid:62b291de-5f40-48ee-9caa-151e626bbe30?page=uuid:4b144087-e3db-11e6-bea0-001b21d0d3a4&fulltext=harus>

²⁶⁷ Harus byl v prozatímním ÚV KSČ s Gottwaldem, Kopeckým, Slánským, Noskem, Švermovou, Krosnářem, Laštovičkou a Procházkou. Za Komunistickou stranu Slovenska byl v ústředním výboru Šmidke, Husák, Novomeský, Široký, Ďuriš, Šoltész, Friš a Bacílek. Dostupné z: MACHÁČEK, Michal. *Gustáv Husák*. Praha: Vyšehrad, 2017. ISBN 978-80-7429-388-7. s. 189.

²⁶⁸ Manželka již zmíněného Jana Švermy, který zemřel na Slovensku v bojích s nacisty, a stal se komunistickým symbolem boje proti nacismu. Více informací o Švermovi: KRÁČMAROVÁ, Hana. *Národní hrdina Jan Šverma*. Praha: Orego, 2014. ISBN: 978-80-87528-28-0. s. 51.

²⁶⁹ MACHÁČEK, Michal. *Gustáv Husák*. Praha: Vyšehrad, 2017. ISBN 978-80-7429-388-7. s. 189.

²⁷⁰ ANEV, Petr. *HARUS Jan*. In: ANEV Petr, BÍLÝ, Matěj, eds. *Bibliografický slovník vedoucích funkcionářů KSČ (1921 – 1989)*. 1 díl (A-K). Praha: Academia, 2018. ISBN 978-80-200-2960-7. s. 409 – 411.

²⁷¹ Podobný problém byl i v Semilech nebo Jilemnicích.

²⁷² BRANALD, Adolf. *Voják revoluce*. Praha: NV, 1962. s. 180.

²⁷³ CÍSAŘ, Čestmír. *Paměti: nejen o zákulisí Pražského jara*. Praha: SinCon, 2005. ISBN 80-86718-53-0. s. 313.

frontě. S Libercem je spjat zpočátku mnohem více než Harus, jelikož se po první světové válce podílel na obsazování severočeského pohraničí. Podobně jako Harus, byl aktivní v roce 1921 při „boji o Lidový dům“ a záhy vstoupil do KSČ. S Harusem se znal už z doby první republiky, jelikož byl členem ústředního výboru KSČ a též byl absolventem studia na Mezinárodní leninské škole v Moskvě. Podobně jako Harus byl i součástí Rudých odborů. Po přechodu strany do ilegality v roce 1938 působil jako instruktor I. ilegálního ústředního vedení KSČ pro Moravu. Později emigroval do Sovětského svazu, kde informoval o podzemním komunistickém odboji. V roce 1943 byl vysazen v Polsku a díky polským komunistům se dostal na Moravu. Vetiška se později stal členem III. ilegálního ústředního vedení KSČ a po smrti Josefa Moláka tento ilegální ústřední výbor řídil. V roce 1944 ho zatkl gestapo a do konce války byl vězněn na Pankráci. V roce 1948 – 1951 byl Vetiška vedoucím tajemníkem KV KSČ v Liberci. V roce 1951 se stal ředitelem Ústřední politické školy KSČ.²⁷⁴ Jan Harus a Rudolf Vetiška pravděpodobně neměli v Liberci tak „idylické soudružské“ vztahy. Jak píše Marie Švermová, Vetiška měl s Harusem poměrně dost patálií.²⁷⁵ Jaké patálie to byly, to se můžeme jen domnívat.

Harus byl od roku 1946 členem osidlovacího výboru, takže na organizaci přerozdělování územních ploch po německém obyvatelstvu, které bylo odsunuto,²⁷⁶ se aktivně podílel. V tomto výboru byl až do března 1948.²⁷⁷ V poválečném pohraničí nastalo mnoho problémů, se kterými se Harus musel dostat do styku. Například mezi velký politický rozpor mezi komunisty, národními socialisty a lidovci bylo to, co se znárodněnými podniky, které byly znárodněny díky dekretům²⁷⁸ prezidenta republiky. Komunisté navrhovali začlenit je do Národních podniků. Národní socialisté s lidovci naopak chtěli převod do soukromého vlastnictví. Z vyvlastnění a vysídlení německého obyvatelstva nejvíce profitovali čeští novousedlíci. Také kvůli tomu měli často radikálnější postoj vůči Němcům. Mezi další problémy, které se musely při osidlování řešit bylo málo lidí, kteří pracovali v zemědělství.

²⁷⁴ KOKOŠKA, Stanislav. *VETIŠKA Rudolf*. In: ANEV Petr, BÍLÝ, Matěj, eds. *Bibliografický slovník vedoucích funkcionářů KSČ (1921 – 1989)*. 2 díl (L - Z). Praha: Academia, 2018. ISBN 978-80-200-2973-7. s. 526 – 528.

²⁷⁵ ŠVERMOVÁ, Marie. *Vzpomínky*. Praha: Futura, 2008. ISBN 978-80-86844-33-6. s. 200 – 201.

²⁷⁶ O odsunu německého obyvatelstva z Československa: GLASSHEIM, Eagle, POSKOČILOVÁ, Eva. *Očista československého pohraničí: migrace, životní prostředí a zdraví v bývalých Sudetech*. Praha: Academia, 2019. ISBN 978-80-200-3045-0. s. 406.

²⁷⁷ Archiv Poslanecké sněmovny, fond Poslanci a senátoři Národního a Federálního shromáždění, inv.j. 702, spis poslance Jana Haruse.

²⁷⁸ O dekretch prezidenta republiky: KUKLÍK, Jan. *Konfiskace, pozemkové reformy a vyvlastnění v československých dějinách 20. století*. Praha: Auditorium, 2011. ISBN 978-80-87284-25-4. s. 114.

Osídlovací úřad zanikl v roce 1950, protože většina odsunu už proběhla.²⁷⁹ Z dobového tisku víme, že Harus častokrát zastával názor, že je třeba skončit s rozlišováním na vnitrozemí a pohraničí, protože to sociálně rozděluje republiku. Konkrétní osídlovací proces, chtěl dovršit přechodnými lepšími podmínkami pro život v pohraničí, protože tuto oblast bylo potřeba nejen hospodářsky obnovit. Harus shrnul požadavky komunistů do těchto tří rezolucí:

1. V sociálně odůvodněných případech a jde-li o přiměřený byt, nemá nájemné přesáhnout únosné procento z celkového příjmu osob v bytě bydlících. Toto procento, necht' se pohybuje mezi 15 – 20%. Sleva je dočasná a poskytuje se na žádost nájemníka u národního výboru.
2. Uprázdňené byty po Němcích, kteří se nyní vystěhovali budou též urychleně adaptovány na životní standart českých lidí. Náklady necht' se hradí z vybraného nájemného, pokud to by nestačilo, zápůjčkami se zárukou Fondu národní obnovy.
3. Zaměstnancům v soukromých i veřejných službách necht' je poskytnut z prostředků Fondu národní obnovy jednorázový osídlovací příplatek, splatný ve dvanáctiměsíčních splátkách a ve výši 10 – 20% mzdy, či platu.

Z těchto tří rezolucí, které komunisté v čele s Harusem prosazovali, lze vidět velkou snahu o urychlenou restrukturalizaci pohraničí, především v nalákání nových obyvatel sociálními výhodami. Nutno podotknout, že i toto může z malé části stát za velkou popularitou Komunistické strany Československa v pohraničí, jelikož rezoluce byla zveřejněna měsíc před květnovými parlamentními volbami,²⁸⁰ kde KSČ jednoznačně a drtivě zvítězila.²⁸¹

Po květnových volbách utvořila KSČ, KSS a ČSSD neoficiální socialistický blok, který disponoval parlamentní těsnou většinou. Jedním z důvodů vzniku Národní fronty měla být oficiální jednota státu, to se v realitě příliš nesetkalo s naplněním. KSČ, chtěla se Sovětským svazem po boku převzít moc v Československu. Vyčkávalo se na volby v roce

²⁷⁹ WIEDEMANN, Andreas. „*Pojď s námi budovat pohraničí!*“: osídlování a proměna obyvatelstva bývalých Sudet 1945-1952. Praha: Prostor, 2016. ISBN 978-80-7260-337-4. s. 472.

²⁸⁰ PEHR, Michal. *KSČ a volby 1946*. in: KÁRNÍK, Zdeněk. *Bolševismus, komunismus a radikální socialismus v Československu, svazek V*. Praha: Ústav pro soudobé dějiny AV ČR, 2005. ISBN: 80-7285-001-6. s. 177 - 193.

²⁸¹ Národní digitální knihovna Kramerius. Poslanec Harus pro požadavky pohraničí. *Stráž severu* [online]. 1946, roč. 2, č. 81. [vid. 16. 1. 2021] ISSN 2336-419X. Dostupné také z: <https://kramerius.kvcli.cz/view/uuid:05618302-a3fe-4019-ab3b-ddcfc3bbb19e?page=uuid:145c688e-ca9b-11e5-a54b-001b21d0d3a4&fulltext=harus>

1948, kdy komunisté věřili, že posílí své pozice a budou moci vládnout sami. Snažili se tedy zatím zdiskreditovat své nepřátele, především ČSNS a DS. Například Demokratickou stranu na Slovensku se komunisté²⁸² pokusili zdiskreditovat tvrzením i obviněním, že DS je pokračovatelkou ľudácké fašistické strany a že chce Slovensko odtrhnout od zbytku státu. Ke konci roku 1947 si i veřejnost všimla, že strany Národní fronty a celkově Národní fronta je ve velké politické krizi. KSČ ovládala pomocí ministra Noska²⁸³ ministerstvo vnitra a rozhodla se o ovládnutí všech bezpečnostních složek. Proti obsazování policejních postů v Praze se výrazně postavila Československá strana národně socialistická. ČSNS a Lidovci vyhrožovali odstoupením ministrů z Národní fronty. Dvanáct ministrů nakonec demisi podalo. Komunistům nahrával fakt, že sociální demokraté zatím demisi nepodali spolu s „nestraníkem“ Ludvíkem Svobodou²⁸⁴ a ministrem zahraničních věcí Janem Masarykem.²⁸⁵ Vláda tedy nepadla, protože v ní zůstala nadpoloviční většina ministrů. Komunisté se do toho snažili organizovat demonstrace a manifestace. Komunistická strana též začala svoje členy vyzbrojovat a tím dala za vznik Lidovým milicím, které měly obsadit průmyslové závody a taktická místa. 24. února 1948 vyhlásili komunisté jednohodinovou generální stávkou, kterou oficiálně organizovalo Revoluční odborové hnutí. Kvůli obavám z možné občanské války a krveprolití prezident Edvard Beneš, který už byl v této době nemocný, přijal návrhy předsedy

²⁸² SYRNÝ, Marek. *Poslanci Komunistické strany Slovenska v povojnovom československom parlamente v rokoch 1945 - 1948*. in: KÁRNÍK, Zdeněk. *Bolševismus, komunismus a radikální socialismus v Československu, svazek III*. Praha: Ústav pro soudobé dějiny AV ČR, 2004. ISBN: 80-7285-047-4. s. 135 - 153.

²⁸³ Ministr vnitra Václav Nosek měl v mnoha věcech podobný osud jako Harus. Členem sociální demokracie se stal podobně jako Harus ještě před první světovou válkou. Sloužil též u dělostřeleckého oddílu a v první světové válce bojoval na srbské frontě. Byl jedním ze zakladatelů KSČ. Byl jedním z organizátorů Velké mostecké stávkou. Spolu se Zápotockým byl jedním z nejvýraznějších odborových předáků. Po vypuknutí druhé světové války, byl jako jeden z mála členů KSČ v západní emigraci v Londýně, kde postupoval dle Gottwaldových příkazů. Po únorovém převzetí moci, patřil k nejradiálnějším komunistům. Více zde: ROKOVSKÝ, Jaroslav. *Nosek Václav*. In: ANEV Petr, BÍLÝ, Matěj, eds. *Bibliografický slovník vedoucích funkcionářů KSČ (1921 – 1989)*. 2 díl (L - Z). Praha: Academia, 2018. ISBN 978-80-200-2960-7. s. 115 - 119.

²⁸⁴ Ludvík Svoboda byl generál I. Československé armády, která se utkala s nacisty například v bitvě u Dukly. Jako nestraníkem se stal ministrem národní obrany. V padesátých letech byl perzekuován a očistěn byl v letech šedesátých, kdy se stal po Antonínu Novotném prezidentem Československé socialistické republiky. Více o jeho životě: KLUSÁKOVÁ, Zoe. *Ludvík Svoboda: životopis*. Kroměříž: město Kroměříž, 2015, s. 58.

²⁸⁵ Jan Masaryk - syn prezidenta T. G. Masaryka, který se po druhé světové válce stal ministrem zahraničí. V roce 1948 nepodpořil ministry národních socialistů a lidovců. Dodnes zůstává otázkou jeho tragická smrt. Více informací: LIŠKA, Vladimír. *Jan Masaryk: tajemství života a smrti*. Praha: XYZ, 2018. ISBN 978-80-7505-954-3. s. 214.

vlády Klementa Gottwalda na sestavení nové komunistické vlády.²⁸⁶ Komunisté tak na 41 let dokázali v Československu vybudovat monopol moci, který ztratili až v roce 1989.²⁸⁷

Ještě před událostmi února 1948 se Národní fronta v Liberci rozpadala. Záminkou se stala právě redakce *Stráže severu*, kam komunisté chtěli místo Veverky dosadit H. Vyškovskou. Do sporu také zasáhl fakt, že KSČ nedodržela dohodu, že nebude vydávat žádné konkurenční noviny či časopisy, které by mohly ohrozit „jednotu“ Národní fronty. Tento spor především mezi komunisty a sociálními demokraty v Liberci vygradoval tím, že Jan Harus na jedné veřejné schůzi pourážel všechny ostatní členy ČSSD. Sociální demokraté tak jasně komunistům vzkázali, že do krajské Národní fronty nebudou vysílat své zástupce, dokud Harus své urážky neodvolá a neomluví se za ně.²⁸⁸ Ten se za ně nikdy neomluvil a nedistancoval se od nich. Národní fronta tak byla v Liberci výrazným způsobem poškozena těmito spory, které mohly být vygradované schválně a přeměněny v záminku, aby mohlo dojít jak k obsazení redakce *Stráž severu*, tak k převzetí moci Komunistickou stranou Československa v Liberci.

²⁸⁶ RYCHLÍK, Jan, PENČEV, Vladimír. *Od minulosti k dnešku. Dějiny českých zemí*. Praha: Vyšehrad, 2013. ISBN: 978-80-7429-387-0. s. 512 – 516.

²⁸⁷ Více informací o příčinách převzetí moci v Československu Komunistickou stranou Československa: CHOLÍNSKÝ, Jan, SMETANA, Vít. *O příčinách vítězství komunistů v únoru 1948*. Praha: Občanský institut, 2009. ISBN 978-80-86972-43-5. s. 2 - 23.

²⁸⁸ Národní digitální knihovna Kramerius. Když mohou promluvit archivy. *Vpřed*. [online]. 1968, roč. 9, č. 28, s. 2. [vid. 16. 1. 2021]. ISSN 2533-4115. Dostupné také z: <https://kramerius.kvcli.cz/view/uuid:283170b1-340a-4206-82bb-ff610ae42596?page=uuid:ce09ab39-e3d8-11e6-bea0-001b21d0d3a4&fulltext=harus>

Profesionálním politikem (1948 – 1967)

Během únorových událostí²⁸⁹ se Harus aktivně zapojil do přebírání moci v Liberci. 24. února 1948 se v paláci Dunaj na dnešním Soukenném náměstí konal aktiv komunistických funkcionářů. Tam se rozhodlo o převzetí sociálně demokratického deníku – *Stráž severu*, kterou vedl Josef Veverka, později odsouzený v politických procesech. Harus od tiskárny vyrazil dveře a zajistil všechny zaměstnance. Při přebírání moci v Liberci už mluvil „jménem republiky“.²⁹⁰ Komunisté později obsazení „*Stráže severu*“ vysvětlovali jako obranu před sociálně demokratickou „pravící“, která sociálně demokratický deník využívala jen pro sebe, nikoliv pro celou Národní frontu. Komunisté ještě v roce 1947 začali vydávat vlastní list – *Nástup severu*. Při obsazování *Stráže severu* byly údajně velmi aktivní především lidové milice z Textiliány.²⁹¹

Jiří Loewy, který v té době ve *Stráži severu* pracoval, později napsal: „*V pondělí v podvečer jsme dostali zprávu, že se chystá přepadení Stráže severu a sekretariátu v Liberci. Spolu s dělníky z tiskárny cíl jsme zatarasili všechny vchody, jenže to pak nebylo nic platné. Přijeli na nás v celé koloně nákladáků esenbáci se samopaly, stovky milicionářů s flintičkami. Vrata vypáčily a vtrhly dovnitř. Vedl je komunistický poslanec Jan Harus, primitiv, ožrala a rváč. Utkvělo mi v paměti, že měl na sobě kožich a na nohou domácí filcové bačkory.*“²⁹² Ještě před definitivním převzetím moci KSČ, se liberečtí komunisté (podobně jako ve zbytku republiky) přidali ke generální stávce, která byla naplánována na 24. února 1948. Harus jako čelný komunist z Liberecka mluvil z balkónku liberecké radnice. Po něm mluvili zástupci odborů – Nýdrle a Volf, Harusův nástupce v roli předsedy Městského národního výboru Nykendaj, který zastupoval ústřední národní výbor, a údajně se připojil i „levicový“ sociální demokrat Karel Beran.²⁹³ Harus 25. února, kdy došlo k oficiálnímu převzetí moci a tzv. vítěznému únoru, trávil čas v Novém Boru se starostou Josefem Taislerem, kde tlumočil komunistickou verzi při převzetí moci a demisích ministrů. Harus jako „nejvyšší“ krajský

²⁸⁹ O únorových událostech více: RICHTER, Karel, CÍLEK, Roman, BÍLEK, Jiří. *Cesty k moci: 1917, 1933, 1948*. Praha: Themis, 2004. ISBN 80-7312-040-2. s. 295 - 394.

²⁹⁰ PŘÍHODA, Luboš. *A potom přijely tanky: repetitorium událostí roku 1968 v Liberci*. Liberec: Kruh autorů Liberecka, 2009. ISBN 978-80-254-6248-5. s. 17 – 18.

²⁹¹ *Vítězný únor na Liberecku: (K příležitosti 30. výročí únorových událostí)*. Liberec: ONV, 1978. s. 28.

²⁹² VEBER, Václav: *Osudové únorové dny*. NLN – Nakladatelství Lidové noviny: 2008. ISBN: 978-80-7106-941-6. s. 298.

²⁹³ *Vítězný únor na Liberecku: (K příležitosti 30. výročí únorových událostí)*. Liberec: ONV, 1978. s. 63.

komunistický předák aktivně jezdil po kraji a snažil se podpořit Gottwaldovu politiku.²⁹⁴

V únoru 1948 se komunisté oficiálně dostali k moci. Konkrétně v Liberci se tak definitivně stalo pod patronátem Jana Haruse.²⁹⁵ Ten si udržel i poslanecký mandát až do své smrti v roce 1967. Ve sněmovně působil v tomto období nejprve v branném a bezpečnostním výboru, následně v letech 1960 až 1964 v mandátovém výboru a od roku 1964 v zahraničním výboru.²⁹⁶ Hned po únorových událostech začaly probíhat čistky v úřadech. Tyto čistky prováděly všechny výbory Národní fronty, které ovládali komunisté. Stovkám studentů bylo znemožněno pokračovat ve studiu, desítkám profesorů a docentů bylo akčními výbory zakázáno přednášet. Herci, novináři a spisovatelé byli postihováni zákazem činnosti ve svém oboru. Začal se tak etablovat politicky-totalitní režim, který omezoval politickou svobodu lidem, kteří „měli špatný poměr k lidově-demokratickému zřízení“. Byli perzekvováni nejen lidé, kteří se provinili proti republice a socialistickému zřízení, ale také domnělí nepřátelé, čímž se okruh postižených rozšířil. Řada politiků z nekomunistických stran, kteří působili za třetí republiky,²⁹⁷ se rozhodla emigrovat na západ. Někteří byli odsouzeni ve vykonstruovaných procesech a někteří se pokusili o sebevraždu jako například národní socialista Prokop Drtina,²⁹⁸ který se pokusil ukončit svůj život skokem z okna. Naopak řada kariéristů z jiných stran přešla do KSČ. Jiný osud čekal ČSSD, která byla na tzv. slučovací konferenci sloučena s KSČ.²⁹⁹ Hned v dubnu 1948 došlo k zestátnění podniků, které měly více zaměstnanců než padesát. Velkoobchod, stavebnictví, zahraniční obchod, polygrafický průmysl, doprava a léčebné ústavy s lázněmi byly zestátněny všechny. Tyto zákony však nebyly pouze na úkor obyvatel Československa, většina obyvatelstva komunistickou stranu v její politice podporovala a protesty se objevily jen zřídka. Definitivní tečku za únorovým

²⁹⁴ Národní digitální knihovna Kramerius. Z projevu poslance Haruse v Novém Boru. *Stráž severu* [online]. 1948, roč. 4, č. 50, s. 3. [vid. 19. 1. 2021]. ISSN 2336-419X. Dostupné také z: <http://www.digitalniknihovna.cz/kvkli/view/uuid:f678b036-9121-4988-bc9f-3e8b858a8759?page=uuid:ee757121-ca95-11e5-a54b-001b21d0d3a4&fulltext=Josef%20Taisler>

²⁹⁵ *Vítězný únor na Liberecku: (K příležitosti 30. výročí únorových událostí)*. Liberec: ONV, 1978. s. 63.

²⁹⁶ Archiv Poslanecké sněmovny, fond Poslanci a senátoři Národního a Federálního shromáždění, inv.j. 702, spis poslance Jana Haruse.

²⁹⁷ Která převzetím moci KSČ zanikla.

²⁹⁸ O Prokopu Drtinovi více: KOUTEK, Ondřej. *Prokop Drtina: Osud československého demokrata*. Praha: Ústav pro studium totalitních režimů, 2011. ISBN 978-80-7429-069-5. s. 431.

²⁹⁹ Sloučení se netýkalo všech členů ČSSD. Ti, jenž byli označeni jako “pravcový” sociální demokraté, nebyli do KSČ zařazeni. To je případ i Veverky, díky kterému byl Liberec vnímán jako jedno z center “pravcových” sociálních demokratů. Více: MELANOVÁ, Miloslava, ANDĚL, Rudolf, KVAČEK, Robert, LHOTOVÁ, Markéta, PORTMANN, Kateřina, SVOBODA, Milan. *Liberec*. Praha: NLN, Nakladatelství Lidové noviny, 2017. ISBN 978-80-7422-484-3. s. 151 - 431.

převzetím moci udělala ústava z 9. května 1948.³⁰⁰ Po úmrtí prezidenta Edvarda Beneše nastupuje do funkce první komunistický prezident Klement Gottwald, ten je po nástupu do prezidentské funkce zvolen čestným občanem města Liberec.³⁰¹ Předsedou vlády namísto Gottwalda se stává Harusův kolega už z dob první republiky Antonín Zápotocký.³⁰²

Pokud se vrátíme k Liberci, tak hned v dubnu 1948 se konala IV. krajská konference KSČ. Ta se pořádala v sále v Lidových sadech, což byl největší sál v Liberci. Sál byl, jak se na tuto dobu hodilo, řádně vyzdoben sovětskými i československými státními symboly a s nápisem: „*Bojujeme o Republiku bez škůdců a rozvratníků.*“ Zástup na konferenci byl obrovský – sjelo se přes 600 delegátů a 200 hostů. Jako první na konferenci mluvil Vetiška jako politický tajemník a Falta jako organizační tajemník. Teprve po nich mluvil předseda krajského výboru KSČ Harus, který shrnul situaci v Liberci. Účastnit se měl ministr Václav Kopecký, který nakonec nemohl dorazit, proto dorazil Harusův přítel a budoucí prezident Antonín Zápotocký. Na tomto sjezdu bylo uděleno čestné předsednictvo Josifu Stalinovi. Byl zde také schválen návrh na složení předsednictva krajského výboru, které bylo složeno z předsedy Haruse, místopředsedy Malíka a dalších členů jako byl Zápotocký, Čermáková, Falta, Holas, Jurica, Kokeš, Koumar, Nykendaj, Šindelář, Vetiška, Štuncová a Volf.³⁰³ Komunisté v Liberci podobně jako v jiných okresech organizovali akce, které manifestovaly komunistickou sílu, přátelství se Sovětským svazem nebo kampaně proti „nepřátelům“ republiky. V říjnu 1948 se konala připomínka podepsání mnichovské dohody, kdy západní země ve vidině míru vydaly Hitlerovi české pohraničí. Komunisté uspořádali velkou připomínkovou akci, na kterou do Liberce přijel i ministr informací a osvěty Václav Kopecký. Tato manifestace zaplnila náměstí Edvarda Beneše. Harus zde pronesl projev směřovaný jak proti nacistické okupaci, tak proti lidem, kteří by „*zde opět raději viděli německé statkáře*“. Komunistům se velmi dobře dařilo mobilizovat mnoho lidí, proto se tyto manifestace či jiné akce těšily hojně účasti. Této říjnové manifestace se údajně účastnilo až

³⁰⁰ RYCHLÍK, Jan, PENČEV, Vladimír. *Od minulosti k dnešku. Dějiny českých zemí*. Praha: Vyšehrad, 2013. ISBN: 978-80-7429-387-0. s. 516 – 519.

³⁰¹ *Vítězný únor na Liberecku: (K příležitosti 30. výročí únorových událostí)*. Liberec: ONV, 1978. s. 28.

³⁰² RYCHLÍK, Jan, PENČEV, Vladimír. *Od minulosti k dnešku. Dějiny českých zemí*. Praha: Vyšehrad, 2013. ISBN: 978-80-7429-387-0. s. 519.

³⁰³ Národní digitální knihovna Kramerius. IV. krajská konference komunistů budovatelů v Liberci. *Stráž severu* [online]. 1948, roč. 4, č. 80, s. 1. [vid. 16. 1. 2021]. ISSN 2336-419X. Dostupné také z: <https://kramerius.kvcli.cz/view/uuid:61a80abb-6bfa-4f18-993c-e126ed7b39c3?page=uuid:936074fe-ca98-11e5-a54b-001b21d0d3a4&fulltext=harus>

15 000 lidí.³⁰⁴

Harus se celý rok 1948 snažil publikovat články v komunistických listech. Například píše o tělovýchovné organizaci Sokol, jejíž byl od první republiky členem. Komunisté se nesnažili, podobně jako s církví³⁰⁵ tyto aktivity ihned zakázat, ale byla snaha dosáhnout v těchto organizacích určité moci a kontroly. Volba Haruse pro tento úkol byla jasná, od mala miloval sport a členem Sokola byl už z dob první republiky. Harus tedy Sokola líčil jako „vzdor kapitalistické éry, vyjádřený Kramářem a národními demokraty, jenž také vzdorovaly éře Malypetrové a agrárikům“. Též používá zajímavý slovní obrat – „heslo, že komunisté do Sokola nepatří, se neujalo a zkrachovalo dříve než jeho autoři“.³⁰⁶ My dnes víme, že Sokol za dob komunistického režimu nedopadl dobře. V roce 1952 byla Československá obec sokolská zrušena. Tělovýchova byla začleněna do odborů, jednoty byly přejmenovány a název Sokol byl ponechán jen jednotám venkovským. Sokolské slety byly nahrazeny spartakiádami a jisté uvolnění přišlo až v 60. letech, které nakonec stejně zmařila tzv. normalizace.³⁰⁷ V Sokolské organizaci byl také předsedou krajského výboru.³⁰⁸ Kromě Sokola byl také Harus členem Revolučního odborového hnutí a Svazu československo-sovětského přátelství.³⁰⁹ Spolupracoval také se Svazem bojovníků za svobodu, kam podával přihlášku k okresní organizaci v Liberci.³¹⁰ Ke sportu měl blízko, do konce svého života a mnohdy jako poslanec posílal gratulační listy sportovcům či klubům, které uspěly. Například v roce 1950 poslal gratulační dopis rumburským dorostenkám, které zvítězily v lehké atletice.³¹¹

³⁰⁴ Národní digitální knihovna Kramerius. Osvobozené pohraničí – hráz proti mnichovanům. *Stráž severu* [online]. 1948, roč. 4, č. 223, s. 1. [vid. 16. 1. 2021]. ISSN 2336-419X. Dostupné také z: <https://kramerius.kvkl.cz/view/uuid:56a621b6-d0a5-4a80-9dca-77cceac17d46?page=uuid:0b436000-ca99-11e5-a54b-001b21d0d3a4&fulltext=harus>

³⁰⁵ Více o náboženství v době socialismu: BALÍK, Stanislav, HANUŠ, Jiří. *Katolická církev v Československu 1945-1989*. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury, 2013. ISBN 978-80-7325-311-0. s. 400.

³⁰⁶ HARUS, Jan. Proč Sokol? *Hlas lidu* [online]. 1948, roč. 60, č. 13, s. 1. [vid. 10. 11. 2020]. ISSN 1803-9901. Dostupné také z: <https://kramerius5.nkp.cz/uuid/uuid:e4a2e3d0-628d-11e6-9dd6-5ef3fc9ae867>

³⁰⁷ JANDÁSEK, Miroslav. *Čtení o Sokole*. Brno: Jiří Brauner, 2010. ISBN 978-80-86953-71-7. s. 11 – 12.

³⁰⁸ Vojenský historický archiv: 11/10: 2 – 80/08 sv. 540, archivní osobní spis 808202 – spis Jana Haruse.

³⁰⁹ Archiv Poslanecké sněmovny, fond Poslanci a senátoři Národního a Federálního shromáždění, inv.j. 702, spis poslance Jana Haruse.

³¹⁰ Vojenský historický archiv: 11/10: 2 – 80/08 sv. 540, archivní osobní spis 808202 – spis Jana Haruse.

³¹¹ Národní digitální knihovna Kramerius. Dopis starosty KVS rumburským dorostenkám. *Stráž severu* [online]. 1950, roč. 6, č. 157. [vid. 16. 1. 2021] ISSN 2336-419X. Dostupné také z: <https://kramerius.kvkl.cz/view/uuid:415c51bc-f6c5-4663-8346-3b25e81547e9?page=uuid:252bc9f9-ca96-11e5-a54b-001b21d0d3a4&fulltext=harus>

Jako válečný veterán z obou světových válek a generál byl častokrát zván na různé pietní akty a na slavnostní odhalování soch rudoarmějců. Například 21. srpna 1949 odjel až do slovenských Piešťan, kde se zúčastnil oslav výročí Slovenského národního povstání. Mimochodem kvůli této události zmeškal účast v Albrechticích, kde se odhaloval pomník Rudé armádě.³¹² Samozřejmě se účastnil mnoha akcí v Liberci. Například měl zahajovací projev ke dni československé armády.³¹³ Všechny důležité události, výročí a pietní akty se neobešly bez jeho účasti. Například oslavy 28. října – tedy výročí vzniku samostatného Československého státu, bylo v roce 1949 v Liberci přeměněno na manifestaci přátelství se Sovětským svazem. Všude byly vyvěšeny československé a sovětské symboly, včetně mohutného nápisu – „*Se Sovětským svazem na věčné časy*“. Sám Harus měl projev k 28. říjnu na náměstí Edvarda Beneše a od ministra Václava Kopeckého přijal slavnostní standartu, která byla později předána závodním milicím, jež pochodovaly po Husově třídě.³¹⁴ Též se mu dostávalo ctí jako udílení čestného občanství různých měst. Jedno z prvních měst, které mu čestné občanství udělilo, byl Šluknov.³¹⁵

V padesátých letech začalo docházet k justičním zločinům a politickým procesům,³¹⁶ vedených nejprve proti komunistické opozici a dále proti „padlým“ komunistům. Politické procesy se konaly pod taktovkou sovětských poradců, kteří působili na Ministerstvu národní bezpečnosti a v StB. Největší proces s komunistickou opozicí byl proces s doktorkou Miladou Horákovou,³¹⁷ která byla političkou za Československou národně socialistickou stranu.

³¹² Národní digitální knihovna Kramerius. V Albrechticích postavili pomník rudé armádě. *Severočeská Mladá fronta* [online]. 1949, roč. 5 č. 193, s. 1 [vid. 14. 12. 2020]. ISSN 0323-1941. Dostupné také z: http://www.digitalniknihovna.cz/cuni_fsv/view/uuid:3b6061f0-a218-11dd-827d-000d606f5dc6?page=uuid:c93d54d0-a20c-11dd-8cbc-000d606f5dc6&fulltext=harus

³¹³ Národní digitální knihovna Kramerius. Manifestace jednoty lidu a armády. *Stráž severu* [online]. 1950, roč. 6, č. 238, s. 1. [vid. 16. 1. 2021] ISSN 2336-419X. Dostupné také z: <https://kramerius.kvkl.cz/view/uuid:78296ab4-ac71-4b87-9cf9-1ad09d3e5378?page=uuid:1a4acfb2-ca9b-11e5-a54b-001b21d0d3a4&fulltext=harus>

³¹⁴ Národní digitální knihovna Kramerius. Oslavy 28. října v Liberci. *Stráž severu* [online]. 1949, roč. 5, č. 256. [vid. 16. 1. 2021]. ISSN 2336-419X. Dostupné také z: <https://kramerius.kvkl.cz/view/uuid:abf40b64-a9ea-4b22-bb6a-edc8a142ce4c?page=uuid:82750e16-ca97-11e5-a54b-001b21d0d3a4&fulltext=harus>

³¹⁵ Národní digitální knihovna Kramerius. Poslanec soudruh Jan Harus čestným občanem města Šluknova. *Stráž severu* [online]. 1949, roč. 5, č. 172, s. 1. [vid. 16. 1. 2021]. ISSN 2336-419X. Dostupné také z: <https://kramerius.kvkl.cz/view/uuid:82e9bda7-3d38-461b-b6cd-7e2510fd7bf6?page=uuid:de24f8a4-ca99-11e5-a54b-001b21d0d3a4&fulltext=harus>.

³¹⁶ Více o politických procesech: KAPLAN, Karel, PALEČEK, Pavel. *Komunistický režim a politické procesy v Československu*. Brno: Barrister & Principal, 2001. ISBN 80-85947-75-7. s. 255.

³¹⁷ Více informací: KAPLAN, Karel. *Největší politický proces: M. Horáková a spol.* Praha: Ústav pro soudobé dějiny AV ČR, 1995. ISBN 80-85270-48-X. s. 347.

Horáková byla již za války vězněná v Malé pevnosti Terezín³¹⁸ a nyní se její osud opakoval. Spolu s ní na lavici obžalovaných v tzv. monstrprocesu usedl historik Závaš Kalandra³¹⁹. Oba byli odsouzeni k trestu smrti – Horáková byla první ženou v Československu odsouzenou k smrti. V návaznosti na tento proces bylo vykonáno dalších 35 menších procesů, které se soustředily na jednotlivé regiony.³²⁰ A právě v Liberci na proces s Miladou Horákovou navazoval proces s Emilem Weilendem, který byl jedním z nejvýznamnějších.³²¹ Celé justiční zločiny doprovázely propagandistické a mediální kampaně KSČ.³²² Proces s komunistickými „zrádci“ bychom mohli rozdělit na české a slovenské justiční zločiny. Slovenští komunisté, na které KSČ chtěla uvrhnout všechny neúspěchy byli obviněni z tzv. „buržoazního nacionalismu“. To znamenalo, že byli obviněni z přípravy slovenské samostatnosti. Mezi tyto obviněné komunisty patřil například Vladimír Clementis nebo budoucí prezident Gustáv Husák. Na české straně byl nejvýraznější postavou obviněný Rudolf Slánský³²³ - generální tajemník KSČ. Tento proces měl i antisemitský charakter, jelikož Slánský byl žid, a Sovětský svaz od roku 1950 měl velké rozepře se státem Izrael, který se postavil na stranu západních kapitalistických mocností. Celkem jedenáct osob bylo spolu se Slánským v jeho monstrprocesu odsouzeno k smrti. Sám Slánský měl zodpovědnost za politické procesy s komunistickou opozicí, čili od začátku měl tušení, co ho asi může čekat. Na lavici obžalovaných tak usedl po psychickém i fyzickém týrání jako zlomený muž, který přiznal vše,

³¹⁸ Více o tomto koncentračním táboře: ADLER, Hans, Günther. *Terezín 1941-1945: tvář nuceného společenství*. Brno: Barrister & Principal, 2006. ISBN 80-7364-024-4. s. 291.

³¹⁹ Za první republiky člen KSČ. Dostupné z: RYCHLÍK, Jan, PENČEV, Vladimír. *Od minulosti k dnešku. Dějiny českých zemí*. Praha: Vyšehrad, 2013. ISBN: 978-80-7429-387-0. s. 519

³²⁰ KAPLAN, Karel. *Největší politický proces: M. Horáková a spol.* Praha: Ústav pro soudobé dějiny AV ČR, 1995. ISBN 80-85270-48-X. s. 347.

³²¹ MELANOVÁ, Miloslava, ANDĚL, Rudolf, KVAČEK, Robert, LHOTOVÁ, Markéta, PORTMANN, Kateřina, SVOBODA, Milan. *Liberec*. Praha: NLN, Nakladatelství Lidové noviny, 2017. ISBN 978-80-7422-484-3. s. 151 - 431.

³²² Více k problematice propagandistické kampaně s Miladou Horákovou lze využít edici: KOUROVÁ, Pavlína, KOURA, Petr. *Žádáme trest smrti!: propagandistická kampaň provázející proces s Miladou Horákovou a spol.*: Praha: Ústav pro studium totalitních režimů, 2008. ISBN 978-80-87211-03-8. s. 571.

³²³ Rudolf Slánský vstoupil do KSČ ihned v květnu 1921, v době jejího vzniku. Hned záhy se stal placeným stranickým funkcionářem, což mu vydrželo celý život. Slánský patřil k odpůrcům Bohumila Jílka a prosazoval bolševizaci strany, která se odehrála po nástupu jeho kamaráda od dětských let - Klementa Gottwalda do čela strany. Za války řídil s Gottwaldem stranu z Moskvy. V emigraci v Sovětském svazu ho postihla lidská tragédie, kdy mu neznámý únosce unesl jeho malou dceru, která se nikdy nenašla. Po návratu do vlasti se stal generálním tajemníkem KSČ. Později ho čekal strmý pád, protože byl obviněný a odsouzený ve vykonstruovaném procesu s komunistickými zrádci. Popraven byl v prosinci 1952. Více informací: VOJTĚCHOVSKÝ, Ondřej, PRAŽÁK, Martin. *SLÁNSKÝ Rudolf*. In: ANEV Petr, BÍLÝ, Matěj, eds. *Bibliografický slovník vedoucích funkcionářů KSČ (1921 – 1989)*. 2 díl (L - Z). Praha: Academia, 2018. ISBN 978-80-200-2973-7. s. 289 – 294.

z čeho ho státní bezpečnost obvinila.³²⁴

Obdobně jako v monstrprocesu s Miladou Horákovou bylo i v tomto procesu obviněno mnoho regionálních funkcionářů. To mělo sloužit především k vyvolání atmosféry strachu, což se komunistům povedlo. Například proces stáhl dolu již zmíněného libereckého politika Ludvíka Frejku, který s Harusem pracoval. Oba čekala absolutně rozličná politická kariéra. Frejka byl obviněn a popraven, Harus stoupal vzhůru.³²⁵ Mezi další oběti justičních zločinů patřili další obyvatelé Liberecka jako bývalý poslanec Veverka. S Weilandem a Veverkou se Harus znal řadu let. Například v dubnu 1946 měli společnou okresní odborovou radu.³²⁶

Harus na rozdíl od některých svých kolegů v padesátých letech politickou pozici posílil, jelikož byl od 6. prosince 1951 v roli předsedy komise stranické kontroly. Tuto funkci zastával až do 8. prosince 1962.³²⁷ Harus tak přečkal politické procesy a perzekuci v padesátých letech ve funkci, která měla na starosti kádrovou politiku strany. Jeho vliv a pozice k této době je tedy poměrně jasná a sám nese určitou část viny a zodpovědnosti nad radikálními stranickými metodami 50. let.

Ovšem i Harus byl v této době určitým způsobem prověřován a byli o něm psány informativní zprávy. V roce 1950 o něm bylo v rámci stručného prověření krajským sekretariátem³²⁸ napsáno: „*Soudruh Harus je poctivým, tvrdým a velmi houževnatým funkcionářem strany. Více propagandista, než-li organizátor. Je zvyklý dělat siláckou politiku. Za všech okolností jde přímo a dovede soudruhy přitlačit. V kritice nevybírá příliš slova. Pro stranu udělal velmi mnoho práce a dal jí celý svůj život. Je přínosem pro náš kraj.*“³²⁹ Právě tato charakteristika tehdejšími jeho spolupracovníky nám může zodpovědět, proč právě Harus měl na starosti stranickou kontrolu.

Harus byl vrcholným členem ÚV KSČ v padesátých letech a proto nese odpovědnost nad politickými procesy v tomto období. V tomto ohledu se stal viditelnější až v procesech

³²⁴ RYCHLÍK, Jan, PENČEV, Vladimír. *Od minulosti k dnešku. Dějiny českých zemí*. Praha: Vyšehrad, 2013. ISBN: 978-80-7429-387-0. s. 532 – 538.

³²⁵ MELANOVÁ, Miloslava, ANDĚL, Rudolf, KVAČEK, Robert, LHOTOVÁ, Markéta, PORTMANN, Kateřina, SVOBODA, Milan. *Liberec*. Praha: NLN, Nakladatelství Lidové noviny, 2017. ISBN 978-80-7422-484-3. s. 151 - 431.

³²⁶ Národní digitální knihovna Kramerius. *Denní zprávy. Stráž severu* [online]. 1946, roč. 2, č. 81. [vid. 16. 1. 2021] ISSN 2336-419X. Dostupné také z: <https://kramerius.kvkli.cz/view/uuid:05618302-a3fe-4019-ab3b-ddcfc3bbb19e?page=uuid:145c6890-ca9b-11e5-a54b-001b21d0d3a4&fulltext=harus>

³²⁷ ŠTVERÁK, František. *Schematismus k dějinám Komunistické strany Československa (1921-1992): základní informace o ústředních orgánech a biografické údaje o vedoucích představitelích strany*. 2. aktual. a dopl. vyd. Praha: Národní archiv, 2018. ISBN 978-80-7469-060-0. s. 42. s. 265 – 374.

³²⁸ Za posudek odpovídala předsedkyně Krajského sekretariátu v Liberci Krejčíková, dostupné z: Vojenský historický archiv: 11/10: 2 – 80/08 sv. 540, archivní osobní spis 808202 – spis Jana Haruse.

³²⁹ Vojenský historický archiv: 11/10: 2 – 80/08 sv. 540, archivní osobní spis 808202 – spis Jana Haruse.

s „komunistickými zrádci“ a skupinou „Slánského a spol.“ Mezi další členy komise stranické kontroly patřily Oldřich Růžička, Ludovít Benada, Eduard Tůma a František Porkát. Tuto komisi lze kvalifikovat jako kádrový orgán stranické struktury. Sama manželka popraveného generálního tajemníka KSČ Rudolfa Slánského – Josefa Slánská, píše ve svých pamětech, že Jan Harus Slánskému hned v roce 1945 psal dopis s děkovným obsahem, v němž Harus uváděl, že mu Rudolf Slánský za války na Slovensku několikrát zachránil život. Po obvinění Rudolfa Slánského z velezrady, Harus obrátil a uvedl, že Slánský nejen nese odpovědnost za smrt Jana Švermy, ale že se také pokusil zabít jeho. Harus se tak zachoval podobně jako většina vrcholových funkcionářů té doby - nesmírně amorálním způsobem.³³⁰

Po pádu Rudolfa Slánského jako generálního tajemníka KSČ se Harus dostal na vrchol svojí politické kariéry.³³¹ Členem předsednictva ÚV KSČ se Harus stal 30. ledna 1952 a ve funkci byl do 15. června 1954³³² – čili v době, kdy se konal monstrproces s komunistickými „zrádci“. 23. ledna 1952 se Harus stal ministrem státní kontroly za premiérování svého přítele Antonína Zápotockého. Jako ministr ve funkci z neznámých důvodů nezůstal dlouho – skončil 14. září 1953.³³³ Toto ministerstvo, které bylo ustanoveno 7. září 1951, mělo dohlížet na státní vlastnictví, které mělo „chránit před svrženým třídním nepřítelem“. Podle tehdejších dokumentů to bylo nezbytné ministerstvo při přechodu z kapitalistického do socialistického systému. Před zřízením tohoto ministerstva byla pravomoc v rukou Nejvyššího účetního kontrolního úřadu v Praze a Nejvyššího kontrolního dvora v Bratislavě. Prvním ministrem státní kontroly byl jmenován slovenský komunista Karol Bacílek.³³⁴ Bacílek, jenž stál například u zrodu Komunistického svazu mládeže a byl součástí I. ilegálního vedení KSS za druhé světové války, měl velmi podobný osud jako Harus. Nový komunistický režim ho etabloval na výsluní. V roce 1951 se Bacílek stal členem předsednictva ÚV KSČ a právě ministrem státní kontroly. Z tohoto ministerstva odešel v lednu 1952, aby se usídlil na Ministerstvu národní bezpečnosti. Stejně jako Harus se i Bacílek stal armádním generálem a z politických procesů v padesátých letech měl nemalý zisk. Sám Bacílek se podílel na

³³⁰ SLÁNSKÁ, Josefa. *Zpráva o mém muži*. Praha: Nakladatelství Svoboda, 1990. ISBN 80-205-0165-7. s. 212.

³³¹ ANEV, Petr. *HARUS Jan*. In: ANEV Petr, BÍLÝ, Matěj, eds. *Bibliografický slovník vedoucích funkcionářů KSČ (1921 – 1989). 1 díl (A-K)*. Praha: Academia, 2018. ISBN 978-80-200-2960-7. s. 409 – 411.

³³² ANEV, Petr. *HARUS Jan*. In: ANEV Petr, BÍLÝ, Matěj, eds. *Bibliografický slovník vedoucích funkcionářů KSČ (1921 – 1989). 1 díl (A-K)*. Praha: Academia, 2018. ISBN 978-80-200-2960-7. s. 409 – 411.

³³³ ANEV, Petr. *HARUS Jan*. In: ANEV Petr, BÍLÝ, Matěj, eds. *Bibliografický slovník vedoucích funkcionářů KSČ (1921 – 1989). 1 díl (A-K)*. Praha: Academia, 2018. ISBN 978-80-200-2960-7. s. 409 – 411.

³³⁴ Národní archiv, fond Ministerstvo státní kontroly (1453), Praha (1951 – 1961).

organizování procesu s Rudolfem Slánským, jehož úřad sehrál důležitou úlohu při přesvědčování obviněných, aby přistoupili na připravený scénář politického procesu. Právě z těchto připravených scénářů těžila vládní moc v propagandistických účelech. Bacílek se později stal předsedou KSS a na rozdíl od Haruse mu zlomilo vaz uvolňování politických poměrů v Československu v 60. letech, kdy byl dokonce zbaven členství v KSČ.³³⁵

Lze se domnívat, že Ministerstvo státní kontroly se podílelo na politických čistkách v době politických procesů s komunisty. Ministerstvo mohlo provádět revize a проверки hospodářské a finanční činnosti ve všech ministerstvech či ústředních úřadech a organizacích. Mezi represe ministerstva patřilo například ukládání kárných trestů až do odvolání z funkce těm, kdo se provinili nesplněním vládních nařízení a usnesení, či nehospodárným vynakládáním peněžních prostředků. V případě zneužití pravomoci nebo jiných trestných činů mohlo ministerstvo viníka stíhat.³³⁶ To jsou poměrně široké pravomoci, které Harus později mohl v čele ministerstva využívat. Stal se tak pravděpodobně nejvyšším státním (stranickým) kontrolorem v Československu. Kontrola lidí byla nejen v padesátých letech podstatou komunistického režimu.³³⁷

Jako to bylo v mnoha jiných státních segmentech, do vnitřních záležitostí zasahoval přímo Sovětský svaz se svými poradci.³³⁸ Nijak tomu nebylo ani v případě Ministerstva státní kontroly, kde byl také sovětský poradce. S ním řídil ministerstvo ministr a čtyři náměstci. Úřad byl rozdělen na hlavní kontrolní odbory, z nichž každý se věnoval kontrole určitého ministerstva v čele s hlavním kontrolorem. Výjimku tvořil odbor kontroly Ministerstva národní obrany a národní bezpečnosti, jenž podléhala přímo ministrovi. Harusův nejvýznamnější počín na ministerstvu jsou tzv. inspekční skupiny, které muselo vytvořit každé ministerstvo pro svůj rezort. Mělo to napomoci roztržtění kontrolních orgánů a měly kontrolovat plnění vládních usnesení a zákonů. Ministerstvo státní kontroly také vydávalo časopis *Věstník státní kontroly*. Ministerstvo bylo zrušeno v roce 1961 a jeho působnost přešla na Ústřední úřad státní kontroly a statistiky.³³⁹

5. března 1953 zemřel Josif Stalin. Na jeho pohřeb se sjeli političtí předáci z celého

³³⁵ SOMMER, Vítězslav. *Bacílek Karol*. In: ANEV Petr, BÍLÝ, Matěj, eds. *Bibliografický slovník vedoucích funkcionářů KSČ (1921 – 1989). 1 díl (A-K)*. Praha: Academia, 2018. ISBN 978-80-200-2960-7. s. 123 – 127.

³³⁶ Národní archiv, fond Ministerstvo státní kontroly (1453), Praha (1951 – 1961).

³³⁷ RYCHLÍK, Jan. *Československo v období socialismu: 1945-1989*. V Praze: Vyšehrad, 2020. ISBN 978-80-7601-334-6. s. 415.

³³⁸ Více informací o sovětských poradcích: KAPLAN, Karel, PATON, Derek. *Sovětské poradci v Československu 1949-1956*. Praha: Ústav pro soudobé dějiny AV ČR, 1993. ISBN 80-85270-26-9. s. 5 - 146.

³³⁹ Národní archiv, fond Ministerstvo státní kontroly (1453), Praha (1951 – 1961).

východního bloku a výjimkou nebyl ani prezident Klement Gottwald. Ten i přes varování lékařů na pohřeb letěl a to se mu stalo osudným. Kvůli změnám atmosférického tlaku mu prasklo několik cév a i on 14. března 1953 zemřel. Na jeho funkce museli nastoupit jiní a v KSČ začala reorganizace funkcí. Novým prezidentem se stal Antonín Zápotocký, předsedou vlády po Zápotockém byl pověřen Slovák a někdejší předseda KSS Viliam Široký. Funkci prvního tajemníka převzal mladý krajský tajemník Pražského kraje a budoucí prezident Antonín Novotný.³⁴⁰ Rok 1953 byl pro většinu obyvatel Československa „chudým rokem“, jelikož přišla měnová reforma,³⁴¹ která zasáhla kapsy téměř všech obyvatel, které okradla o své úspory. Kvůli ekonomické krizi, však měnová reforma byla nutná.³⁴² Harus se ve vrcholných funkcích udržel i po úmrtí Gottwalda. Například v roce 1954 se stal místopředsedou Národního shromáždění Československé republiky.³⁴³

Po úmrtí prvního československého komunistického prezidenta Klementa Gottwalda v březnu 1953 se linie strany příliš nezměnila. V červenci 1953 se na ÚV KSČ řešily „chyby“ Československa, které kritizoval Sovětský svaz.³⁴⁴ Kritika se týkala především zemědělské politiky nebo zvýšených investic do průmyslu a nepříznivý pohyb životní úrovně. Právě na tomto zasedání Harus shrnul roli Gottwalda pro Československo, která do jisté míry vystihne situaci Československa na dalších pár let. *„Od Gottwaldovy smrti je to první ÚV KSČ, jež provede kritiku chyb. Gottwald to byla posvátná autorita, není Gottwald a to vyvolává určitou nejistotu a reakce to zužitkuje. Když se mluví o chybách, tak pozor dát, opatrně hovořit. Ukázat, v čem je příčina nesprávnosti, obrátit se proti těm, co převracejí*

³⁴⁰ Antonín Novotný byl velmi ambiciózní politik, jenž je spojen s velkou amnestií v roce 1960 a se změnou ústavy, kde se Československá republika přejmenovala na Československou socialistickou republiku. Za doby Antonína Novotného došlo k přešetřování některých justičních zločinů, ne však jeho zásluhou. Novotný byl členem ÚV už v padesátých letech, proto na přešetřování a zkoumání politických procesů neměl sebemenší zájem. Byl také známý svým chladným vztahem ke Slovákům. Více informací zde: KAPLAN, Karel, KOSATÍK, Pavel. *Gottwaldovi muži*. Praha: Paseka, 2004. ISBN 80-7185-616-9. s. 246 - 310.

³⁴¹ Více o měnové reformě z roku 1953: MUSILOVÁ, Dana. *Měnová reforma 1953 a její sociální důsledky: studie a dokumenty*. Praha: Ústav pro soudobé dějiny AV ČR, 1994. s. 139.

³⁴² RYCHLÍK, Jan, PENČEV, Vladimír. *Od minulosti k dnešku. Dějiny českých zemí*. Praha: Vyšehrad, 2013. ISBN: 978-80-7429-387-0. s. 538 – 541.

³⁴³ ANEV, Petr. *HARUS Jan*. In: ANEV Petr, BÍLÝ, Matěj, eds. *Bibliografický slovník vedoucích funkcionářů KSČ (1921 – 1989). 1 díl (A-K)*. Praha: Academia, 2018. ISBN 978-80-200-2960-7. s. 409 – 411.

³⁴⁴ Více informací o vývoji poststalinského myšlení v Československu: MERVART, Jan, RŮŽIČKA, Jiří. *"Rehabilitovat Marxe!": československá stranická inteligence a myšlení poststalinské modernity*. Praha: NLN, 2020. ISBN 978-80-7422-771-4. s. 320.

politiku strany, dát že linie byla správná, zdůraznit úspěchy.³⁴⁵ Velice zajímavě se zdá Harusovo vnímání rozdílu mezi Gottwaldem a Stalinem.

Když v roce 1956 vystoupil s kritikou Stalina a s kritikou kultu osobnosti sovětský vůdce Nikita Chruščov,³⁴⁶ začalo jednání o Stalinovi i na ÚV KSČ a to 29 – 30. března. Antonín Novotný tam přednesl pár informací z tajného Chruščovova referátu o Stalinových zločinech. Jan Harus tam tehdy měl v diskuzi na účet Stalina říci: „*Nemám důvody, abych nevěřil. Naopak, věřím materiálům, které tady jsou, to jsou historické materiály, a proto taková bezprostřední reakce; ven z mauzolea, pryč s ním z té čtyřky světového významu.*“³⁴⁷ Zde je zajímavý velký rozdíl mezi vnímáním kultu osobnosti Gottwalda a Stalina. Harus, který sám kritizoval po emigraci do SSSR některé věci v sovětském systému (z pohledu jiného názorového proudu komunismu), měl se Stalinem poměrně negativní zkušenost, kvůli politickým čistkám v Sovětském svazu, které sám zažil.³⁴⁸ Stalinovi to pravděpodobně nezapomenul a právě proto, vystoupil na účet Stalina razantněji, než ke Gottwaldovi. S prvním komunistickým prezidentem ho navíc spojovala dlouhá známost a přátelství.

Rokem 1956 začala po kritice Stalinova kultu osobnosti vzrůstat nespokojenost s „novým“ režimem. Objevovaly se názory, že by se měl svolat další sjezd KSČ, který byl vrcholným orgánem a který by zaujal stanovisko k problematice politických procesů. V českém prostředí se už objevovaly požadavky na rehabilitaci nespravedlivě odsouzených. Generální tajemník KSČ – Antonín Novotný situaci zvládl a ustál. Byla ustanovena Baráková komise (dle ministra vnitra Rudolfa Baráka³⁴⁹), která měla (ovšem jen na oko) vyšetřit nespravedlivé procesy. Sám Novotný byl v době justičních zločinů členem ÚV KSČ a neměl na vyšetřování upřímný zájem. Po smrti Harusova dlouholetého kolegy a prezidenta Antonína Zápotockého, který 13. listopadu 1957 zemřel, byl na funkci prezidenta zvolen právě Antonín Novotný. Ten stejně jako Gottwald soustředil ve svých rukou funkci generálního tajemníka a prezidenta Československa. Antonín Novotný dával místo masových procesů a masové

³⁴⁵ KAPLAN, Karel. *Kronika komunistického Československa*. Brno: Barrister & Principal, 2005, Vybrané spisy Karla Kaplana. ISBN 80-86598-98-5. s. 185.

³⁴⁶ Více o Sovětském vůdci Nikitu Chruščovovi: VEBER, Václav. *Nikita na trůně: Chruščov v čele SSSR v letech 1953-1964*. V Praze: Triton, 2014. ISBN 978-80-7387-739-2. s. 270.

³⁴⁷ KAPLAN, Karel, KOSATÍK, Pavel. *Gottwaldovi muži*. Praha: Paseka, 2004. ISBN 80-7185-616-9. s. 271 – 272.

³⁴⁸ Národní digitální knihovna Kramerius. Trpký osud posl. Haruse. *Hlas lidu* [online]. 1937, roč. 52 č. 62, s. 1 [vid. 8. 11. 2020]. ISSN 1803-9901. Dostupné také z: <https://kramerius5.nkp.cz/uuid/uuid:1cac9090-9e6b-11e7-8394-5ef3fc9ae867>

³⁴⁹ Více zde: TOMEK, Prokop. *Život a doba ministra Rudolfa Baráka*. Praha: Vyšehrad, 2009. ISBN 978-80-7021-982-9. s. 169.

perzekuce přednost individuálním případům – nechtěl vzbudit protesty. V roce 1958 byla provedena opět stranická čistka ve státním aparátu. Velmi pravděpodobně se na této čistce přímo podílel Jan Harus.³⁵⁰

Harus ještě před odchodem do penze zažije dle tehdejší vlády, oficiální přechod k socialismu.³⁵¹ V roce 1960 se Československá republika přejmenuje na Československou socialistickou republiku (ČSSR). Ke změně ústavy došlo v červenci a ústava upravovala například i státní symboly jako byla rudá hvězda ve státní znaku Československa.³⁵² Zároveň ústava zlikvidovala zbytky slovenské autonomie.³⁵³ V ústavě byla také doplněna vedoucí úloha Komunistické strany Československa ve státě a marxismus-leninismus byl etablován jako státní ideologie a politický systém Národní fronty, která oficiálně stále fungovala, ale ve skutečnosti v ní ostatní strany kromě KSČ neměly žádnou reálnou moc. Kvůli nucenému vědeckému dodržování marxismu-leninismu se opustilo od ostatních filosofických idejí a kategorií. Tím byla omezena spousta historiků, filosofů, ekonomů a dalších humanitní vědců.³⁵⁴

V červenci 1960 se stal předsedou mandátového výboru Poslanecké sněmovny.³⁵⁵ Volba do této funkce byla poměrně jednoduchá. Harus byl jedním z nejdéle sloužících členů komunistické strany a za tu dobu řadu svých politických kolegů poznal. Jan Harus odešel oficiálně do penze již v roce 1961, jak vyplývá ale z předchozího textu, zůstal aktivním politikem do konce svého života v roce 1967.³⁵⁶ Ne všichni byli s jeho kandidaturou do Poslanecké sněmovny spokojeni. Například Rýnovice vystupovaly proti kandidatuře Haruse jednak kvůli nečinnosti v jejich městě (Harus to omlouval tím, že to není jeho volební okres), ale také kvůli jeho věku - bylo mu už 72 let.³⁵⁷ I naproti tomu byl stále aktivní v Národním shromáždění a ve svých projevech se věnoval například problému rozkrádání majetku za

³⁵⁰ RYCHLÍK, Jan, PENČEV, Vladimír. *Od minulosti k dnešku. Dějiny českých zemí*. Praha: Vyšehrad, 2013. ISBN: 978-80-7429-387-0. s. 542 – 546.

³⁵¹ Více informací o vládnutí v této době: SOMMER, Vítězslav. *Řídit socialismus jako firmu: technokratické vládnutí v Československu, 1956-1989*. Praha: Ústav pro soudobé dějiny AV ČR, 2019. ISBN 978-80-7285-225-3. s. 293.

³⁵² RYCHLÍK, Jan, PENČEV, Vladimír. *Od minulosti k dnešku. Dějiny českých zemí*. Praha: Vyšehrad, 2013. ISBN: 978-80-7429-387-0. s. 546 – 547.

³⁵³ Slovenskou autonomii později prosadil Gustáv Husák: MACHÁČEK, Michal. *Gustáv Husák*. Praha: Vyšehrad, 2017. ISBN 978-80-7429-388-7. s. 378 - 388.

³⁵⁴ RYCHLÍK, Jan, PENČEV, Vladimír. *Od minulosti k dnešku. Dějiny českých zemí*. Praha: Vyšehrad, 2013. ISBN: 978-80-7429-387-0. s. 546 – 547.

³⁵⁵ Archiv Poslanecké sněmovny, fond Poslanci a senátoři Národního a Federálního shromáždění, inv.j. 702, spis poslance Jana Haruse.

³⁵⁶ KOTÍK Ota – *Jan Harus, životopis*; 1985, s. 60.

³⁵⁷ Státní okresní archiv Jablonec nad Nisou, NAD: 72, č. pom. 541, inv. č. 128.

socialismu a dále byl jakýmsi „referentem“ Jablonce nad Nisou, kde řešil problém s tím, že ve městě žilo mnoho žen a málo mužů. Harus tuto demografickou situaci chtěl vyřešit jednoduše. Přesvědčoval v Národním shromáždění ministra národní obrany, aby v zájmu dívek dislokoval do Jablonce nad Nisou vojáky. Tento jeho návrh byl ve sněmovně poněkud kontroverzní, protože se mu hodně poslanců vysmálo, ale některé stranické kolegy zaujal.³⁵⁸ Sám se situací v Jablonci nad Nisou zabýval poměrně podrobně, trochu méně situací v Liberci. Byl dokonce přímo spojen s automobilkou Liaz, protože to údajně byl právě Harus, který přišel s tímto názvem. KSČ potřebovala nový a neotřelý název, protože v tomto regionu ještě před válkou působila automobilka RAF (Reichenberger-Automobil-Fabrik) se kterou byl spojen liberecký průmyslník Theodor Liebieg.³⁵⁹ Tento národní podnik se snažil o spolupráci se socialistickým blokem a dodával nákladní vozy i autobusové podvozky do Bulharska, NDR, Maďarska nebo Polska.³⁶⁰

Na počátku šedesátých let aktivně komunikoval s ministrem paliv a energetiky Černíkem, kvůli nedostatku uhlí v Jablonci. Harus se kvůli tomuto tématu na ministra obracel často a na začátku podzimu patřičné úřady urgoval.³⁶¹

I k jeho stáří mu nebyla jeho energičnost a ostrý styl projevu. Nebál se zkritizovat celý okresní výbor v Jablonci za to, že neplnil plán dle norem v zemědělské produkci. Též kritizoval dlouhou rekonstrukci Gottwaldovi ulice (dnešní Podhorská ulice v Jablonci nad Nisou) nebo stavbu domů se zmetkovými kusy. Zajímal se také o bižutérii, která na Jablonecku měla významnou historickou tradici. Kvůli problémům v tomto oboru komunikoval i s předsedou československé vlády Jozefem Lénártem. V hodnocení poslanecké činnosti před volbami v roce 1960, které vypracovával OV KSČ v Jablonci nad Nisou, Harus obstál. Je především pozitivně hodnocena jeho komunikace s lidmi a návštěvy továren na Jablonecku, ke kterým docházelo každý měsíc. Naopak mu jsou vyčítány jeho dlouhé slovní projevy, které trvaly i několik hodin.³⁶²

³⁵⁸ ANEV, Petr. *HARUS Jan*. In: ANEV Petr, BÍLÝ, Matěj, eds. *Bibliografický slovník vedoucích funkcionářů KSČ (1921 – 1989). 1 díl (A-K)*. Praha: Academia, 2018. ISBN 978-80-200-2960-7. s. 409 – 411.

³⁵⁹ Více o Liebiegovi: VOJÁČKOVÁ, Radka. *Automobilová pradědečci*. Věčko: vesele i vážně o Libereckém kraji, 2017. ISSN 1213-7375. s. 39 - 45.

³⁶⁰ Národní digitální knihovna Kramerius. Dvacet let trvání LIAZU. *Vpřed* [online]. 1971, roč. 12, č. 64. [vid. 16. 1. 2021]. ISSN 2533-4115. Dostupné také z: <https://kramerius.kvkl.cz/view/uuid:c9ce623d-0110-436f-8daa-77770fed5011?page=uuid:9a28f640-e3da-11e6-bea0-001b21d0d3a4&fulltext=harus>

³⁶¹ Státní okresní archiv Jablonec nad Nisou, NAD: 72, č. pom. 541, inv. č. 128.

³⁶² Státní okresní archiv Jablonec nad Nisou, NAD: 72, č. pom. 541, inv. č. 128.

Harus jako jedna z ústředních postav padesátých let, nebyl tak pravděpodobně hlavním aktérem politických procesů, byť do nich jistě zasahoval. Komise, jež zlehka šetřila opodstatnění politických procesů v letech padesátých (Kolderova atd.), se Jana Haruse nijak nedotkla. Mnoho lidí jako již zmíněný Bacílek nebo Široký, byli při uvolňování politických poměrů v šedesátých letech obviněni a zbaveni veřejných i stranických funkcí. Haruse se toto nejen nedotklo, ale on sám stále předsedal komisi stranické kontroly. Bacílek a Široký tak prošli vyšetřováním komise pod Harusovým vedením! Komisi stranické kontroly Harus šéfoval celých jedenáct let. Také v této funkci vystupoval velmi nekompromisně. Například jeden stranický funkcionář u Haruse velmi loboval za to, aby se jeho syn Milan Weisgärber, mohl vrátit na vysokou školu, ze které byl kvůli účasti na demonstraci v roce 1962 vyloučen. Harus to odmítl s odůvodněním „že by působilo jistě negativně z hlediska výchovy na posluchače VŠE, kdyby mu bylo vyhověno jen proto, že jeho rodiče jsou členy KSČ.“³⁶³

Jan Harus zemřel 15. září 1967.³⁶⁴ Zemřel zrovna při počátku velkého rozkolu komunistického hnutí v Československu. Na podzim se kvůli chování prezidenta Novotného rapidně zhoršil vztah mezi Čechy a Slováky.³⁶⁵ Tento vztah byl alespoň zčásti zalepen příštím prezidentem Gustávem Husákem,³⁶⁶ který provedl federalizaci Československa.³⁶⁷ Mezi další problémy, které komunistickou vládu potkaly - byly ekonomické potíže, kvůli kterým se připravovala ekonomická reforma, která měla z části liberalizovat poměry v Československu. Obecná liberalizace se stala výrazným tématem, kterou představoval pozdější generální tajemník Alexandr Dubček,³⁶⁸ který si získal výraznou popularitu. Právě Dubček vystoupil v říjnu 1967 na ÚV KSČ s kritikou kumulací funkcí, která byla namířená proti prezidentovi Novotnému. Ten v nátlaku na svou funkci generálního tajemníka rezignoval v lednu 1968 a

³⁶³ Státní okresní archiv Jablonec nad Nisou, NAD: 72, č. pom. 541, inv. č. 128.

³⁶⁴ Archiv Poslanecké sněmovny, fond Poslanci a senátoři Národního a Federálního shromáždění, inv.j. 702, spis poslance Jana Haruse.

³⁶⁵ RYCHLÍK, Jan, PENČEV, Vladimír. *Od minulosti k dnešku. Dějiny českých zemí*. Praha: Vyšehrad, 2013. ISBN: 978-80-7429-387-0. s. 553 – 554.

³⁶⁶ PERNES, Jiří. *Takoví nám vládli: komunističtí prezidenti Československa a doba, v níž žili*. Praha: Brána, 2010. ISBN 978-80-7243-437-4. s. 326.

³⁶⁷ Více o Gustávu Husákovi a federalizaci: MACHÁČEK, Michal. *Gustáv Husák*. Praha: Vyšehrad, 2017. ISBN 978-80-7429-388-7. s. 378 - 388.

³⁶⁸ Alexandr Dubček byl slovenský komunistický politik, hlavní tvář pražského jara a reformního procesu v padesátých letech. V 50. letech byl však součástí ÚV KSČ a po invazi vojsk Varšavské smlouvy podepsal Moskevský protokol se souhlasem setrvání vojsk. Ještě před nástupem tzv. normalizace hlasoval o tzv. pendrekovém zákoně, který není slučitelný s demokratickou společností. Alexandr Dubček se v době normalizace stáhl do ústraní a aktivně vystupuje až po roce 1989, kdy se o něm uvažuje jako o prezidentovi Československé federativní republiky. Více informací zde: BENČÍK, Antonín. *Téma: Alexander Dubček*. Praha: Křesťanskosociální hnutí, 2012. ISBN 978-80-87493-20-5. s. 340.

na jeho místo nastoupil právě Alexandr Dubček. Tím začala éra tzv. pražského jara³⁶⁹, která je populární u levicových stran ve světě dodnes. V tomto období byla na čas zrušena i cenzura, začalo vyšetřování některých zločinů z padesátých let a rehabilitace obětí. Už nešlo pouze o komunisty, jak tomu bylo v rámci Barákovy komise, ale i o širší veřejnost. Politiku pražského jara usmrtila srpnová invaze vojsk Varšavské smlouvy, která unesla vrcholné představitele do Moskvy, kde jim byl vytknut dosavadní politický postup a odstup od socialismu.³⁷⁰ Harus se pražského jara a invaze vojsk nedožil. Proto se už nedozvíme jaký by byl jeho postoj k těmto událostem, lze ovšem předpokládat, že na stranu Dubčeka a socialismu s lidskou tváří by se nepostavil. Jeho jméno bylo spojeno se stranickými čistkami a zároveň zastával vrcholové funkce od člena ÚV KSČ po ministra v nejčernější éře vlády KSČ. Proto by logicky musel kritizovat i svůj postup v padesátých letech a vzhledem k jeho povaze to nebyl jeho styl. Otázkou zůstává, jak by se postavil k obsazení Československa vojsky Varšavské smlouvy. Pravděpodobně by obsazení podpořil. Sovětský svaz nikdy zřejmě nebral jako cizí stát, nutno zopakovat, že tam 12 let žil a bral ho jako druhý domov. Je potřeba, ale také myslet i na jeho negativní zkušenost, kdy se dostal do konfrontace s politikou Stalinových zločinů a čistek ve třicátých letech. I to, by mu pravděpodobně nebránilo vojska „přivítat“. Protože, kdyby se pražského jara dožil je pravděpodobné, že by mu to po dlouhých letech v komunistické straně zlomilo politický vaz, který si za každé doby dokázal uchránit. V době tzv. normalizace³⁷¹ byla postava Jana Haruse několikrát tematizována na poli stranické propagandy. V Liberci byla po Harusovi pojmenována i ulice, která se dnes jmenuje Broumovská.³⁷² Také mu byla odhalena pamětní deska na okresním výboru v Liberci.³⁷³

Vedle životopisných oslavných knih, byl natočen i film - černobílý snímek významného režiséra Karla Kachyni *Horká zima*, ve kterém postavu Haruse ztvárnil herec Petr Haničinec. Film je konkrétně datován do rozbití Slovenského národního povstání, kdy část partyzánů uniká do Tater, kde je vedena partyzánská válka. Snímek je značně

³⁶⁹ Více informací o pražském jaru: MAWER, Simon. *Pražské jaro*. Praha: Kniha Zlín, 2018. ISBN 978-80-7473-713-8. s. 395.

³⁷⁰ RYCHLÍK, Jan, PENČEV, Vladimír. *Od minulosti k dnešku. Dějiny českých zemí*. Praha: Vyšehrad, 2013. ISBN: 978-80-7429-387-0. s. 543 – 565.

³⁷¹ ČINÁTL, Kamil, MERVART, Jan, NAJBERT, Jaroslav. *Podoby československé normalizace: dějiny v diskuzi*. Praha: Ústav pro studium totalitních režimů, 2017. ISBN 978-80-87912-84-3. s. 344.

³⁷² Základní škola Broumovská: Historie školy. [online]. [cit. 2020-11-25]. Dostupné z: <https://www.zsbroumovska.cz/historie-skoly>

³⁷³ RUDA, Vladimír. K nedožitém devadesátinám Jana Haruse. Národní digitální knihovna Kramerius. *Vpřed* [online]. 1982, roč. 23, č. 56, s. 1 – 2. [vid. 10. 11. 2020]. ISSN 2533-4115. Dostupné také z: <https://kramerius.kvkli.cz/view/uuid:62b291de-5f40-48ee-9caa-151e626bbe30?page=uuid:4b144087-e3db-11e6-bea0-001b21d0d3a4&fulltext=harus>

propagandistický, ale některé události, které jsou ve filmu zachyceny, odpovídají skutečnosti. Například přežívání v Tatrách za kruté zimy či hledání lékařské péče. Jsou ovšem věci, které byly značně poupraveny a nadhodnoceny jako Harusovy fyzické schopnosti. Je pravdou, že Harus se do druhé světové války zapojil v relativně pozdním věku a jeho fyzická byla na dobré úrovni, ale aby bez výraznější pomoci, dokázal odolat v bojích s nacisty, způsobem jaký film zachycuje, je velmi nereálné. Objevuje se zde známá Harusova věta, o které jsem se již zmiňoval a která je součástí více propagandistických prací³⁷⁴ o Harusovi: „*Svobodný člověk se mlátit nesmí*“. Dále jsou ve filmu zachyceny i jeho prvorepublikové excesy, za kterými se vzpomínkově z Tater vracel. Například je zde zmínka o jeho napadení strážníka³⁷⁵ nebo časté projevy, které „směřovaly proti republice“. Ve filmu se též objevuje přečin Haruse, který není nikde zaznamenán, a nevíme zda jde jen o výplod autorů filmu nebo o skutečnou událost, ale v jedné scéně Harus (jako Petr Haničinec) vylije na hlavu vyšetřujícího policisty (kterého ztvárnil Ilja Prachař) černý inkoust na psaní. Snímek je tedy provázen propagandou, nutno však zopakovat, že jsou věci, jenž odpovídají realitě.³⁷⁶

To, že byl o Harusovi natočen tento druh filmu, je důkazem symbolu ukázkového komunisty, který měl být vzorem pro ostatní. Takových výsad jako film, popisující politikův život se nedostal každému a tvoří malou výjimku. Často byly pouze dobové propagandistické filmy o nejvýznamnějších politicích, ke kterým se lidé měli upnout jako ke vzoru. Dost často se například točily filmy o prezidentovi a symbolu československého komunistického hnutí Klementu Gottwaldovi.³⁷⁷

Harus byl tedy oslavován i po své smrti, o čemž svědčí i místo uložení jeho ostatků. Pohřben byl stejně jako Klement Gottwald a řada dalších významných komunistických předáků v památníku na Vítkově. Po listopadu 1989 byly nejen jeho ostatky přeneseny z Vítkova do společného hrobu na Olšanských hřbitovech.³⁷⁸ Za svého života získal řadu vyznamenání – byl mu například udělen v roce 1955 Řád republiky a v roce 1961 při odchodu

³⁷⁴ Nejen o propagandě a kultuře v době socialismu: ROČEK, Petr, GRULICH, Tomáš. *Kultura a věda. Komunistická strana Československa a problematika kultury a masmédií*. Praha : Public History, 1992. s. 224.

³⁷⁵ Ve filmu se však toto napadení datuje na rok 1937 – to byl však Harus v emigraci v SSSR.

³⁷⁶ Film *Horká zima*, 1972, režie: Karel Kachyňa.

³⁷⁷ Jako příklad uveďme – *Gottwald* (1986), což je televizní seriál, kde Gottwalda ztvárnil Jirí Štěpnička, dostupné z: ČSFD. *Gottwald (TV seriál)*. <https://www.csfd.cz/film/137657-gottwald/prehled/>

³⁷⁸ ANEV, Petr. *HARUS Jan*. In: ANEV Petr, BÍLÝ, Matěj, eds. *Bibliografický slovník vedoucích funkcionářů KSČ (1921 – 1989). 1 díl (A-K)*. Praha: Academia, 2018. ISBN 978-80-200-2960-7. s. 409 – 411.

do penze Řád Klementa Gottwalda.³⁷⁹ Mezi další komunistická vyznamenání, jež Harus za svého života nasbíral patří - Řád 25. února I. třídy, Řád rudé zástavy, Řád rudé hvězdy, Řád bílého lva, vyznamenání Slovenského národního povstání, dva válečné kříže a titul generálmajor.³⁸⁰ Mezi jeho zahraniční vyznamenání patří jugoslávské vyznamenání - „Orden zasluze za narod II.“ Toto vyznamenání však později vrátil, pravděpodobně kvůli nesouhlasu s Titovou politikou.³⁸¹

Na jeho pohřbu, který se konal 20. září v 15:30 hodin v krematoriu Strašnice, byla i vojenská jednotka, členové vlády, poslanci (jmenujme alespoň Dolanského, Koldera, Hendrycha, Vaculíka, Lenárta nebo Laštovičku) a dokonce i tehdejší prezident Československé socialistické republiky Antonín Novotný, což jistě svědčí o jeho popularitě a symbolice mezi tehdejšími komunistickými představiteli.³⁸²

Po Janu Harusovi zde zůstal jeho jediný syn – Rudolf Harus, kterého se mi podařilo dohledat. Rudolf Harus se svojí manželkou Alenou Harusovou žije v Praze. Rudolf pracoval dříve jako letec. Po svém otci zdědil podobné levicové názory – byl aktivní v Komunistické straně Čech a Moravy, ale kvůli neshodám přešel do Strany demokratického socialismu. Jeho manželka Alena Harusová pracovala na studijním oddělení na Vysoké škole finanční v Praze. Na svého otce vzpomíná s láskou. I když byl Jan Harus zaneprázdněn politickou činností, vždy si podle Rudolfa Haruse na rodinu čas udělal.³⁸³

Smrtí Jana Haruse KSČ ztratila symbol „ideálního“ bojovníka proti kapitalismu a bojovníka za komunistické ideály. Propagandistické náměty z jeho života se objevují v mnoha sférách stranické propagandy. Byl to politik, který se dokázal vypořádat se všemi stěžejními mezníky doby jako byl V. sjezd KSČ, válečný exil, politické procesy a i uvolňování monopolu moci, který zlomil vaz jeho ostatním politickým kolegům z padesátých let. Harus byl ve všech dobách na výsluní a svým temperamentem dokázal vždy změnit situaci ve svůj prospěch.

³⁷⁹ ANEV, Petr. *HARUS Jan*. In: ANEV Petr, BÍLÝ, Matěj, eds. *Bibliografický slovník vedoucích funkcionářů KSČ (1921 – 1989). 1 díl (A-K)*. Praha: Academia, 2018. ISBN 978-80-88292-14-2. s. 409 – 411.

³⁸⁰ BRANALD, Adolf. *Voják revoluce*. Praha: Naše vojsko, 1962, s. 180.

³⁸¹ Vojenský historický archiv: 11/10: 2 – 80/08 sv. 540, archivní osobní spis 808202 – spis Jana Haruse.

³⁸² Archiv Poslanecké sněmovny, fond Poslanci a senátoři Národního a Federálního shromáždění, inv.j. 702 , spis poslance Jana Haruse.

³⁸³ Alena Harusová; 20. 6. 2018, v osobním rozhovoru s autorem.

Didaktický rozměr tématu

Postavu Jana Haruse lze poměrně snadno a dobře využít při školním vzdělávání dějepisu, a to z několika důvodů. Pokud bude učitel působit například v oblasti Liberce, lze tuto politickou postavu využít na regionální historii, která může určitým způsobem zprostředkovat vyšší zájem o dějiny. Regionální dějiny obvykle patří k nejoblíbenějším činnostem v dějepisu, protože žák poznává to, co mu může být určitým způsobem blízké a v čem může mít větší přehled. Zároveň lze na těchto dějinách ukázat konkrétní příklad určité doby či události. Regionální historie je vázaná na určitou lokaci, a proto zde můžeme využít mezipředmětové vztahy jako zeměpis v rámci historické geografie.³⁸⁴ Konkrétním případem může být prohlídka po libereckých “místech paměti”, konkrétně do Liberce implementovat dobu vlády komunistické strany. Do této prohlídky by měl být zahrnut Harusův rodný dům, dále liberecká radnice, Husova třída (kvůli řadě průvodů, kterých se Harus účastnil) a bývalý sekretariát KSČ. K této činnosti by bylo potřeba vzít historickou mapu Liberce (k odvození změn oproti současnosti) a dobové fotografie pro zajímavé srovnání těchto objektů. Právě z tohoto srovnání mohou žáci aktivně pomocí induktivní metody vyvodit obecné rozdíly oproti současnosti.

K zprostředkování Jana Haruse žákům můžeme využít konkrétně dva tematické celky v Rámcovém vzdělávacím programu (RVP)³⁸⁵. První tematický celek se jmenuje *Moderní doba* a druhý *Rozdělený a integrující svět*. Jde o to, aby zde žáci pochopili význam událostí jako jsou příčiny, průběh a důsledky světových válek. Zároveň by si také měli osvojit nejen znalosti, ale i hodnotové cíle, kterými může například být význam svobody.³⁸⁶ Díky tomu mohou žáci pochopit současné události a současný svět, ve kterém nyní žijí. Jan Harus by byl ve školním vzdělávání vhodný k představení amorálního chování, za které též pykal a kvůli kterému zaujímal ve veřejném prostoru negativní postavu až do konce druhé světové války.

Problém, který by mohl nastat při spojení Haruse jako ukázkového příkladu s jiným

³⁸⁴ O regionálních dějinách více: BARTOŠ, Josef, SCHULZ, Jindřich, TRAPL, Miloš. *Regionální dějiny: pojetí, poslání, metodika*. Olomouc: Univerzita Palackého, 2004. ISBN 80-244-0865-1. s. 7 - 119.

³⁸⁵ Dokument vydávající Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy. Je to základní dokument pro tvorbu Školských vzdělávacích programů, které si každá škola vytváří samostatně. Tím jí je dán určitý svobodný prostor na zaměření. Více informací: *RVP ZV*. Ministerstvo školství mládeže a tělovýchovy. [online]. [cit. 2020-12-15]. 2017. <http://www.msmt.cz/file/41216/>

³⁸⁶ *RVP ZV*. Ministerstvo školství mládeže a tělovýchovy. [online]. [cit. 2020-12-15]. 2017. <http://www.msmt.cz/file/41216/>

učivem, je především tzv. prezentismus. To není problém pouze tohoto tématu, ale celé řady událostí, kterým je potřeba věnovat zvýšenou pozornost. Prezentismus je v podstatě nahlížení na dějiny z pohledu současného světa.³⁸⁷ Tento problém, který se objevuje především u dětí z důvodu nedostatku kritického myšlení, je velmi zásadní. Hrozí zde nepochopení Harusovy role v dějinách a jeho životního vývoje, který byl pravděpodobně „předurčen“ sociálním a kulturním statutem v dětství. Je možné zde osvětlit velký problém, kterým je vnímání historie a celkově historických osob jako černobílého spektra. Vytvářet na určitých osobnostech kult osobnosti se zbožňováním a zároveň určité lidi pouze demonizovat, je celkově špatný přístup, který by se ve škole neměl objevovat. Je zapotřebí vnímat jednotlivé postavy, které šly proudem dějin jako osobnosti, které si prošly svým vnitřním psychologickým vývojem.

Některé výzkumy dokazují, že dějiny osobností jsou mezi žáky a studenty nejoblíbenější. Dle některých výzkumů následují dějiny každodennosti.³⁸⁸ Může to být dáno především různorodostí historických osob, které učitel žákům představuje. Na jednotlivých životních osudech si žák dokáže lépe představit charakter dané doby a typické vlastnosti určité epochy. Spolu se zapojením regionální geografie, která se v posledních letech mnohem více a více ubírá do popularity, by z Jana Haruse mohlo být poměrně dobré vzdělávací téma, které by dokázalo vysvětlit základní historické otázky. Například z jakých důvodů mohl člověk vstoupit do Komunistické strany Československa. U něj speciálně lze demonstrovat politický radikalismus, který v dobách první republiky přerostl v násilnost. To může sloužit jako varovný a ukázkový příklad.

Též je možné ukázat typickou propagandu z doby socialismu, která používala charakteristické prvky k heroizování komunistických představitelů – jak z doby druhé světové války, tak z doby první republiky, která je jistým symbolem kapitalistického světa dodnes. Právě ukázka propagandy by šla ukázat na tomto konkrétní typu úlohy, který se skládá z ukázky filmové, textového pramene a vzájemnou komparací těchto pramenů. Film od Karla Kachyni *Horká Zima*, který měl sloužit jako propagandistický obraz “heroického” komunisty, využijeme jako ukázkou filmové propagandy a zkusíme si utvořit obraz o Harusových

³⁸⁷ STARÁ, Jana, STARÝ, Karel. *Studie výuky dějepisného učiva na 1. stupni ZŠ*. Pedagogická orientace. roč. 27, č. 1, 2017. Dostupné z: <https://journals.muni.cz/pedor/article/view/6736/pdf>. s. 6 - 29

³⁸⁸ GRACOVÁ, Blažena, LABISCHOVÁ, Denisa. *Současná teorie a praxe dějepisného vzdělávání na školách*. Pedagogická orientace. roč. 22, č. 4, 2012. Dostupné z: <https://journals.muni.cz/pedor/article/view/1173/902>. s. 516 - 543.

politických počátcích. Ukázka bude z konkrétní pasáže, kdy je Harus vyšetřován komisařem, na kterého vylije inkoust. Po zhlédnutí této ukázky, rozebereme se žáky tyto otázky:

- Proč Harus (hlavní postava ve filmu) vylihl na vedoucího komisaře inkoust?
- Proč byl Harus vyšetřován policejními orgány?
- Jak Harus odpověděl na dotaz komisaře - proč musí pořád bourat republiku? Co svoji odpovědí Harus myslel?
- Dokažte alespoň dva prvky komunistické propagandy v této ukázce.

Jako druhou část úkolu jsem zařadil rozbor historického pramene z propagandistické práce od Adolfa Branalda *Voják revoluce*. Po přečtení textu, necháme žáky odpovědět na následující otázky:

“Po přivítání přistoupil k mikrofonu šedovlasý důstojník partyzán (myšlen Harus) a promluvil o převratných změnách, které nás čekají. Od nynějška diktujeme my, lid, vedený dělnickou třídou. Rozbití starého státního aparátu je nezbytnou podmínkou vítězství lidové revoluce. Základem naší moci jsou národní výbory. Pamatujte si dobře, s kým se vracíme do vlasti, to bude naše zahraniční politika, kdo odtud navždycky vyhnal fašisty a kdo taky vedle žďárských ševců, rolníků a domácích tkalců leží od teďka v téhle kamenité zemi. Pamatujte si dnešek zvláště vy mladí. Vyhrála dělnická třída, Sověti, pravda. Zrovna tak jednou vyhraje komunismus.”

Otázky k textu:

- Zkuste odhadnout konkrétní historickou dobu, ve které tento proslov mohl zaznít.
- *“Od nynějška diktujeme my, lid”* - proč podle vás, Harus mluvil v množném čísle?
- *“Pamatujte si dobře, s kým se vracíme do vlasti”* - koho tím Harus myslel?
- Proč si dnešek měli pamatovat zvláště mladí? K čemu tím Harus směřoval?

Po rozebrání otázek z filmové propagandy a textové propagandy, žákům v hlavě vznikla obecná představa o Harusově politické kariéře. Tuto představu využijeme k závěrečnému úkolu, kde by žáci v malých skupinkách měli z předešlých propagandistických pramenů zkusit vypsát všechny fakta, které o Harusově životě víme a zkusit se tak oprostít od propagandistického charakteru. Díky tomu bychom žákům mohli představit možnost kritického myšlení. Tato výuková činnost, má tyto primární cíle:

- Žák dokáže definovat propagandu a její dopady na společnost.
- Žák dokáže zhodnotit pravdivost informací mezi léty 1948 - 1989.
- Žák analyzuje filmovou ukázkou a textový pramen. Dokáže popsat konkrétní případy politické propagandy, včetně účelu.
- Žák dokáže syntetizovat dva různé prameny za účelem výtahu objektivních informací.
- Žák chápe význam svobody a svobodného přístupu k informacím.

Možným problémem se může jevit nedostatek času k probírání konkrétních regionálních představitelů KSČ. Žáci v deváté třídě totiž mívají problémy probrat látku v dějepise až do roku 1993, kterým by se správně mělo končit. Jak vím z vlastní zkušenosti, mnohdy se žáci dostanou se svými učiteli pouze do roku 1945, který bývá stěžejním přelomem dějin, a dále se z několika důvodů nejde. Jedním z těch oprávněných (avšak špatných) důvodů je to, že učitel nezvládá ovládnout časové determinanty výuky. Na výuku moderních dějin se obvykle nevykládá tolik času jako na jiné historické etapy (například středověk) a samozřejmě to má své důvody. Pokud se učitel dostane k tématu, které je z moderních dějin, může to mít řadu obtížnějších situací, než které nám přinášejí dějiny starší. Mezi nejvýraznější problémy moderních dějin patří „čerstvost historie“, jelikož od této doby neuplynula vhodná doba, po které by se daly události soudit s dlouhodobými následky. Právě z toho může mít řada pedagogů obavy či strach.³⁸⁹

³⁸⁹ O tomto problému více: FERRO, Marc. *Jak se vyprávějí dějiny dětem po celém světě*. Praha: Academia, 2019. ISBN 978-80-200-3018-4. s. 424.

Závěr

Jan Harus patřil mezi významné opory komunistického hnutí od vzniku KSČ až do své smrti v roce 1967. Harus se narodil v roce 1892, do strany vstoupil v roce 1921 při jejím vzniku a záhy se začal živit jako profesionální politik. Od roku 1925 zastával post poslance, v letech 1925 - 1932 byl členem ÚV KSČ. Členství v ústředním výboru přerušila jeho emigrace do SSSR. Okupaci prožil z velké míry v Sovětském svazu z důvodu jeho trestního stíhání. Aktivně se zapojil do odbojových aktivit, například se účastnil Slovenského národního povstání. Po válce se do Československa vracel jako odbojář, muž, který se neváhal postavit nacistickému režimu. To bezesporu přispělo k jeho politické kariéře. Stal se předsedou libereckého Národního výboru, poslancem a zároveň opět zastával nejvyšší stranické funkce. V roce 1953 se stal ministrem státní kontroly. Při reflexi jeho života se nemohu ubránit zamyšlení nad tím, jaký by byl jeho postoj k tzv. pražskému jaru a následné invazi vojsk Varšavské smlouvy.

Kromě politické kariéry Jana Haruse jsem zjistil několik zajímavých informací z jeho politického i soukromého života. Do této doby jsme například nevěděli, že byl Harus přímo perzekvován v Sovětském svazu v době stalinského teroru ve 30. letech, byť odborníci to předpokládali. Dále nebyl ve veřejném povědomí jeho pozitivní vztah k bývalému předsedovi KSČ Bohumilu Jílkovi, který byl po V. sjezdu KSČ v roce 1929 vyloučen novým Gottwaldovým vedením. Právě tento vztah k Jílkovi byl Harusovi velmi vyčítán, byť byl později Harus vzat na milost a přijat zpět do vrcholných stranických funkcí. Zároveň jsem se přesvědčil, že jeho role v období politických procesů v 50. letech byla poměrně velká. Jako předseda komise stranické kontroly se musel čistek aktivně účastnit, především v procesech s tzv. "komunistickými zrádci".

Celkově překvapivý je Harusův vztah k Liberci. Hned po druhé světové válce, kdy se aktivně zasadil o obnovu KSČ, se Harus stal předsedou Městského národního výboru v Liberci. Na tomto postu ale nebyl dlouho a spíše se začal opět orientovat na celostátní politiku. Situace v regionu jej ale stále zajímala. Konkrétně s Libercem však neměl Harus pravděpodobně nijak užší vztah, spíše se orientoval na Jablonec nad Nisou, kde politicky působil mnohem více. Aktivně komunikoval s tamějším okresním výborem KSČ a v oblasti se pohyboval častěji než v Liberci.³⁹⁰ Určitě Harus zůstával s Libercem spjatý, především pak v letech 1945 - 1948. Byly ale oblasti, kde se pohyboval mnohem četněji a politicky tam

³⁹⁰ Státní okresní archiv Jablonec nad Nisou, NAD: 72, č. pom. 541, inv. č. 128.

zasahoval intenzivněji, především jde pak o období v letech 1949 až 1967.

Z celostátního hlediska o něm můžeme říci, že to byl skalní komunista, formovaný sociálním původem, který měl velmi pravděpodobně v KSČ jasně danou roli. V době první republiky měl reprezentovat radikální až revoluční symboliku komunistického hnutí. Nejen že byl velmi často součástí hádek, násilných trestných činů či soudních procesů, on dokonce tyto násilné trestné činy a hádky inicioval. Díky tomu se pak dostal před soud, kde ho KSČ mohla prezentovat jako bojovníka proti “buržoasnímu režimu” a “oběť prvorepublikového období”. Na určitou skupinu obyvatel tato taktika určitě zafungovala. To především po vypuknutí velké hospodářské krize, kdy řada obyvatel volala po změně systému. Z tohoto důvodu se v pramenech o Harusovi, které byly vydány v letech 1948 až 1989, nejčastěji dočteme o jeho prvorepublikových potyčkách, které byly heroizovány jako hrdinské činy, kterými bojoval za “utlačované”.³⁹¹

Zjištění nových informací a zodpovězení některých otázek, nám otevírá otázky nové. Například, co konkrétně se Harusovi stalo v Sovětském svazu ve třicátých letech? Jak ovlivnil město Liberec svojí vládou na národním výboru? Či jaké konkrétní případy na Komisi stranické kontroly řešil? Cílem práce bylo zpracovat na základě analýzy a komparace literatury a historických pramenů souvislý a komplexní životopis Jana Haruse. Další tematické otázky se stávají možnou příležitostí pro následující výzkum v této oblasti.

³⁹¹ Typickým příkladem takového pramenu jsou tyto dvě publikace: 1) KOTÍK, Ota. *Jan Harus: Životopis*. Praha: Panorama, 1985. Portréty. s. 60. 2) BRANALD, Adolf. *Voják revoluce*. Praha: NV, 1962. s. 180.

Zdroje

Prameny

Archivy

- Archiv Poslanecké sněmovny, fond Poslanci a senátoři Národního a Federálního shromáždění, inv.j. 702 , spis poslance Jana Haruse.
- Archiv bezpečnostních složek, fond S-2-25 – spis Jana Haruse.
- Národní archiv, fond Ministerstvo státní kontroly (1453), Praha (1951 – 1961).
- Státní okresní archiv Jablonec nad Nisou, NAD: 72, č. pom. 541, inv. č. 128.
- Státní okresní archiv Žďár nad Sázavou, fond Měšťanská škola Polnička, inv. č. 87 – Výkaz o docházce a prospěchu III. třídy trojtřídní Obecné školy v Polničce 1905/1906
- Vojenský historický archiv: 2 – 80/08 sv. 540, archivní osobní spis 808202 – spis Jana Haruse

Tištěné prameny:

- AMORT, Čestmír. *KSSS a náš národní odboj: příspěvek k historické bratrské pomoci KSSS národně osvobozenkému boji československého lidu*. Praha: Československá akademie věd, 1961.
- BRANALD, Adolf. *Voják revoluce*. Praha: NV, 1962. s. 5 - 180.
- CÍSAŘ, Čestmír. *Paměti: nejen o zákulisí Pražského jara*. Praha: SinCon, 2005. ISBN 80-86718-53-0. s: 313.
- HOLÁ, Věra, VYSKOČILOVÁ, Božena, VYSKOČOVÁ, Růžena. *Zápasy KSČ očima pamětníků*. Praha: Svoboda, 1971. s. 159.
- KOTÍK, Ota. *Jan Harus: Životopis*. Praha: Panorama, 1985. Portréty. s. 60.
- LOUBAL, František. *Věrní jsme zůstali*. Mír, 1947. s. 40.
- RYBÁK, Josef. *S orlími křídly*. Praha: Mladá fronta, 1954. s. 40.
- SLÁNSKÁ, Josefa. *Zpráva o mém muži*. Praha: Nakladatelství Svoboda, 1990. ISBN 80-205-0165-7. s. 103.
- ŠVERMOVÁ, Marie. *Vzpomínky*. Praha: Futura, 2008. ISBN 978-80-86844-33-6. s. 200 – 201.
- *Vítězný únor na Liberecku: (K příležitosti 30. výročí únorových událostí)*. Liberec: ONV, 1978. s. 5 - 63.

Audiovizuální zdroje:

- ČSFD. *Gottwald (TV seriál)*. <https://www.csfd.cz/film/137657-gottwald/prehled/>
- ČSÚ: Obyvatelstvo podle náboženské víry v letech 1921 - 2011 [online]. 2014 [cit. 2018-09-09]. Dostupné z: <https://www.czso.cz/documents/10180/20551795/1702201401.pdf/68758640-22b5-4eba-9733-95c75a479d42?version=1.0>.
- Facebook: Alena Harusová, 2016: <https://www.facebook.com/photo.php?fbid=1195751277163436&set=pb.100001857266552.-2207520000.1534678462.&type=3&theater; 2016>.

- Film Horká zima, 1973, režie: Karel Kachyňa.
- HARUS, Jan. Proč Sokol? *Hlas lidu* [online]. 1948, roč. 60, č. 13, s. 1. [vid. 10. 11. 2020]. ISSN 1803-9901. Dostupné také z: <https://kramerius5.nkp.cz/uuid/uuid:e4a2e3d0-628d-11e6-9dd6-5ef3fc9ae867>.
- Historie českého anarchismu (1880 - 1939). *Proletář*. Dostupné z: <https://ahistorie.451.cz/proletar/>
- LEGIO 100, seznam legionářů. Dostupné z: <http://legie100.com/krev-legionare/?firstname=Jan&lastname=Harus&birthday=&birthplace=&unit=>
- Ministerstvo kultury České republiky: *Rozsah původního církevního majetku*. Dostupné z: https://www.google.com/url?sa=t&rct=j&q=&esrc=s&source=web&cd=&cad=rja&uact=8&ved=2ahUKEwjc1Kubh7jvAhVBmIsKHRtIBskQFjAAegQIARAD&url=https%3A%2F%2Fwww.mkcr.cz%2Fdoc%2Fcms_library%2Frozsah-p-8230_vodnvhocvrkevnho-majetku_1-1330.doc&usq=A0vVaw1DaIYkP1-4ZooT98Gfges9
- Národní digitální knihovna Kramerius. IV. krajská konference komunistů budovatelů v Liberci. *Stráž severu* [online]. 1948, roč. 4, č. 80, s. 1. [vid. 16. 1. 2021]. ISSN 2336-419X. Dostupné také z: <https://kramerius.kvkli.cz/view/uuid:61a80abb-6bfa-4f18-993c-e126ed7b39c3?page=uuid:936074fe-ca98-11e5-a54b-001b21d0d3a4&fulltext=harus>
- Národní digitální knihovna Kramerius. Denní zprávy. *Stráž severu* [online]. 1946, roč. 2, č. 81. [vid. 16. 1. 2021] ISSN 2336-419X. Dostupné také z: <https://kramerius.kvkli.cz/view/uuid:05618302-a3fe-4019-ab3b-ddcfc3bbb19e?page=uuid:145c6890-ca9b-11e5-a54b-001b21d0d3a4&fulltext=harus>
- Národní digitální knihovna Kramerius. Dopis starosty KVS rumburským dorostenkám. *Stráž severu* [online]. 1950, roč. 6, č. 157. [vid. 16. 1. 2021]. ISSN 2336-419X. Dostupné také z: <https://kramerius.kvkli.cz/view/uuid:415c51bc-f6c5-4663-8346-3b25e81547e9?page=uuid:252bc9f9-ca96-11e5-a54b-001b21d0d3a4&fulltext=harus>
- Národní digitální knihovna Kramerius. Dvacet let trvání LIAZU. *Vpřed* [online]. 1971, roč. 12, č. 64. [vid. 16. 1. 2021]. ISSN 2533-4115. Dostupné také z: <https://kramerius.kvkli.cz/view/uuid:c9ce623d-0110-436f-8daa-77770fed5011?page=uuid:9a28f640-e3da-11e6-bea0-001b21d0d3a4&fulltext=harus>
- Národní digitální knihovna Kramerius. Gajda a Harus zbaveni mandátů do Ústřed. zastupitelstva pražsk. *Čech: politický týdeník katolický* [online]. 1931, roč. 56 č. 246, s. 6 [vid. 10. 11. 2020]. Dostupné také z: <https://kramerius5.nkp.cz/uuid/uuid:21b9e570-121e-11e8-ba86-005056822549>
- Národní digitální knihovna Kramerius. Když mohou promluvit archivy. *Vpřed*. [online]. 1968, roč. 9, č. 28, s. 2. [vid. 16. 1. 2021]. ISSN 2533-4115. Dostupné také z: <https://kramerius.kvkli.cz/view/uuid:283170b1-340a-4206-82bb-ff610ae42596?page=uuid:ce09ab39-e3d8-11e6-bea0-001b21d0d3a4&fulltext=harus>
- Národní digitální knihovna Kramerius. Komunistický poslanec Harus opět odsouzen. *Národní listy* [online]. 1927, roč. 67 č. 31, s. 2 [vid. 8. 11. 2020]. ISSN 1214-1240. Dostupné také z: <https://kramerius5.nkp.cz/uuid/uuid:7e816a80-8b73-11e7-b4a5-005056825209>.

- Národní digitální knihovna Kramerius. *Květy* [online]. 1959, roč. 45, s. 9. [vid. 18. 11. 2020]. ISSN 0023-5849. Dostupné také z: <https://kramerius5.nkp.cz/uuid/uuid:cd2ed840-3130-11e7-a38c-005056827e51>
- Národní digitální knihovna Kramerius. Manifestace jednoty lidu a armády. *Stráž severu* [online]. 1950, roč. 6, č. 238, s. 1. [vid. 16. 1. 2021]. ISSN 2336-419X. Dostupné také z: <https://kramerius.kvkli.cz/view/uuid:78296ab4-ac71-4b87-9cf9-1ad09d3e5378?page=uuid:1a4acfb2-ca9b-11e5-a54b-001b21d0d3a4&fulltext=harus>
- Národní digitální knihovna Kramerius. Oslavy 28. října v Liberci. *Stráž severu* [online]. 1949, roč. 5, č. 256. [vid. 16. 1. 2021]. ISSN 2336-419X. Dostupné také z: <https://kramerius.kvkli.cz/view/uuid:abf40b64-a9ea-4b22-bb6a-edc8a142ce4c?page=uuid:82750e16-ca97-11e5-a54b-001b21d0d3a4&fulltext=harus>
- Národní digitální knihovna Kramerius. Osvobozené pohraničí – hráz proti mnichovanům. *Stráž severu* [online]. 1948, roč. 4, č. 223, s. 1. [vid. 16. 1. 2021]. ISSN 2336-419X. Dostupné také z: <https://kramerius.kvkli.cz/view/uuid:56a621b6-d0a5-4a80-9dca-77cceac17d46?page=uuid:0b436000-ca99-11e5-a54b-001b21d0d3a4&fulltext=harus>
- Národní digitální knihovna Kramerius. Poslanec Harus pro požadavky pohraničí. *Stráž severu* [online]. 1946, roč. 2, č. 81. [vid. 16. 1. 2021] ISSN 2336-419X. Dostupné také z: <https://kramerius.kvkli.cz/view/uuid:05618302-a3fe-4019-ab3b-ddcfc3bbb19e?page=uuid:145c688e-ca9b-11e5-a54b-001b21d0d3a4&fulltext=harus>
- Národní digitální knihovna Kramerius. Poslanec soudruh Jan Harus čestným občanem města Šluknova. *Stráž severu* [online]. 1949, roč. 5, č. 172, s. 1. [vid. 16. 1. 2021]. ISSN 2336-419X. Dostupné také z: <https://kramerius.kvkli.cz/view/uuid:82e9bda7-3d38-461b-b6cd-7e2510fd7bf6?page=uuid:de24f8a4-ca99-11e5-a54b-001b21d0d3a4&fulltext=harus>
- Národní digitální knihovna Kramerius. Proces s pachateli teroristické obstrukce v naší sněmovně. Komunističtí poslanci Harus, Jílek, Kreibich, Safránko a nár. socialistický posl. Knejzlík na lavici obžalovaných. *Národní listy* [online]. 1927, 67 č. 17, s. 1. [vid. 8. 11. 2020] ISSN 1214-1240. Dostupné také z: <https://kramerius5.nkp.cz/uuid/uuid:4bcd8a20-8b77-11e7-befd-005056827e5>
- Národní digitální knihovna Kramerius. Rozsudek v procesu s komunistickými násilníky v poslanecké sněmovně. *Národní listy* [online]. 1927, roč. 67 č. 26, s. 1. [vid. 8. 11. 2020] ISSN 1214-1240. Dostupné také z: <https://kramerius5.nkp.cz/uuid/uuid:a97ca3e0-8b72-11e7-befd-005056827e51>
- Národní digitální knihovna Kramerius. Socialisticko-bolševický hyenismus. *Národní listy* [online]. 1928, roč. 68 č. 281, s. 2 [vid. 8. 11. 2020]. ISSN 1214-1240. Dostupné také z: <https://kramerius5.nkp.cz/uuid/uuid:dedfd4b0-8b8d-11e7-ab45-5ef3fc9bb22f>
- Národní digitální knihovna Kramerius. Soudruh Klement Gottwald v Liberci. *Stráž severu* [online]. 1948, roč. 4, č. 273, s. 1. [vid. 16. 1. 2021]. ISSN 2336-419X. Dostupné také z: <https://kramerius.kvkli.cz/view/uuid:12e50d61-604b-4422-ac4b-3030d270ed3a?page=uuid:f0012fae-ca97-11e5-a54b-001b21d0d3a4&fulltext=harus>
- Národní digitální knihovna Kramerius. Soudruh poslanec J. Harus vypráví o sjezdech. *Stráž severu* [online]. 1949, roč. 5 č. 122, s. 3. [vid. 16. 1. 2021] ISSN 2336-419X.

- Dostupné také z: <https://kramerius.kvkli.cz/view/uuid:6a69df3c-57f7-43af-bab0-96c45eebff19?page=uuid:532b1f4e-ca99-11e5-a54b-001b21d0d3a4&fulltext=harus>
- Národní digitální knihovna Kramerius. Také v Moskvě neshody. *Národní listy* [online]. 1925, roč. 65 č. 80, s. 4. [vid. 8. 11. 2020] ISSN 1214-1240. Dostupné také z: <https://kramerius5.nkp.cz/uuid/uuid:a9ff09c0-782b-11e7-8b50-001018b5eb5c>
 - Národní digitální knihovna Kramerius. Trpký osud posl. Haruse. *Hlas lidu* [online]. 1937, roč. 52 č. 62, s. 1 [vid. 8. 11. 2020]. ISSN 1803-9901. Dostupné také z: <https://kramerius5.nkp.cz/uuid/uuid:1cac9090-9e6b-11e7-8394-5ef3fc9ae867>
 - Národní digitální knihovna Kramerius. V Albrechticích postavili pomník rudé armádě. *Severočeská Mladá fronta* [online]. 1949, roč. 5 č. 193, s. 1 [vid. 14. 12. 2020]. ISSN 0323-1941. Dostupné také z: http://www.digitalniknihovna.cz/cuni_fsv/view/uuid:3b6061f0-a218-11dd-827d-000d606f5dc6?page=uuid:c93d54d0-a20c-11dd-8cbc-000d606f5dc6&fulltext=harus
 - Národní digitální knihovna Kramerius. Výkazy ztrát. *Národní listy* [online]. 1914, roč. 54, č. 247, s. 3. [vid. 8. 11. 2020]. ISSN 1214-1240. Dostupné také z: <https://kramerius5.nkp.cz/uuid/uuid:cd2ed840-3130-11e7-a38c-005056827e51>
 - Národní digitální knihovna Kramerius. Ze soudní síně. *Národní listy* [online]. 1927, roč. 67, č. 313, s. 5. [vid. 8. 11. 2020] ISSN 1214-1240. Dostupné také z: <https://kramerius5.nkp.cz/uuid/uuid:4bcd8a20-8b77-11e7-befd-005056827e51>.
 - Národní digitální knihovna Kramerius. Z projevu poslance Haruse v Novém Boru. *Stráž severu* [online]. 1948, roč. 4, č. 50, s. 3. [vid. 19. 1. 2021]. ISSN 2336-419X. Dostupné také z: <http://www.digitalniknihovna.cz/kvkli/view/uuid:f678b036-9121-4988-bc9f-3e8b858a8759?page=uuid:ee757121-ca95-11e5-a54b-001b21d0d3a4&fulltext=Josef%20Taisler>
 - RUDA, Vladimír. K nedožitým devadesátinám Jana Haruse. Národní digitální knihovna Kramerius. *Vpřed* [online]. 1982, roč. 23, č. 56, s. 1 – 2. [vid. 10. 11. 2020]. ISSN 2533-4115. Dostupné také z: <https://kramerius.kvkli.cz/view/uuid:62b291de-5f40-48ee-9caa-151e626bbe30?page=uuid:4b144087-e3db-11e6-bea0-001b21d0d3a4&fulltext=harus>
 - RUDA, Vladimír. Liberecká cesta k únoru 1948. Národní digitální knihovna Kramerius. *Vpřed* [online]. 1983, roč. 24, č. 13. [vid. 16. 1. 2021]. ISSN 2533-4115. Dostupné také z: <https://kramerius.kvkli.cz/view/uuid:df41f303-25c3-4179-b804-ff069d77e616?page=uuid:6afe6b0c-e3db-11e6-bea0-001b21d0d3a4&fulltext=harus>
 - Stenoprotokol – Praha. 13. 6. 1929. In: PSP ČR – digitální repozitář – dostupné z: <https://www.psp.cz/eknih/1925ns/ps/stenprot/205schuz/s205007.htm>
 - Stenoprotokol - Praha, 23. 6. 1926. In: PSP ČR – digitální repozitář – dostupné z: <https://www.psp.cz/eknih/1925ns/ps/stenprot/038schuz/s038001.htm>
 - WALTER. Harus, Barša, Dvořák. Národní digitální knihovna Kramerius. *Přítomnost* [online]. 1937, roč. 14, č. 43, s. 676 - 677. [vid. 10. 11. 2020]. ISSN 1805-2924. Dostupné také z: <https://kramerius5.nkp.cz/uuid/uuid:07c0ba50-daf3-11e9-b075-5ef3fc9bb22f>.
 - Základní škola Broumovská: Historie školy. [online]. [cit. 2020-11-25]. Dostupné z: <https://www.zsbroumovska.cz/historie-skoly>

Metoda orální historie:

- Alena Harusová - 20. 6. 2018 v Praze.
- Miroslav Wimmer - 5. 5. 2018 v Praze.

Literatura

Elektronická literatura:

- GRACOVÁ, Blažena, LABISCHOVÁ, Denisa. *Současná teorie a praxe dějepisného vzdělávání na školách*. Pedagogická orientace. roč. 22, č. 4, 2012. Dostupné z: <https://journals.muni.cz/pedor/article/view/1173/902>. s. 516 - 543.
- RVP ZV. Ministerstvo školství mládeže a tělovýchovy. [online]. [cit. 2020-12-15]. 2017. <http://www.msmt.cz/file/41216/>
- STARÁ, Jana, STARÝ, Karel. *Studie výuky dějepisného učiva na 1. stupni ZŠ*. Pedagogická orientace. roč. 27, č. 1, 2017. Dostupné z: <https://journals.muni.cz/pedor/article/view/6736/pdf>. s. 6 - 29.

Tištěná literatura:

- ADLER, Hans, Günther. *Terezín 1941-1945: tvář nuceného společenství*. Brno: Barrister & Principal, 2006. ISBN 80-7364-024-4. s. 291.
- ANEV, Petr. *HARUS Jan*. In: ANEV Petr, BÍLÝ, Matěj, eds. *Bibliografický slovník vedoucích funkcionářů KSČ (1921 – 1989). 1 díl (A-K)*. Praha: Academia, 2018. ISBN 978-80-200-2960-7. s. 409 – 411.
- ANEV, Petr. *JÍLEK Bohumil*. In: ANEV Petr, BÍLÝ, Matěj, eds. *Bibliografický slovník vedoucích funkcionářů KSČ (1921 – 1989). 1 díl (A-K)*. Praha: Academia, 2018. ISBN 978-80-200-2960-7. s. 543 - 546.
- BALÍK, Stanislav, HANUŠ, Jiří. *Katolická církev v Československu 1945-1989*. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury, 2013. ISBN 978-80-7325-311-0. s. 400.
- BARTOŠ, Josef, SCHULZ, Jindřich, TRAPL, Miloš. *Regionální dějiny: pojetí, poslání, metodika*. Olomouc: Univerzita Palackého, 2004. ISBN 80-244-0865-1. s. 119.
- BENČÍK, Antonín. *Téma: Alexander Dubček*. Praha: Křesťanskosociální hnutí, 2012. ISBN 978-80-87493-20-5. s. 340.
- BÍLEK, Jiří. *Kyselá těšínská jablička: československo-polské konflikty o Těšínsko 1919, 1939, 1945*. Praha: Epoque, 2011. ISBN 978-80-7425-097-2. s. 40.
- BÍLKOVÁ, Libuše, CHOCHOLOUŠKOVÁ, Hana, MELANOVÁ, Miloslava, MOHR, Jan. *Liberecká radnice*. Liberec: město Liberec, 1993. ISBN 80-85194-77-5. s. 86 - 87.
- BRANDES, Detlef. *Češi pod německým protektorátem: okupační politika, kolaborace a odboj 1939-1945*. Praha: Prostor, 2019. ISBN 978-80-7260-409-8. s. 764.
- BROKLOVÁ, Eva, TOMEŠ, Josef, PEHR, Michal. *Agrárníci, národní demokraté a lidovci ve druhém poločase první Československé republiky*. Praha: Masarykův ústav, 2008. ISBN 978-80-86495-47-7. s. 267.

- CUHRA, Jaroslav. *České země v evropských dějinách, díl čtvrtý - od roku 1918*. Praha: Paseka, 2006, ISBN 80-7185-794-7. s. 187.
- ČINÁTL, Kamil, MERVART, Jan, NAJBERT, Jaroslav. *Podoby československé normalizace: dějiny v diskuzi*. Praha: Ústav pro studium totalitních režimů, 2017. ISBN 978-80-87912-84-3. s. 344.
- Dějiny obce Polnička: *Jan Harus*: OÚ Polnička, 2002, s. 81.
- FERRO, Marc. *Jak se vyprávějí dějiny dětem po celém světě*. Praha: Academia, 2019. ISBN 978-80-200-3018-4. s. 424.
- FILIP, Robert. *Okresní národní výbor Liberec v letech 1945 - 1960!* In: *Fontes Nissae*. Liberec: Technická univerzita v Liberci, 2005. roč. 6, č. 1. ISSN 1213-5097. s. 156 - 180.
- FITZPATRICK, Sheila. *Ruská revoluce*. Brno: CPress, 2017. ISBN 978-80-264-1687-6. s. 279.
- GALANDAUER, Jan, BRUNER-DVOŘÁK, Jaroslav. *František Ferdinand d'Este*. Havlíčkův Brod: Nakladatelství Fragment, 1994. ISBN 80-85768-41-0. s. 80.
- GÁSPÁR, Zsuzsa, ed. *Rakousko-uherská monarchie: habsburská říše 1867-1918 slovem a obrazem*. V Praze: Slovart, 2011. ISBN 978-80-7391-532-2. s. 335.
- GILBERT, Martin. *První světová válka: úplná historie*. Praha: BB art, 2005. ISBN 80-7341-563-1. s. 760.
- GLASSHEIM, Eagle, POSKOČILOVÁ, Eva. *Očista československého pohraničí: migrace, životní prostředí a zdraví v bývalých Sudetech*. Praha: Academia, 2019. ISBN 978-80-200-3045-0. s. 406.
- HÁJKOVÁ, Dagmar, HORÁK, Pavel, ROUS, Lukáš. *T.G.M. v kostce*. Praha: Masarykův ústav a Archiv AV ČR. ISBN 978-80-88304-23-4. s. 106.
- HEYWOOD, Andrew. *Politické ideologie*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2008. ISBN 978-80-7380-137-3. s. 117 - 158.
- CHMELOVÁ, Hana. *PROKOPOVÁ JULIE*. In: ANEV Petr, BÍLÝ, Matěj, eds. *Bibliografický slovník vedoucích funkcionářů KSČ (1921 – 1989). 2 díl (L - Z)*. Praha: Academia, 2018. ISBN 978-80-200-2973-7. s. 213 - 215.
- CHOLÍNSKÝ, Jan, SMETANA, Vít. *O příčinách vítězství komunistů v únoru 1948*. Praha: Občanský institut, 2009. ISBN 978-80-86972-43-5. s. 2 - 23.
- JANDÁSEK, Miroslav. *Čtení o Sokole*. Brno: Jiří Brauner, 2010. ISBN 978-80-86953-71-7. S. 11 – 12.
- JANOCH, Petr. *Třetí republika: příběh mezi dvěma světy*. Praha: Jalna, 2018. ISBN 978-80-86396-91-0. s. 221.
- KAPLAN, Karel, KOSATÍK, Pavel. *Gottwaldovi muži*. Praha: Paseka, 2004. ISBN 80-7185-616-9. s. 310.
- KAPLAN, Karel. *Kronika komunistického Československa*. Brno: Barrister & Principal, 2005, Vybrané spisy Karla Kaplana. ISBN 80-86598-98-5. s. 380.
- KAPLAN, Karel, PALEČEK, Pavel. *Komunistický režim a politické procesy v Československu*. Brno: Barrister & Principal, 2001. ISBN 80-85947-75-7. s. 255.
- KAPLAN, Karel. *Největší politický proces: M. Horáková a spol.* Praha: Ústav pro soudobé dějiny AV ČR, 1995. ISBN 80-85270-48-X. s. 347.

- KAPLAN, Karel, PATON, Derek. *Sověští poradci v Československu 1949-1956*. Praha: Ústav pro soudobé dějiny AV ČR, 1993. ISBN 80-85270-26-9. s. 146.
- KAPLAN, Karel. *Zpráva o zavraždění generálního tajemníka*. Praha: Mladá fronta, 1992. Archiv. ISBN 80-204-0269-1. s. 303.
- KÁRNÍK, Zdeněk. *Na úsvitu dějin české sociální demokracie: od prvopočátků hnutí k základům moderní politické strany (1844-1893)*. Praha: Zdeněk Kárník ml., 2019. ISBN 978-80-7363-857-3. s. 702.
- KIRCHUBEL, Robert. *Operace Barbarossa 1941: skupina armád Jih*. Praha: Grada, 2008. ISBN 978-80-247-2383-9. s. 96.
- KLIMEK, Antonín. *30.1.1933 - nástup Hitlera k moci: začátek konce Československa*. Praha: Havran, 2003. ISBN 80-86515-28-1. s. 95.
- KLUSÁKOVÁ, Zoe. *Ludvík Svoboda: životopis*. Kroměříž: město Kroměříž, 2015, s. 58.
- KOČOVÁ, Kateřina. *Emilie Veverková: Znovu bych mu ruku nepodala!* In: *Fontes Nissae*. Liberec: Technická univerzita v Liberci, 2004. roč. 4, č. 1. ISSN 1213-5097. s. 345 – 346.
- KOKOŠKA, Stanislav. *URX Eduard*. In: ANEV Petr, BÍLÝ, Matěj, eds. *Bibliografický slovník vedoucích funkcionářů KSČ (1921 – 1989). 2 díl (L - Z)*. Praha: Academia, 2018. ISBN 978-80-200-2973-7. s. 486 - 488.
- KOKOŠKA, Stanislav. *VETIŠKA Rudolf*. In: ANEV Petr, BÍLÝ, Matěj, eds. *Bibliografický slovník vedoucích funkcionářů KSČ (1921 – 1989). 2 díl (L - Z)*. Praha: Academia, 2018. ISBN 978-80-200-2973-7. s. 526 – 528.
- KONTLER, László, PRAŽÁK, Richard. *Dějiny Maďarska*. Praha: NLN, 2011. ISBN 978-80-7106-616-3. s. 605.
- KOUROVÁ, Pavlína, KOURA, Petr. *Žádáme trest smrti!: propagandistická kampaň provázející proces s Miladou Horákovou a spol.*: Praha: Ústav pro studium totalitních režimů, 2008. ISBN 978-80-87211-03-8. s. 571.
- KOUTEK, Ondřej. *Prokop Drtina: Osud československého demokrata*. Praha: Ústav pro studium totalitních režimů, 2011. ISBN 978-80-7429-069-5. s. 431.
- KRÁČMAROVÁ, Hana. *Národní hrdina Jan Šverma*. Praha: Orego, 2014. ISBN: 978-80-87528-28-0. s. 51.
- KUKLÍK, Jan. *Konfiskace, pozemkové reformy a vyvlastnění v československých dějinách 20. století*. Praha: Auditorium, 2011. ISBN 978-80-87284-25-4. s. 114.
- KVAČEK, Robert, HEYDUK, Miloš. *Československý rok 1938*. Praha: Polák Jaroslav - POLART, 2011, ISBN 978-80-87286-11-1. s. 200.
- KYKALOVÁ, Jana. *KOPECKÝ Václav*. In: ANEV Petr, BÍLÝ, Matěj, eds. *Bibliografický slovník vedoucích funkcionářů KSČ (1921 – 1989). 1 díl (A-K)*. Praha: Academia, 2018. ISBN 978-80-200-2960-7. s. 623 - 627.
- LIŠKA, Vladimír. *Jan Masaryk: tajemství života a smrti*. Praha: XYZ, 2018. ISBN 978-80-7505-954-3. s. 214.
- LOMÍČEK, Jan. *Světlem sovětů - k vlivu sovětské propagandy na utváření obrazu Sovětského svazu v meziválečném Československu ve dvacátých a třicátých letech 20. století*. in: KÁRNÍK, Zdeněk. *Bolševismus, komunismus a radikální socialismus v*

- Československu, svazek VI.* Praha: Ústav pro soudobé dějiny AV ČR, 2009. ISBN: 978-80-7285-142-3. s. 46 - 71.
- LONDÁKOVÁ, Elena. *NOVOMESKÝ Ladislav*. In: ANEV Petr, BÍLÝ, Matěj, eds. *Bibliografický slovník vedoucích funkcionářů KSČ (1921 – 1989). 2 díl (L-Z)*. Praha: Academia, 2018. ISBN 978-80-200-2973-7. s. 120 – 124.
 - MACHÁČEK, Michal. *Gustáv Husák*. Praha: Vyšehrad, 2017. ISBN 978-80-7429-388-7. s. 632.
 - MACHOTKA, Pavel, TOMEŠ, Josef. *Pražské povstání 1945: svědectví protagonistů*. Praha: Ústav T.G. Masaryka, 2015. ISBN 978-80-86142-53-1. s. 213.
 - MARIE, Jean-Jacques. *Stalin*. Naše Vojsko, 2011. ISBN: 978-80-206-1211-3. s. 487.
 - MAWER, Simon. *Pražské jaro*. Praha: Kniha Zlín, 2018. ISBN 978-80-7473-713-8. s. 395.
 - MCDERMOTT, Kevin, AGNEW, Jeremy. *Kominternu: dějiny mezinárodního komunismu za Leninovy a Stalinovy éry*. Praha: NLN, Nakladatelství Lidové noviny, 2011. ISBN 978-80-7422-046-3. s. 327.
 - MCNAMARA, Kevin. *Velký sen dvou malých národů: československé legie v Rusku a vznik první republiky*. Praha: Slovart, 2020. ISBN 978-80-7529-774-7. s. 391.
 - MELANOVÁ, Miloslava, ANDĚL, Rudolf, KVAČEK, Robert, LHOTOVÁ, Markéta, PORTMANN, Kateřina, SVOBODA, Milan. *Liberec*. Praha: NLN, Nakladatelství Lidové noviny, 2017. ISBN 978-80-7422-484-3. s. 151 - 431.
 - MERVART, Jan. *CÍSAŘ Čestmír*. In: ANEV Petr, BÍLÝ, Matěj, eds. *Bibliografický slovník vedoucích funkcionářů KSČ (1921 – 1989). 1 díl (A-K)*. Praha: Academia, 2018. ISBN 978-80-200-2960-7. s. 219 - 223.
 - MERVART, Jan, RŮŽIČKA, Jiří. *"Rehabilitovat Marxe!": československá stranická inteligence a myšlení poststalinové modernity*. Praha: NLN, 2020. ISBN 978-80-7422-771-4. s. 320.
 - MILLER, Daniel. *Antonín Švehla - mistr politických kompromisů*. Praha: Argo, 2001. ISBN 80-7203-366-2. s. 364.
 - MUSILOVÁ, Dana. *Měnová reforma 1953 a její sociální důsledky: studie a dokumenty*. Praha: Ústav pro soudobé dějiny AV ČR, 1994. s. 139.
 - NEDVĚD, Jiří. *FUČÍK Julius*. In: ANEV Petr, BÍLÝ, Matěj, eds. *Bibliografický slovník vedoucích funkcionářů KSČ (1921 – 1989). 1 díl (A-K)*. Praha: Academia, 2018. ISBN 978-80-200-2960-7. s. 347 - 350.
 - NECHVÁTAL, Martin. *15. 5. 1921 - založení KSČ: ve službách Kominterny*. Praha: Havran, 2002, ISBN 80-86515-13-3. s. 128.
 - *NORIMBERSKÉ ZÁKONY. Hitlerovy zákony XIII*. Žďár nad Sázavou: Bodyart Press, 2014. s. 103.
 - OSVALDOVÁ, Barbora, ČEŇKOVÁ, Jana. *Česká publicistika mezi dvěma světovými válkami*. Praha: Academia, 2017. ISBN 978-80-200-2754-2. s. 19.
 - OVERY, Richard. *Rusové ve válce*. Praha: Beta-Dobrovský, 2004. ISBN 80-7306-130-9. s. 472.

- PEHR, Michal. *KSČ a volby 1946*. in: KÁRNÍK, Zdeněk. *Bolševismus, komunismus a radikální socialismus v Československu, svazek V*. Praha: Ústav pro soudobé dějiny AV ČR, 2005. ISBN: 80-7285-001-6. s. 177 - 193.
- PERNES, Jiří. *Komunistická strana Československa ve volbách roku 1946*. In: *Acta historica Universitatis Silesianae Opaviensis*. Opava: Slezská univerzita v Opavě, Filozoficko-přírodovědecká fakulta, Ústav historických věd, 2017. ISSN 1803-411X. s. 265 – 290.
- PERNES, Jiří. *Takoví nám vládli: komunističtí prezidenti Československa a doba, v níž žili*. Praha: Brána, 2010. ISBN 978-80-7243-437-4. s. 326.
- PEŠEK, Jan. *ŠMIDKE Karol*. In: ANEV Petr, BÍLÝ, Matěj, eds. *Bibliografický slovník vedoucích funkcionářů KSČ (1921 – 1989). 2 díl (L-Z)*. Praha: Academia, 2018. ISBN 978-80-200-2973-7. s. 396 - 399.
- POPÁLENÝ, Peter. *Vznik a profilace KSČ v období první republiky v českých zemích*. Praha: Togga, 2020. ISBN 978-80-7638-011-0. s. 350.
- PORTMANN, Kateřina. „*Jednou Němec vždycky Němec*“. *Německy mluvící obyvatelstvo v Československu po druhé světové válce*. In: PAŽOUT, Jaroslav, PORTMANN, Kateřina, eds. Liberec: Technická univerzita v Liberci, 2018. ISBN: 978-80-7494-421-5. s. 28 – 43.
- PLACHTA, Miloš. *Olbrachtovo politické klopýtání. Ivan Olbracht*. Semily: Gymnázium Ivana Olbrachta, 2003. s. 51 - 56.
- PLACHÝ, Jiří, PEJČOCH, Ivo. *Velké kriminální případy*. Praha: Academia, 2016. ISBN: 978-80-200-2554-8. s. 83 - 87.
- PRŮCHA, Jan, WALTEROVÁ, Eliška, MAREŠ, Jiří. *Pedagogický slovník*. 7., aktualiz. a rozš. vyd. Praha: Portál, 2013. ISBN 978-80-262-0403-9. s. 408.
- PŘÍHODA, Luboš. *A potom přijely tanky: repertorium událostí roku 1968 v Liberci*. Liberec: Kruh autorů Liberecka, 2009. ISBN 978-80-254-6248-5. s. 17 – 18.
- RÁKOSNÍK, Jakub. *Bolševizace odborů v roce 1929 očima "poražených"*. in: KÁRNÍK, Zdeněk, KOPEČEK, Michal. *Bolševismus, komunismus a radikální socialismus v Československu, svazek IV*. Praha: Ústav pro soudobé dějiny AV ČR, 2005. ISBN: 80-7285-058-X. s. 34 - 54.
- RÁKOSNÍK, Jakub, NOHA, Jiří. *Kapitalismus na kolenou: dopad velké hospodářské krize na evropskou společnost v letech 1929-1934*. Praha: Auditorium, 2012. ISBN 978-80-87284-29-2. s. 336.
- RATAJ, Jan, DLOUHÝ, Miloš, HÁKA, Antonín. *Proti systému!: český radikální konzervativismus, fašismus a nacionální socialismus 20. a 21. století*. Praha: Auditorium, 2020. ISBN 978-80-87284-84-1. s. 334.
- RICHTER, Karel. *Apokalypsa v Karpatech: čs. východní odboj bez cenzury a legend*. V Brně: Jota, 2017. ISBN 978-80-7565-243-0. s. 495.
- RICHTER, Karel, CÍLEK, Roman, BÍLEK, Jiří. *Cesty k moci: 1917, 1933, 1948*. Praha: Themis, 2004. ISBN 80-7312-040-2. s. 295 - 394.
- ROČEK, Petr, GRULICH, Tomáš. *Kultura a věda. Komunistická strana Československa a problematika kultury a masmédií*. Praha: Public History, 1992. s. 224.

- ROKOVSKÝ, Jaroslav. *Nosek Václav*. In: ANEV Petr, BÍLÝ, Matěj, eds. *Bibliografický slovník vedoucích funkcionářů KSČ (1921 – 1989)*. 2 díl (L - Z). Praha: Academia, 2018. ISBN 978-80-200-2960-7. s. 115 - 119.
- RYCHLÍK, Jan. *Cestování do ciziny v habsburské monarchii a v Československu: pasová, vízová a vystěhovalecká politika 1848-1989*. Praha: Ústav pro soudobé dějiny AV ČR, 2007. ISBN: 978-80-7285-081-5. s. 12 - 26.
- RYCHLÍK, Jan. *Československo v období socialismu: 1945-1989*. V Praze: Vyšehrad, 2020. ISBN 978-80-7601-334-6. s. 415.
- RYCHLÍK, Jan, PENČEV, Vladimír. *Od minulosti k dnešku. Dějiny českých zemí*. Praha: Vyšehrad, 2013. ISBN: 978-80-7429-387-0. s. 339 - 588.
- RUPNIK, Jacques. *Dějiny Komunistické strany Československa: od počátků do převzetí moci*. Praha: Academia, 2002. ISBN 80-200-0957-4. s. 284.
- SEKANINA, Milan. *Kdy nám bylo nejhůře?: hospodářská krize 30. let 20. století v Československu a některá její východiska*. Praha: Libri, 2004. ISBN 80-7277-213-9. s. 113 - 114.
- SLAVÍK, Jan, VEBER, Václav. *Leninova vláda: (1917-1924)*. Praha: NLN, Nakladatelství Lidové noviny, 2009. ISBN 978-80-7106-978-2. s. 371.
- SOMMER, Vítězslav. *Angažované dějepiscectví: stranická historiografie mezi stalinismem a reformním komunismem (1950-1970)*. V Praze: NLN, Nakladatelství Lidové noviny, 2011. ISBN 978-80-7308-378-6. s. 508.
- SOMMER, Vítězslav. *Bacílek Karol*. In: ANEV Petr, BÍLÝ, Matěj, eds. *Bibliografický slovník vedoucích funkcionářů KSČ (1921 – 1989)*. 1 díl (A-K). Praha: Academia, 2018. ISBN 978-80-200-2960-7. s. 123 – 127.
- SOMMER, Vítězslav. *KREIBICH Karel*. In: ANEV Petr, BÍLÝ, Matěj, eds. *Bibliografický slovník vedoucích funkcionářů KSČ (1921 – 1989)*. 1 díl (A-K). Praha: Academia, 2018. ISBN 978-80-200-2960-7. s. 664 - 668.
- SOMMER, Vítězslav. *Řídit socialismus jako firmu: technokratické vládnutí v Československu, 1956-1989*. Praha: Ústav pro soudobé dějiny AV ČR, 2019. ISBN 978-80-7285-225-3. s. 293.
- SOMMER, Vítězslav. *Šmeral Bohumír*. In: ANEV Petr, BÍLÝ, Matěj, eds. *Bibliografický slovník vedoucích funkcionářů KSČ (1921 – 1989)*. 2 díl (L - Z). Praha: Academia, 2018. ISBN 978-80-200-2960-7. s. 391 – 395.
- STANO, Jiří. *Georgi Dimitrov*. Říčany u Prahy: Orego, 2007. ISBN 80-86741-67-2. s. 191.
- SYRNÝ, Marek. *Poslanci Komunistické strany Slovenska v povojnovom československom parlamente v rokoch 1945 - 1948*. in: KÁRNÍK, Zdeněk. *Bolševismus, komunismus a radikální socialismus v Československu, svazek III*. Praha: Ústav pro soudobé dějiny AV ČR, 2004. ISBN: 80-7285-047-4. s. 135 - 153.
- ŠTVERÁK, František. *Schematismus k dějinám Komunistické strany Československa (1921-1992): základní informace o ústředních orgánech a biografické údaje o vedoucích představitelích strany*. 2. aktual. a dopl. vyd. Praha: Národní archiv, 2018. ISBN 978-80-7469-060-0. s. 696.

- TOMEK, Prokop. *Život a doba ministra Rudolfa Baráka*. Praha: Vyšehrad, 2009. ISBN 978-80-7021-982-9. s. 169.
- TOMOLOVÁ, Věra, STOLARÍK, Ivo, ŠTIKA, Jaroslav. *Těšínsko. : Přírodní prostředí, dějiny, obyvatelstvo, nářečí, zaměstnání*. Tilia, 1997. ISBN 80-86101-00-2. s. 61 – 72.
- VANĚK, Miroslav, MÜCKE, Pavel. *Třetí strana trojúhelníku: teorie a praxe orální historie*. Praha: Fakulta humanitních studií UK v Praze, 2011. ISBN 978-80-87398-22-7. s. 293.
- VEBER, Václav. *Nikita na trůně: Chruščov v čele SSSR v letech 1953-1964*. V Praze: Triton, 2014. ISBN 978-80-7387-739-2. s. 270.
- VEBER, Václav. *Osudové únorové dny*. NLN – Nakladatelství Lidové noviny: 2008. ISBN: 978-80-7106-941-6. s. 298.
- VOJÁČKOVÁ, Radka. *Automobilovi pradědečci*. Věčko: vesele i vážně o Libereckém kraji, 2017. ISSN 1213-7375. s. 39 - 45.
- VOJTĚCHOVSKÝ, Ondřej, PRAŽÁK, Martin. *SLÁNSKÝ Rudolf*. In: ANEV Petr, BÍLÝ, Matěj, eds. *Bibliografický slovník vedoucích funkcionářů KSČ (1921 – 1989)*. 2 díl (L - Z). Praha: Academia, 2018. ISBN 978-80-200-2973-7. s. 289 – 294.
- VYHLÍDAL, Milan. *HRUŠKA Čeněk*. In: ANEV Petr, BÍLÝ, Matěj, eds. *Bibliografický slovník vedoucích funkcionářů KSČ (1921 – 1989)*. I. díl (A - K). Praha: Academia, 2018. ISBN 978-80-200-2960-7. s. 482 - 485.
- VYHLÍDAL, Milan. *ŠTĚTKA Josef*. In: ANEV Petr, BÍLÝ, Matěj, eds. *Bibliografický slovník vedoucích funkcionářů KSČ (1921 – 1989)*. II. díl (L-Z). Praha: Academia, 2018. ISBN 978-80-200-2973-7. s. 420 - 422.
- WIEDEMANN, Andreas. *„Pojď s námi budovat pohraničí!": osídlování a proměna obyvatelstva bývalých Sudet 1945-1952*. Praha: Prostor, 2016. ISBN 978-80-7260-337-4. s. 472.

Přílohy

oddělení _____ Číslo řadné 38

Jméno a příjmení dítěte Jana Harus

narozen(a) dne 12. července 1896 v Polničce

náboženství katolického

příslušný(á) domovem do Polničky v okrese Přibyslavském v Lečbách

očkovaný(á), začal(a) chodit do školy vůbec dne 13. 9. 1898, do školy zdejší dne 13. 9. 1898

Jméno a stav otcův (nebo matčin) Jana, kladec

Jméno a stav poručníkův (nebo stravovatelův) _____

Bydliště dítěte Polnička, č. d. 121

Klasifikace					Výkaz docházky školní												Poznámky		
ve čtvrtletí	I.	II.	III.	IV.	Vyvědomení propustitelní	dne	září	října	listopadu	prosince	ledna	února	března	dubna	května	června		července	srpna
choval(a) se	3	2	2	2	2	1.													
učil(a) se	4	3	3	3	3	2.													
prospěl(a)						3.													
v náboženství	1	1	1	1	1	4.													
v jazyce vyučovací						5.													
ve čtení	3	2	1	1	1	6.													
v mluvnici	3	3	3	3	3	7.													
v pravopisu	4	3	3	3	3	8.													
v slohu (včetně učení)	3	3	2	2	2	9.													
v psaní	4	3	3	3	3	10.													
v počtech a v nauce o tvarech matematických	4	3	3	3	3	11.													
v přírodopise a v přírodopysu	3	3	2	3	3	12.													
v zeměpise a v dějepise	3	3	2	2	2	13.													
v kreslení	2	2	2	2	2	14.													
ve zpěvu	3	1	1	1	1	15.													
v ženských ručních pracích	-	-	-	-	-	16.													
v tělocviku	2	1	1	1	1	17.													
Vnější úprava písemných prací	4	3	3	3	3	18.													
Za- měškal(a) půlční						19.													
omluvených	4	3	9	12		20.													
neomluvených	-	-	-	-	-	21.													
Měsíční součet půldnů zameškaných						22.													
omluvených						23.													
neomluvených						24.													
						25.													
						26.													
						27.													
						28.													
						29.													
						30.													
						31.													
							20	17	4	3	5	4	5	4	-	-	-	-	-
							-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-

Jest _____ způsobilý(á) postoupiti do vyšší třídy (vyššího oddělení).

Vystoupil(a) dne 12. července 1906; vysvědčení na propuštěnou (na odchodnou)

vydáno dne 30. 9. 1906. č. j. p. 116.

Obrázek 1: Vysvědčení Jana Haruse u osmé třídy. Státní okresní archiv Žďár nad Sázavou, fond Měšťanská škola Polnička, inv. č. 87 – Výkaz o docházce a prospěchu III. třídy trojtřídní Obecné školy v Polničce 1905/1906

Obrázek 2: Dobová fotografie z Národních listů při informování o násilnostech v Poslanecké sněmovně. Dostupné z: Národní digitální knihovna Kramerius. Proces s pachateli teroristické obstrukce v naší sněmovně. Komunističtí poslanci Harus, Jílek, Kreibich, Safránko a nár. socialistický posl. Knejzlík na lavici obžalovaných. Národní listy [online]. 1927, 67 č. 17, s. 1. [vid. 8. 11. 2020] ISSN 1214-1240. Dostupné také z: <https://kramerius5.nkp.cz/uuid/uuid:4bcd8a20-8b77-11e7-befd-005056827e51>

Obrázek 3: rok 1925 z Kavkazu, kdy navštívil jako delegát SSSR. Na obrázku je Jan Harus (sedící čtvrtý zleva) a Antonín Zápotocký (sedící první zleva). Dostupné z: Národní digitální knihovna Kramerius. Květy [online]. 1959, roč. 45, s. 9. [vid. 18. 11. 2020]. ISSN 0023-5849. Dostupné také z: <https://kramerius5.nkp.cz/uuid/uuid:cd2ed840-3130-11e7-a38c-005056827e51>

Obrázek 4: Jan Harus (vpravo) spolu s Václavem Kopeckým (vlevo) a generálmajorem Andrejevem (uprostřed). Dostupné z: AMORT, Čestmír. KSSS a náš národní odboj: příspěvek k historické bratrské pomoci KSSS národně osvobozenckému boji československého lidu. Praha: Československá akademie věd, 1961.

Obrázek 5: Jan Harus ke konci svého života. Dostupné z: Archiv Poslanecké sněmovny, fond Poslanci a senátoři Národního a Federálního shromáždění, inv.j. 702 , spis poslance Jana Haruse

Obrázek 6: Jan Harus v roce 1950 v Liberci (v sále „Na Střelnici“) při oslavách Dne československé armády. Národní digitální knihovna Kramerius. Manifestace jednoty lidu a armády. Stráž severu [online]. 1950, roč. 6, č. 238, s. 1. [vid. 16. 1. 2021] ISSN 2336-419X. Dostupné také z: <https://kramerius.kvcli.cz/view/uuid:78296ab4-ac71-4b87-9cf9-1ad09d3e5378?page=uuid:1a4acfb2-ca9b-11e5-a54b-001b21d0d3a4&fulltext=harus>

Obrázek 7: Pan Rudolf Harus a Alena Harusová, dostupné:
<https://www.facebook.com/photo.php?fbid=1195751277163436&set=pb.100001857266552.-2207520000.1534678462.&type=3&theater;> 2016.

Obrázek 8: Hromadný hrob komunistických funkcionářů včetně Jana Haruse na Olšanských hřbitovech.
Zdroj fotografie: Koros Jan, 2021.